

KAITSE KODU!

Kaitsevägede paraad Eesti
Vabariigi 1. aastapäeval.

Foto Parikas.



No 7/8
1931
40 senti

G. BIRK'i

AURU-VÄRVIMISE JA KEEMILISE (BENSIINIGA) PUHASTUSE TÖÖSTUS.

TALLINN, MAAKRI TÄN. NR. 24. TELEFON 309-18.

Värvimine, vanutamine, säärimine, dekateerimine, apreterimine ja pleekimine. Ülikondade, kleitide, palitute, siidriete jne. keemiline puhastamine.

Pressimine Ameerika Hoffman's Methodi masinal.

Töö korralik, hinnad mõõdukad.

Tööde vastuvõtmise kohad: Tartus, Raekoja tän. 13, Abja-Paluoja, Raplas, Juurus, Paldiskis, Tapal, Risti-Kosel, Riisiperes ja Tallinnas, Pikk t. 33 ja Raekojaplats 22 firma Soliid'is.

Vanemaid tööstusi Eestis!

Omab „Grand Prix“ ja 7 kuldauraha 1904.—9. a.

Tartu Eesti Majandusühisus

Tartus, Holmi tänav 12/18.

OSAKONNAD: Tartus, Võru tänav 4, ja Räpinas.

Suurim ja vanim ühistegelise ostu-müügi-ühisus Eestis.

Asutatud 1908. a.

Laos alati saadaval soodsatel tingimustel põllumajanduslikud, raua-, naha- ja koloniaalkaubad.

Enese huvides teeb iga tarvitaja oma sisseostud ainult

Tartu Eesti Majandusühisuses.

O.Ü. HÖJGAARD & SCHULTS

EESTIS

ETTEVÕTJAD
JA
INSENERID

TELEGRAMMI-ADR.: «C O N T R A C T O R»

TALLINNAS, VABADUSPLATS 1, TEL. 8-23

AKTSIA-SELTS

TALLINNA LIIMI & KUNSTVÄETISE TEHAS

end. Tofer

Tehas: Tallinnas, Kadaka tee Nr. 4, telef. Nr. 24-47

Kontor: Tallinnas, Suur Karja t. Nr. 18/8, tel. Nr. (20)5-51

Telegrammid: Liim, Tallinn :-: Postkast: Tallinn, Nr. 10.

Müüb:

Kondi- ja naha- **liimi** tislери- ja maalri-
töödeks.

Kondijahu loomatoiduks
 P_2O_5 — 34,7%

Kondijahu põllurammuks
vosvorhapet P_2O_5 — 28,4%, lämmastikku
N — 2,7%.

Ostab

piiramata arvul igasuguseid **konte**,
makstes oma esindajate ladudes 4 senti
kilost.

Esindajad kõigis linnades ja alevites.
Lähemaid teateid annab tehaste kontor
Tallinnas, Suur Karja 18/8. Postk. Nr.10.

M. Jänese suuräri

Kaubaõuov nr. nr. 10, 11, 12 Tartus.

Telef. 5-91.

Asuf. 1899. a.

*Kõiksuguseid riidekaupu,
kangalõime, villast lõnga.*

Müük suurel ja väikesel arvul.

„ERIKA“

Vennad Tõnissoni seemne- ja aiatööriistade-kauplused

Tartus:
Suurturg nr. 2, telef. 7-79
Söögiturul, Auvärava majas.

Viljandis:
Tallinna nr. 6, telef. 2-30.

Pärnus:
Jänesselja 5-a, telef.

Soovitame hästiidanevaid, sordiehtsaid
aiavilja-, lillede-, sõõdajuurikate-, ristikeina-, timoti- jne. seemneid.

Suur valik

aiatööriistu puukoolist, igasugu viljapuid ja -põõsaid, roose, ilupuid ja -põõsaid, hekipõõsaid, lillejuurikaid jne.

Nõudke 1931. a. hinnakirju!

Kaitseliitlaste tarvete ladu

Tallinnas, Kaarli tän. 8.

Soovitab odavate hindadega: spordipüsse, igas kalibris püstol-browninguid, naagaane, vini- ja spordipüssi ja püstoli padroneid, püssiõli ja püssipuhastusabinõusid, märklehti, suusasidemeid, käelinte jne.

A-S. „VILL“

Trikoo-, sukkade- ja värvimisvabrik.

Narva. Väike-Aguli tän. nr. 21, tel. 161. — Telegr.: NARVA VILL.

Kauplused ja esindused: TALLINN — Suur Karja tän. 14, Viru tän. 23.
NARVA — Peetri pl. 2.
TARTU — Rüütli tän. 11.
JÕHVI — A. Jürgenson, Turuplats.

Trikoo-siidpesu, valmiskleidid, trikoriie, triibuline, šarmöös ja milanees, siid-, floor- ja villased sukad ja sokid, puuvillase lõnga värvimine, pleegitamine ja merseriseerimine, villase lõnga värvimine, riide värvimine, vanutamine ja apreteerimine, puuvilla ja villase lõnga müük suurel ja väikesel arvul.

Kõige suurem värvimisvabrik Eestis. Tööliste arv 150.

TARTU MAJAOMANIKKUDE PANK

TARTUS, SUURTURG 7

OMA MAJAS

Pank võtab raha hoiule ja maksab ajakohast protsenti. Annab laene ja toimetab kõiki panga ülesandeid.

Äriseis 1/XI 1930 Kr. 3.181.692.49.
Üldlääbikäik 1/I—1/XI „ 23.500.184.55.

Panga liikmeiks on majaomanikud ja põllumehed.

JUHATUS.

Järvakandi klaasivabrik

on ainus mehhaaniline klaasitööstus Eestis.

Nõudke ettevõtjalt ja kauplustelt

Järvakandi

klaasivabriku tahvelklaasi.

EESTI MAAPANK.

Asukoht Tallinnas, Vabaduspuiesteel nr. 1.

Annab talude pantimisel hüpotekaarlaene põllumajanduslikeks
otstarbeiks ja korraldab asunike laene.

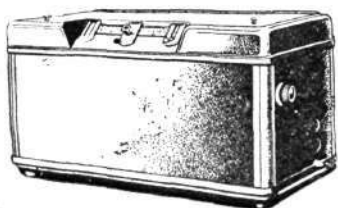
Hüpotekaarlaenud antakse välja pantkirjades, millede müügi
Maapank võtab enda peale laenusajate arvel. Pantkirjade
ostmise sooviavaldustega pöörduda Maapanga juhatuse poole.

KAUBAMAJA „AKKORD“

HARJU TÄN. 34,
TELEFON (2)29-05

SOODSAIL TINGIMUSTEL
PAKUB. SUURES VALIKUS

RAADIO- APARAATE,



NAGU: *SEIBT, PHILIPS*
JA TEISED.

RAADIOAPARAATIDE PA-
RANDUS, ÜMBER- JA UUTE
EHITUS.

AKKU LAADIMINE

ISEEHITAJALE SUURES VALIKUS
HÄID RAADIOOSI.

GRAMMOFONE JA PLAATE

KUULSAMAIST VABRIKUIST



PAINDUVATE,
MITTEPURUNEVATE
GRAMMOFONIPLAATIDE

**PHONYCORD-
FLEXIBLE**

AINUESINDUS



TOIMETUS:

Tallinnas Kaarli t. 8, kaitseliidu pea-
staabi ruumes.

Vastutav toimetaja kol.-ltn. J. M a i d e,
telefon 6-88.

Tegev toimetaja L. S ö e r d, telef. 8-29

Toimetaja kõnetunnid kella 10—12.

Kaastöö arvatakse tasu alla, kui sellele
tasunõudmine on peale kirjutatud. Tarvi-
tamata ja tagasisaamiseks markimata
käsitkirju alal ei hoita.

TALITUS:

Tallinnas Kaarli t. 8.

Talitusejuht Richard Jukk, tel. 8-29.

Talitus on avatud iga päev kella 9—3.

Tellimishind aastas 6 krooni, 1/2 a. 3 kr.,
1/4 a. kr. 1.50, kuus 50 senti.

Kuulutuste hinnad ä üks lehekülj:
teksti ees 50 kr., tekstis 80 kr., teksti
järel 40 kr. Välimine kaas 80 kr., sise-
mised 60 kr.

*

Nr. 7/8

1931

SISUKORD:

Kaas: Kaitsevõgede paraad vabariigi
esimesel aastapäeval.

Riigivanem K. P ä t s: Ühendatud jõul ja
ühisel meelel paremale tulevikule.
Uus vabariigi valitsus.

Kroonik: Iseseisvuse verstapostidel.
Sakalamaa maleva juhatus: Tere tule-
mast!

E. L.: Üleriiklikud suusatamise võist-
lused Viljandis.

Telemark: Suusasordi ajaloost.
Kol.-ltn. J. Junkur: Šveitsi riigikaitse.

J. T.: Noorte kotkaste vormiriietus.

H. Prants: Sada aastat tagasi.

H. Linsi: Arendagem oma jõudu vaba-
duse ja rõõmupäevadel.

K. Kustus: Propagandapealik A. Vana-
use kolmekordse juubeli puhul.

U. P-n: Talvoss.

Karl Valler: Viljandi linna malevkonna
tehnilise kompanii kuuendaks aasta-
päevaks.

Male.

Ristsõnade mõistatus.

Pealetungilahing (järg).

Väike

Royal

on kõikidest teisesüs-
teemilistest väikestest
kirjutusmasinatest
kaugel ees.

Tema käik on kergem
ja kiirem, kiri nägusam
ja selgem kui ühelgi
teisel väikesel kirjutus-
masinal.

*

V^d LOUN & SCHITIKOV,

Tallinn,
Niguliste 18.
Telefon (2)13-37.

Kindlustusalal sammub esirinnas suurim
ühistegeline kindlustusettevõtte kodumaal

KINDLUSTUSSELTS „EESTI“

(asutatud 1907. a.),

kelle tingimused ja tariifid on soodsaimad.

Seltsi valitsus: TARTUS, Suurturg 10,
oma majas.

A/S. O. KILGAS.

Trikoo-, pitsi-, sukavabrik.

Tallinn, Volta t. 3.

Oleme lasknud müügile peale seniste kaupade

Cotton-sukad

siidist ja floorist, märgi all

„Garanteeritud Bemberg Merkuur ja Veenus“.

Esimesed sellelaadised jala järgi kujutud ja kahan-
datud sukad Eestis * Vastupidavad ja elegantsed.

KAITSE KODU!

ILMUB KORD NÄDALAS

Nr. 7/8

Talinnas, laupäeval, 21. veebruaril 1931

Seitsmes aastakäik



EESTI RIIGIVANEM KONSTANTIN PÄTS.

ÜHENDATUD JÕUL JA ÜHISEL MEELEL PAREMALE TULEVIKULE

VABARIIGI AASTAPÄEVAKS «KAITSE KODU'LE» KIRJUTANUD
RIIGIVANEM K. PÄTS

Vabariigi aastapäeva juul soovim
õnne meie tublite kaitjälüdele ja kodu-
kaitse-perale. Ma mitte usues ei loota
vaid ka teau, et see veimustus ja ermas-
tus isema vastu, mis meie kodukaitsejate
rcaal ühte on liitnud, et see põleb kustu-
mata tulurefööa evaf; kodu maa paremate
pöegate ja tütarde fidametes. Sa
see andra meie julgele ka praegusel
võrsnel ajal, et meie ühendatud jõel
ja ühisel meelil juutaxjone välja
jõuda paremale tulevikule.

K. Päts.



Välisminister J. TÕNISSON.

Põllutööminister A. JÜRMAN.

Sise- ja kohtuminister J. HÜNERSON.



Riigivanem K. PÄTS.

*Uus
vabariigi
valitsus*

Partkaste foto.



Kaitseminister A. KEREM.



Teedeminister A. OINAS.

Majandusminister M. PUNG.

Haridus- ja sotsiaalmin. J. PIISKAR.

ISESEISVUSE VERSTAPOSTIDEL

MILLISEID MÖTTEID JA LOOTUSI HELLITATI VABARIIGI AASTAPÄEVIL

Eesti riikliku iseseisvuse aastapäevad on kujunenud igale isamaaliselt mõtlejale eestlasele tõsiseiks rõõmpäeviks. Kuid samal ajal on nad muutunud ka versta-postideks meie riigi elus, päeviks, mil vaadatakse tagasi tehtud tööle ja tuletatakse meele kättesaadud edusamme, ühtlasi samal ajal hinnates ja arvustades, mida tuleks veel teha ja püüda meie iseseisvuse kindlustamiseks ja riigi heakäekäiguks.

Rippumatu ja iseseisva riigina on Eesti jõudnud 13. versta-postini — etapini, kus jälle kord võib heita pilgu tagasi. Võib arutada, mis on tehtud ja jäetud 13 aasta jooksul tegemata, millist teed peame käima edaspidi, et meie rahvuslipp alati jääks püsima kõrgele. Sel puhul tahame heita pilgu minevikku, andes lühida kirjelduse vabariigi möödunud aastapäevist.

EESTIMAA ON VAENLASIST VABA.

Esimesel vabariigi aastapäeval polnud erilist põhjust rõõmutsemiseks. Sõdadest ja revolutsioonest tülpinud rahvas oli kaotamas usku paremasse aegadesse. Sõda enamlastega oli käimas täies hoos ja lõppu polnud näha. Paljud kodumaa paremad pojad olid vabadusaltarile juba ohverdanud oma elu või tervise. Kuid iga tõsise eestlase südame pani kahtlemata kiiremini tuksuma tollaegse vägede ülemjuhataja kindral Laidoneri telegramm Ajutisele Valitsusele, mis kõlas järgmiselt:

„Eesti iseseisvuse aastapäevaks on minul au Ajutisele Valitsusele kõigi Eesti vabariigi sõjavägede, meie noore laevastiku ja vahvate soome vabatahtlike nimel teatada, et vaenlane on aetud piirini ja **Eestimaa on vaenlasist vaba.**“

Tema uued suured pealetungimised Volmari, Pihkva ja Narva sihis on meie vägede poolt löödud tagasi. Loodan, et meie vahvad väed ka edaspidi oma kodumaad, Eesti demokraatlikku vabariiki, niisama kindlalt kaitsevad, nagu nad seda seni on teinud. Kindral-majoor Laidoner.“

See oli rõõmusõnum esimeseks iseseisvuse aastapäevaks, sest tervikuna polnud kodumaa pind meie käes vabariigi esimesel eluaastal veel olnud.

Iim oli esimesel aastapäeval haruldaselt ilus. Täiesti selgest taevast paistev päike nagu kuulutas vabariigile helget tulevikku ja rahupäevi. Esimese ametliku sündmusena sel päeval oli Ajutise Valitsuse koosolek Toompea lossis, kus muuseas otsustati vabadusristi asutamine ja sõjaväelasele osalise amnestia kuulutamine. Samal koosolekul võttis Ajutine Valitsus eesotsas peaminister K. Pätsuga vastu Soome valitsuse saatkonna, kes tõi noorele vabariigile sünnipäevatervitusi. Saatkonna juhiks oli tuline Eesti sõber senaator Luohivuori.

Kell 12 päeval oli Peetri- (nüüd Vabadus-) platsil paraad, mis on kujunenud nüüd traditsiooniliseks sünd-

museks. Paraadil ütlesid tervitusi peaminister Päts, Soome senaator Luohivuori ja vägede ülemjuhataja kindral Laidoner. (Vaata tänase numbri kaanepilt; toim.)

TULI RAHU.

Iseseisvuse väljakuulutamise teist aastapäeva pühitseti 24. veebruaril 1920. a. rahu tähe all. Enamlastega oli sõlmitud vaherahu, kuna Tartus istus koos rahukonverents. Nii mõnelegi paistis, et sõjalise seisukorra kadumisega võib siseriigis minna vastu palju lahendamata elutingimustele, kuid targemad pead ennustasid, et meil tuleb veel aastaid põdeda sõjahaavu ja, nagu hiljem nägime, ei olnud see vale.

Aastapäeva puhul kirjutasid ajalehed, et Eesti riik ainult siis jääb püsima ja sisemised kriisid ning vapustused elab üle, kui kõik tulevad üksmeelele eelseisva kurnava töö ja uute väärtuste loomises, kuni jõuab kätte aeg puhkamiseks ja elumõnususte maitsemiseks. Kes läheb närviliseks, see langeb. Loodeti, et eesti rahval, kes vabadussõjas vägevama vastasega nii palju meelekindlust ja tugevust üles näitas, jätkub tahet seesmistest kriisidest ülesaamiseks, mis viiks riigi vastu paremale ja õnnelikumale tulevikule.

Teisel vabariigi aastapäeval võttis Peetriplatsil korraldatud paraadi vastu ülemjuhataja kindral Laidoner Asutava Kogu esimehe A. Rei ja peaminister J. Tõnissoni saatel. Viimased kaks esinesid paraadil rivistatud väeosadele kõnedega, kuid tollaegsed ajalehed kirjutavad, et kõnedest läinud peaaegu kõik kaduma, kuna platsi kohal tiirlevate lennukite mürin sumbutanud kõik endasse. Sõjategevusest vabanenud lendurid sooritanud paraadiplatsi kohal sääraseid vigureid ja surmasõlmi, et pealtvaatajail hakanud päris jube tunne.

VABARIIGI KOLMAS SÜNNIPÄEV.

Iseseisvuse 3. aastapäeva pühitsemine 24. veebruaril 1921. aastal möödus juba enam-vähem normaaloludes. Venelastega oli sõda lõpnud võidurikka rahulepinguga ja Eesti oli leidnud tunnustamist iseseisva riigina. Tähtsamaks sündmuseks sel päeval oli Soome, Läti, Leedu ja Poola valitsuse liikmete, rahvasaadikute ja ajakirjanike küllasõit Eestisse, kes tegid seda vabariigi valitsuse kutsel.

Päeva meeleolu iseloomustab kutsutud külalistele määratud tervitus:

„Möödas on sõjakära, võitlus sõjaväljal oma iseseisvuse eest. Soomlased, eestlased, lätlased, leedulased ja poolakad, nii nagu saatus nad järjekorras põhjast lõuna Vene piiri ääre on seadnud, on vabastanud end seni neid surmava ühise rusuva ikke alt. Täna annavad nad kui vabad rahvad üksteisele Eesti pinnal kätt. On põhjust kõigil olla rõõmus. Pidulikku meeleolu kroo-

nib senine visa edasipüüdmine, visa tung iseseisvuse poole. Täna ühendatud meeleolul tuleb aga meil kõigil, endise Suur-Venemaa piirirahvail, silmas pidada, et ühiselt oleme seni kannatanud, ühise vaenlase vastu võidelnud, kuid niisama ühiselt peame ka tulevikus püüdma oma iseseisvust hoida alal. Eelseisvad kokkusaamised kõigi vabanenud rahvaste esindajate vahel loogu kindlad sidemed eelseisvaks tööks ühiste huvide ja püüete kaitseks. Suudame endid hoida koos ja jääda kokku, siis sünnitab see tugeva jõu ja on kindlaimaks paniks meie noorele iseseisvusele.

4 AASTAT ISESEISVUSRADA.

Vabariigi 4. aastapäeva puhul kirjutab esimene peaminister, tolelaegne ja praegune riigivanem K. P ä t s, 24. veebruaril 1922. a.:

Jälle on aasta möödunud. On jälle võimalik teha kokkuvõtet, kas oleme saanud oma riigi ehitamise töös käia koos ajanõuetega või on riiklikus elus leida lagunemistunnusmärke. Möödunud aastal on meil tulnud palju kõrvaldada sõja- ja rahutute aegade tagajärjest, kuid keegi ei saa salata jõudsal sammul edenemist. Kõigepealt on möödunud nelja aasta jooksul kogu meie rahvale Eesti riikluse mõte üldiselt sisse juurdunud. Kui tagasihoidlik, kartlik ja kõhkleja oldi Eesti iseseisvuse mõtte toetamises Saksa okupatsiooni ajal! Nii mõnigi mees, kes pärast end on hakanud pidama Eesti iseseisvuse eestvõitlejaks, on kindla vastasrinnaloomist Saksa ülevõimu vastu peaga seina purustamise katseks nimetanud. Pärast sakslaste lahkumist nimetas mõni vahepeal „suurt“ osa etendanud tegelane enamlaste vastu vägede korraldamist meeleuks rahva hävitamiseks. Ei olnud kindlat usku Eesti iseseisvusse. Riikliku korralduse loomisele tuli asuda meie rahval ettevalmistuseta, aluseta, mis oleks suutnud riiklikku mõtet tema täies ulatuses ja mitmekesiduses võtta vastu. See oli loomulik, see oli meie kurva mineviku vili, ja häbeneneda ei tarvitse meil seda sugugi.

Oma kirjutise lõpul tähendab hra K. P ä t s, et tal on kindel usk ja teadmine meie noore metsa mühavalt kasvamisest. Seda metsa ei suuda painutada tormid, vaid täis jõudu ajavad noored puud oma juured igal pool kodumaa pinda ja uhkelt mühades tõusevad noored elujõulised ladvad vastu säravat päikest, tundes rõõmu oma suurest ja üksmeelsest kogujõust, kaugest vaatest üle legendike ja suurest tahtest ilusasti, sisukalt ja vabalt elada ja luua elu meie igavesti vabal ja iseseisval Eesti pinnal.

5. JUUBELIPÄEV.

Viiendat vabanduspäeva 1923. aastal pühitsetakse juba suurema pidulikkusega. Juba kella 10 ajal hommikul kõlavad rohkes lipuehtes pealinna servadel muusikahelid. Seal tõttavad kaitsevägeosad orkestrite saatel Vabadusplatsil peetavale paraadile.

Paraadikõnes kaitsevägeadele toonitas riigivanem J. Kuk k, et Eesti riik asub 6. aastasse teatud rahutusmärkide all. Nii läänes kui ka idas on rahvaste huvid põrganud üksteise vastu ja maailmasõja raskuste likvi-

deerimine on teatud raskusi sünnitanud. Kuid olgu need raskused nii suured kui tahes, me võime siiski kindlasti loota, et neist tõsisemate kokkupõrgeteta saadakse üle. Rahu alalhoidmise tung on suurte kui ka väikeste rahvaste juures niivõrd tugev, et ta uusi sõdu ei lase esile tuua, ja see viib varem-hiljem kokkuleppele ka kõige vaenulisemad rahvad. Eesti riik on rajatud vabaduse, õigluse ja rahu põhimõttele. Nende põhimõtete eest võideldes on Eesti rahvas oma iseseisvuse saavutanud, nende varade kaitseks peab ta ka tulevikus seisma valvel.

Seltskondlikele organisatsioonidele ütles riigivanem samal päeval:

Kantud ohvrite ja võitluste viljana maitstes rahu juba neljandat aastat, on Eesti rahvas end elujõulisena näidanud ka ülesehitavas töös. Kuid mitte enesega rahulolemisele ja laisale maitsemisele ei pea kõik see viima, mis on saavutatud, vaid ergutama uusile ülesandele ja võitudele. Iga seisak tähendaks tagasiminekut ja meie iseseisvushoone kindlustamine ja kaunistamine pole kaugelki viidud lõpule.

SOOVID 6. HÄLLIPÄEVAKS.

Iga aastaga muutus vabariigi aastapäeva pühitsemine elavamaks ja laialdaste rahvamsside osvõtt suuremaks. Eriti kriipsutati seda alla 6. aastapäeva puhul 1924. aastal. „Estonia“ kontsertsaalis korraldatud pidulisel aktusel meelestas riigivanem K. P ä t s, kui rasketes ja lootusetas oludes olime veel väheste aastate eest. Kuid missugused pilgud paistavad nüüd koosolijate silmist. See tuleb sellest, et oleme saavutanud selle, mis on rahva ülim eesmärk ja püüd. Meie riik pole loodud viimaste aastatega, vaid seda on hakatud rajama ammu. Suure püsivuse ja sitkusega püüdsid meie vanemad valguse ja hariduse poole. Nende püüd on teinud meid kultuurrahvaks. Meie riik on põlvede organiseerimise vili.

Samal aktusel tähendas Läti saadik J. Seskis, et kuus aastat on lühike aeg rahva elus, kuid sellele vaatamata oskas Eesti rahvas luua täielise demokraatliku, rahvusliku riigi. Oma äratallatud maapinnal uuendas rahvas põllupidamise ja pooleldi purustatud linnades äratas ellu tööstuse ja kaubanduse. Rahvas lõi ja kindlustas oma rahakursi, mis on kindel majandusliku edinemise märk. Eesti rahvas andis selleks hiilgava tunnistuse, et ta on ka vahva ja võidukas rahutöös, samuti nagu auväljal.

LIIDURAHVA PRESIDENTI KÜLASKÄIK.

Vabariigi 7. aastapäeva pidustused muutusid eriti elavaks ja suureks seetõttu, et sel päeval külastas meid liidurahva Läti president J. T s h a k s t e ja rahvasteliidu peasekretär sir Eric D r u m m o n d ühes saatjatega. Ajalehed märkisid üksmeelselt, et see oli meie suurim püha, ja Tallinn uppus Eesti ja Läti lippude merre. Aastapäeva rõõmu suurendas veel kommunistide-terroristide 1. detsembri verise mässukatse õnnelikult likvideerimine, kuigi see meilt nõudis mõnegi parrema isamaalase kaotuse.

Päeva meeoleolu selgitab väljavõtte ühest kindral J. Tõrvandi kirjutusest:

1. detsembri äike puhastas meil õhku. Nii mitmelgi unistajal avanesid silmad. Praegustel pidupäevadel kõlab üle maa vägev isamaaline rõõmuhüüd. Ühes kaitsevõe osadega näeme neil päevil korralikes ridades kodanikke-kaitseliitlasi, kes oma igapäevase töö kõrval alati on valmis võitluseks — nii oma kui ka „unistajate“ kodu eest. Nende kodanike read pole veel rohkearvulised. Kuid südames on kindel usk, et aasta pärast näeme ridades tuhandeid ja tuhandeid. Selle pandiks on need ülendavad tundmused, mis valdavad meie rinda täna. Selle pandiks on see isamaaline rõõmuhüüd, mis täna kõlab vägevalt ja äratavalt — ja tahaks loota ka kainendavalt. Tööd teha ja võitluseks olla valmis olgu meie kindlaim püüe.

Aastapäeva puhul kõneles tolleaegne siseminister K. Einbund koolinoortele:

Täna 7 aasta eest algasime oma riigi asutamist. Teie olite sel ajal veel lapsed ja mälestused pole nii värsked. Iga sarnane tähtpäeva pühitsemine värskendab neid mälestusi, mis võitlejail neist päevist on olemas. Kui pole midagi pidada kalliks, siis pole ka midagi austamisväärilist. Kust oleme sündinud ja saanud, see on meile kallid.

Vereta pole võitlust ja võitlusele järgnevaid saavutusi. Nii võideldes löime endale riigi. Mis oleks, kui meil riiki ei oleks? Sellele küsimusele vastaku mälestused. Alles siis selgub, milline tähtsus on riiklikul iseseisvusel. Kelle käes on riiklik võim, peab seda alles hoidma, kui tahab olla iseseisev. Kes tahab võimu anda, on rahva äraandja. Ses seisab iseseisvuse põhimõte.

TEE MAJANDUSLIKULE ARENGULE.

Riigi 8. sünnipäeval 1926. aastal kriipsutatakse alla majanduslikku tõusu, mis pole jäänud vastuhelgita ka väliskaubanduses. Karjalaudas, põllul, metsas, tehastes ja töökodades hoolikalt töötades oleme oma rahvamajandusele lootusrikka põhja pannud. Iseseisvuse alusmüürina nimetatakse maareformi, kuna väikemajapidamiste arv on kaheksa aastaga tõusnud üle 50.000.

Vabaduspäeva paraadilt mainitakse kiitvalt kaitseliitu, kes välimuselt ja esinemiselt sugugi ei jää maha regulaarvägedest. Samuti kui kaitsevõe osadel, läheb hästi rivistumine kaitseliidul.

Kaitsevæele, kaitseliidule, seltskondlikele organisatsioonidele ja koolinoorsoole peeti meie juhtivate riigitegelaste poolt rohkesti kõnesid, milles selgitati iseseisvuse mõtet ja pingutusi selle hoidmiseks.

„TÖÖ JA VAEVAGA EHITATAKSE EESTI.“

9. aastapäevaks 1927. a. saabus ootamatu kingitus — valitsuse kriis. See oli esimene kord, kus rahva suuremat püha tuli pidada kriisiõhkkonnas. Kuid sellele vaatamata möödus päev kõigiti elavalt ja hoogsalt ning kogu Eesti pühitses oma iseseisvuspüha.

Sel päeval tähendas keegi tegelane kõnet pidades tabavalt: Nagu asunik elades ajutiselt viletsas onnis jõudu pingutab endale ilusat kodu luues, nii elab ja töötab ka eesti rahvas. Töö ja ohvriga saavutati iseseisvus, töö ja vaevaga ehitatakse Eesti.

KÜMNES JUUBELPÄEV.

Tõeliseks suureks ja ülevatujuuliseks kujunes vabariigi 10. puubeli-aastapäeva pühitsemine 24. veebruaril 1928. aastal. Pealinn Tallinn ujus ilutulestiku- ja lipupudemes, kuid ka provints oli pannud välja oma parima. On ju õieti mõnus ja mugav elada kaasa sellele päevale, mis märgib ära ajaloo meie oma riigi kümneaastase kestvuse. Erilise rahuldustunde loob asjaolu, et oleme nüüd kümme aastat rahulikult elanud oma riigis ja oma valitsuse all, peale seda, kui mitmesaja aasta vältel meid saatus pildus ühe valitseja käest teise kätte ja meil endil polnud selle juures midagi kaasa rääkida. Võõrad rahvad otsustasid meie varanduse ja elu üle.

Riigikogu esimees K. Einbund kirjutas 10. juubelpäeva puhul muuseas:

Kui iseseisvuse kümnendat aastapäeva hinnata ajaloo vaatevinklist, jättes kõrvale kõik tänapäeva hinnangud, siis näib, et Eesti rahva praegune põlv on oma 10-aastase võitlustööga täitnud suure ajaloolise ülesande. Ta on uuesti tagasi võidelnud riikliku iseseisvuse rahvale, kes selle on kaotanud aastasadade eest. Nii peame kõnelema Eesti iseseisvuse uuendamise 10. aastapäevast ja peame mõtlema ka neile rahva liikmeile, juhtidele ja valitsejatele, kes neil kaugeil ajal vahvasti on võidelnud, kuid lõpuks kaotanud. Raske on sajandite järele aimata nende rõõme ja muresid, kuid sügavad pidid nad olema. Esiisade ja -emade võitlused ikka sütitavad järeltulijaid. Juba see pärimus sütitas meid ka viimaseil võitlustel. Teadmine neist sütitab meid ka iseseisvuse uuestisünni 10. aastapäeval.

Kahest viimasest aastapäevast muljeid ja meeolusid tuua oleks vist asjata, sest need on kahtlemata igapähele liialt selgesti mees. Pealegi ei olnud need 10. juubelpäevaga võrreldes kaugeltki suurejoonelised.

Lõpuks peab tähendama, et iseseisvuse aastapäev on ja jääb meie rahva elus ilusaimaks hetkeks, kus kord aastas tullakse kokku ja tuletatakse meele möödunud päevade võitlusi ja võite. See sütitab ja kihutab kuula- ja uutele võitudele ja vägitegudele.

Kroonik.

EESTI MUISTNE ISESEISVUS

MEIE RAHVA ARENGKÄIK AASTATUHANDETE KESTES

„Kaitse Kodu!“ vabariigi aastapäeva erinumbri jaoks kirjutanud H. Prants

Maailmasõja mõjul Venemaast eraldunud n. n. „Balti riike“ — Soomet, Eestit, Lätit — loetakse poliitika-maailmas üldiselt noorteks riikideks, mis alles tekkinud nüüd, vastandiks Poolale ja Leedule, kes on esinenud ajaloo juba varemini. Osalt on see vaade õigustatud, sest niisugune iseseisvus, nagu mainitud riikidel nüüd on kultuurrahvaste perekonna osalistena ja Rahvasteliidu liikmetena, on nendele tõepoolest uudiseks. Aga võõriti on mõte, et nad täitsa oleksid seni olnud oma ajaloota ning nüüd alles ilmuksid mingi tõusikuna. Piltlikult kõneldes võiks endise Venemaa „äärriikide“ omavahelist vahekorda määrata nõnda, et Poola ja Leedu riigid on nagu raamatu teine trükk, eelmise kordamine, kuna Soome, Eesti ja Läti esinevad raamatu teise, aga palju laiendatud ja täiendatud trükkina, sest riigid pole mingiks äkki ja juhtumisi siginud nähteks, vaid põhjenevad ammupandud alusel. Nimelt meie rahvasugu omapärast olemist ja kultuurielu algeid võib jälgida tagasi juba mitmeid aastatuhandeid. Suure moodsuga mõttes on meie rahvasugu küll alles nagu noormehe eas. Tema kultuuriolu ja iseteadlik olemine on palju hilisem kui vanadel kultuurirahvastel. Sest aegadel, mil Heebrea suured prohvetid kuulutasid maailmale kõrgeid õpetusi, mil Indias mõtetarkus õitses ja Greekas kunst seisis kõrgel järjel, viibisid meie esivanemad alles kutuuri-algastmel, kolijatena kaugetes maades, mille asetki ei teata õigesti arvata. Sellest olekust on nemad pika aja jooksul agara hoole ja tubli töö najal edasi arenenud ning meie rahvas seisab oma nooruseas, nõnda et temal tulevikus tubli meheiga ees oodata on.

Ikkaagi ulatuvad meie rahvasoo eriolemise juured tagasi aegadesse, mil Egiptuses ehitati püramiide, kaksikjõgede-maal kirjutati kiilkirju ja Hiinas pandi alus korralikule põlluharimisele. Sest sinnamaale juhivad meid muinas- ja keeleteaduse saavutused, kuna mingisuguseid kirjutatud ajaloo andmeid pole olemas. Sest meie esivanematel polnud kirjutamise oskust, ning vanaaja kultuurirahvad, kelle juures ajalugu kirjutati, ei puutunud nendega kokku. Kuid muinasteaduslikud uuringud lubavad kaunis tõenäolist pilku heita selleaegsetesse oludesse ning nende najal usaldame muidugi umbkaudselt otsustada, kuidas sel ajal elati.

Endastmõistetavalt ei tohi aga meie rahvasoo esiajast kõneldes mitte otsida mingit tõendust Eesti iseleemisest ja ta iseseisvusest. Sest Eesti nimigi pole meie rahva enda antud, vaid võõrailt saadud ning käis esialgselt nendest idapoolse maa kohta, mida hüüti „ost“ ehk „aist“. Veel keskajal hüüti Rootsis Põhja lahe tagust Soomet lihtsalt „idamaaks“. Kuidas meie ammused esivanemad ise endid nimetasid, sellest pole meil aimu. Sest „maarahva“ nime omandasid nad endale tõenäoliselt alles oma praegusele asukohale tulles, kus kujunesid erirahvaiks. Va-

rem elasid nad aga üheskoos ja üldiselt ühtmoodi selles suures rahvasteperes, mida teadusilmas hüütakse soome-ugrilasiks. Selle pere liikmeid väljakasvanud rahvaid elab rohkesti veel meie ajalgi laialisel Põhja-Euroopa alal, Vene riigile alluvaina, muist nendest isegi Uraali mägestiku taga ja Aasias. Kuid need on ometi ainult vähesed riismed endisest uhkest rahvastearvust, mis on pikkade aegade jooksul lahku minnes pillatud muude rahvaste hulka. Kauges minevikus asusid aga kogu nüüdsel Kesk- ja Põhja-Venemaa alal ainult soome hõimusse kuuluvad rahvad katkestamatult üheskoos. Nende asukohad laienesid aegapidi, mistõttu muidugi ühendus hakkas katkema, aga kaua elati veel üksteisega kokkupuutumises. Sellest soome-ugri algrahvast lahkusid esiti ugrilased, kes pärast ka omavahel lõhenesid, kuna ungarlased ehk madjarid tõttasid kaugemale eemale läände ja sugulased mogulid ja ostjakiid tungisid idasse Uraali taha, kus asuvad veelgi. Teised hõimlased jäid ugrilaste lahkumise järele veel kaua ühte elama, aga aegapidi harunesid nemadki erirahvaiks, esiti (umbes 3000 a. tagasi) kujunes n. n. Perma rühm, millest hiljem eranesid vadjalased ja sürjanid. Selle järele olid ühes veel umbes 800 aastat mordvalased, tšeremissid ja pärastised ühissoomlased. Siis tuli neilgi lahkumine. Teised jäid peatuma alul idapoolseisse asukohtadesse, laienesid põhja poole, aga n. n. ühis-soome hõim nihkus kaugemale läände ning võttis oma eluasemeks Laadoga järve, Soome lahe ja Väinajõe vahelise ala, kus elati ühis-soome aegjärgul, vahest ligi tuhat aastat. Selle aja kestusel hakkasid nemadki kujunema erirahvaiks: soomlased, karjalased, vadjalased, vepsalased, eestlased, liivlased ja kurelased. Lahkumine tegi muidugi tarviliseks asumisala laienemise ning seetõttu liikus osa mainitud rahvaid veel kaugemale läände, Läänemereni, kuna muist jäi peatuma sisemaale.

Nagu eelpool mainitud, viibis meie esirahvas oma algajal ümbruskonna olude tõttu karmis põhjalas alles koguni madalal ja puudulikul elujärjel nii majanduslikult kui kultuuriliseltki. Väga pikk maa oli tal käia, enne kui ta oma täienemisteel võis astuda ajaloo valgusesse, mis sündis alles sisemaa umbesest olekust välja jõudes mererannale. Meie eelkäijad pidid oma edasipüüdmisses nägema õige palju vaeva ja seejuures rohkesti võõrailt õppima, ning selles on nad olnud väga hoolsad. Sedasama õppeteed on muidugi käinud kõik rahvad oma arenemisel. Kõik on oma edukäiku alustanud harimata ja madalas olekus. Keegi pole iganes ainult enda jõust ja väest loonud oma haridust, vaid ikka üksteise najal ja teiste tõttu edasi püüdes on käinud rahvaste edenemine.

Meie ja samuti kõigi muude hõimrahvaste arengu käiku on seganud aga väga suurelt teda tabav ajalooline kurbloolus. Aastatuhandete jooksul arenes soome-

ugri rahvasugu, nimelt ta kultuurrahvaste vahele jõudnud osad, nii majanduslikult väga suurelt; asudes mere- rannale ning sattudes enam arenenud rahvastega kokkupuutumisse võttis eduareng veel rohkesti hoogu. Seejuures jäi aga varju nende edu riiklikul alal. Kolm Euroopas valitsevat rahvatõugu: romaani, germaani ja slaavi, võisid asuda pikemate vaheaegadega üksteisega ajaloos mõjuvaiks tegelasiks. Neljas suur Euroopa rahvaste tõug, soome-ugri sugu, jäi aga iseseisvast ajaloo tegevusest peaaegu üsna eemale. Ta pidi ikka teisi teenima, oma tööd, hoolt ja vaeva, mida rohkel arvul avaldas, ohverdama teiste auks ja tuluks, mille juures suurem osa ta liikmeid kaotas oma iseolu, keele ja rahvuse. Sest ta ei jõudnud oma killustuse mõjul edukäiguks väga tarvilisele omariiklusele; alles meie ajal võis ta asuda sellele tööle.

Iseseisev oli muidugi meie esirahvas algusest peale; ta ei kuulunud kellegi teise võimu alla, vaid elas täiesti vabalt omaette. Samasugune olukord jäi muidugi kestma ka ta eriosadeks jagumisel. Kuid niisugune iseseisvus oli koguni kaugel sellest olukorrast, milles viibime nüüd. See algastmeline iseseisvus piirdus esi- reas perekonnaelus, kus igaüks võis talitada oma aru ja soovi järgi; pärastpoole kujunesid muidugi kõrge- mad ühiselu kujud. Aga niiviisi elada võidi ikka ai- nult seni, kuni viibiti eemal muu maailma käigust; teiste rahvastega kokkupuutumisel, mis oli muidugi eduarenguks hädasti tarviline, tõi endastmõistetavalt kaasa ka hädaohu nende mõju- ja käsualuseiks sattumises. Selle tõrjumiseks tarvitati korraldatud oma- riiklust. Et see puudus tarvilisel ajal neil hõimrah- vail, sai neile saatuslikuks.

Mingit etteheidet me oma esivanemaile seepärast teha ei saa, sest soome sugu rahvaste vähene agarus ja ettevõtlikkus, mis neid omariikluse ettevõttes takistas ja teiste rahvastega võidujooksul jättis taha- poole, ei ole mitte nende iseloomu viga, vaid karmi saatuse tagajärg, mis neid põlisel vanal ajal paigutas külmale ja kaledale Põhjamaale, kuna muud rahvad laheda taeva all viibides võisid kosuda paremini. Kindel tõendus soome tõu omapärasest tublidusest ka riik- likul alal on asjaolu, et need ta tõuharud, kes aegsa- malt oma karedast algkodust lahkudes lõuna ja lääne poole lähedamaisse oludesse ja paremale pinnale jõud- sid, seal oma esialgseid rohkeid vaimuandeid võimsasti on edasi harinud, tõstnud ja kosutanud — isegi Eestis, kuigi tingimused selleks olid halvad. Soomes ja Un- garis sündis see paremais oludes veel palju suuremalt.

Soome-ugri rahvad ei saanud millalgi õiget mahti endale omariikluse loomiseks, sest ühiselu ja riigikorra arenemine olenevad väga suuresti rahvaste õhuoludest ja haridusjärjest. Rändrahvad, kes end elatavad küt- timisest ja kalapüügist, isegi karjakasvatatajad, ei saa liituda riiklikuks korralduseks, kuna nad liiguvad ühest kohast teise. Alles maad harivate rahvaste juures võib ühiseluline areng kujuneda kindlaks ja korrapäraseks. Sünnib see aegajalt astmeti ja erelistest asjaoludest oleneb, mismoeliseks ja kui kõvaks see kujuneb. Taga- järgi näeme soome-ugrilaste juures. Alles üheskoos viibides omariikluse loomiseks polnud võimalusi ega ka tarvidust; lahkumineku järele jäid nad jõuetuks.

Sest metsalised maad ja tühjad lagendikud, kus ini- mesed aga harvalt võisid elada, harjutasid neid elut- sema perekondade või väikeste hõimkondade kaupa; ei saanud sigineda riikliku elu koonduskohti. Kui hil- jemini rahvaarv tihenes, mindi laiali ja elati jälle en- dist moodi, ka siis veel, kui soome sugu rahvad juba kujunesid erirahvaiks ja omavahel hakkasid liituma tihedasti ühte, oli nende loomusse sügavalt juurdunud lahusoleku vaade nii tugev, et nad endid mingi kind- lama korraga ei raatsinud kõita. Ei tärnanud riik- likku ühistunnet. Ja see asjaolu seletab, miks soome sugu rahvad nende peale valguva võõra võimu eest nii kergesti taganesid ja, kus seda ei saadud, sellele alistusid.

Küll ei puudunud korra omariikluse rajamise kat- sed. Seepoolest seisid umbes tuhat aastat tagasi meie hõimrahvad oma arenemiskäigul nagu teelahkmel. Sel ajal ilmusidki siis korraga kolmes kohas omariikluse loomise idud: Doonau jõgikonnas, Viena (Dvina) jõgi- maadel ja Volga jõe allikail. Õige iseäraline on näh- tus, et nendest idudest ainult üks võrsus tüsedaks puuks ja veel koguni halbades tingimustes sai mõjukaks ise- riigiks, keset võõraid ja vaenulisi rahvaid Ungarimaal. Selle rajajaks oli õige väike killuke idapoolsest ugri harust. Muud hõimrahvad, siis arvult küll sada korda suuremad, ei saanud omariikluse rajamisega hakkama, sest Viena jõe maile siginenud karjalaste Perma riik ei saanud püsivalt jalgu alla. Samuti nurjus Soome sugu rahvaile selle uue riigi rajamine, mis sigis 9. sa- jandil Valdai mägestiku maadele, kus ammust saadik oli olnud soome tõu pesapaik, kuhu aga hiljem slaav- lased sisse tulnud, nii et siin pikemat aega elanud slaavi ja soome rahvad kõrvuti ja osalt segamini. Küll on teated kõneldud sündmuse kohta koguni udused ja kahtlased, aga seevõrra tõtt võib nendest ometi välja koorida, et riigi loojaiks ja valitsusvõimu rajajaiks olid Skandinaaviast varjaagi vürstid oma kaaslastega, kui riigi alamaiks said kaks slaavi tõu ja kolm soome tõu rahvast. Nõnda oli asutatavas riigis soome tõugu ollus küll arukam kui slaavlasil ning nõnda oli ole- mas võimalus, et see arenedes omandab soomelise laadi ning saab kõigile soome hõimudele koondusko- haks ja pesapaigaks. Vähemalt võis seda oodata ühest varjaagi vürstkonnast, mille valitseja Truver asus otse eestlaste maa piirile, vahest koguni selle alale Tšuudi- maale, Irboskasse, kus ümbruses tänini veel elab eesti sugu setu rahvas. Kes need Irboska riiki kuuluvad tšuudid olid, on küll üsna udune; selle nimega hüüdsid slaavlasid siis kõiki soome tõugu rahvaid, kuid ole- tada võib kaunis kindlasti, et osa eestlasigi käis uue riigi külge, vähemalt idapoolne ugala hõim.

Oleks nüüd Irboska riik jäänud omaette püsima, oleks sellest väga hästi võinud kujuneda soometõuline, ligemalt eestiline, riiklik koondus. Valitseja Truveri varajane surm tõi täielise pöörde. Uus Irboska riik läks Novgorodis valitseva Rjuriku kätte ja Novgoro- dis oli juba slaavlus ülekaalus. Pea aga viidi riigi pealinn koguni põlisesse Slaavimaale Kiievisse, soome sugu aladelt üsna kaugele. Sest riigi juhtiv võim ot- sis endale edu- ja eluvõimalust paremini lõunapoolse lahkema taeva alt kui karmist põhjalast. Sellega oli

tuleviku kuju otsustatud, ta võttis peagi täisslaavi laadi, omandades endale Vene nimetuse. Ning aja-jooksul sai ta otse, vastandlikult algvaateile, soome hõimudele mitte koduks, vaid hauaks; suurem osa meie hõimrahvaid uppus slaavi merre kas osalt või täieliselt.

Kirjeldatud sündmus oli ühelt poolt küll kogu soome hõimkonnale raskeks kaotuseks, teiselt poolt aga võiduks. Sest Kiieviasse asudes jäi Vene riik nendest eemale ega olnud ka tarvidust neid täiel võimul haarda oma sülle. See ülesanne sai osaks põlisele Vene osariikidele Novgorodis ja Pihkvas, kes seda ka asusid teostama ja sajandeid jätkasid. Kuid see sündis tuntud slaavilisel moel lohakalt ja puudulikult. Ei olnud täit algatuse järjekindlust ning nõnda ei saadud ka suuremaid tagajärgi, vaid kõik katsed, mis selleks tehti, nurjusid lõpuks ikka.

Novgorodi paisumise püüe käis küll ka põhja pool Soome lahte asuvate karjalaste pihta, kes võetigi osalt ta alamaiks. Hoopis suurem oli pealerõhumine lõuna pool Soome lahte eestlaste kohta. Esiti oli Novgorodil küll tegemist vepsa ja vadja rahvaste allahaitmisega, aga niipea kui see oli sündinud, võeti eestlased käsile, nagu aimates, et otse sellest soome hõimust tõuseb tugev riiv Vene võimu laiutusele. Tõepoolest oli kõne all oleva ajal, 11. ja 12. sajandil, Eesti õige lootustäratav omariiklusele. Kõigi tunnuste järgi, mis olemas, seisid eestlased kõigist oma hõimrahvaist kõige kõrgemal arenguastmel. Seda oli võimaldanud neile kõigiti soodus seisukoht Läänemere koidukaldal, sest siit võisid nad astuda avaralt ühendusse ja tihedasse läbikäimisse teispool merd asuvate Skandinaavia rahvastega, kes olid nendest mitmeti ees, ja sealt omandada rohkel arvul kultuuriaineid, mida said omakohast ka leedu hõimudelt, kellega olid mõndpidi kokkupuutumises. Esiti oli vahekord Skandinaavia rahvastega küll suuremalt jaolt vaenuline ning see jäi püsima edaspidigi. Aga aegapidi võttis maad ka rahulik ja sõbralik läbikäimine, nimelt kaubanduse alal. Teistpidi võimaldas eestlaste arengukäiku väga mõjukalt asjaolu, et nende maa-ala oli kaunis omane põlluharimiseks, hoopis enam kui lahetagune Soome, ja seetõttu võis siin elada rahvast hoopis tihedamalt kui kaljupinnalises Soomes. Ja tihedamalt koos elamine mõjus loomusunnil elanike ligemale kokkuliitumisele, ühiselu arengule, mille tipuks on omariiklus. Selle aluseks on muidugi vaja ka teatavat rahvaarvu ning see oli eestlastel olemas. Sest nende maa-ala ulatus sel ajal lõunasse hea tüki kaugemale kui nüüd, võttes enda alla umbes poole „Baltimaad“, kuna teisel poolel asus nelj rahvast: lätlased, semgallid, liivlased ja kurelased, kes nõnda jäid eestlasist kaugele taha.

Eestlaste olukorda nende iseseisvusaja lõppjärgul pole siin mahti ega ka tarvidust kirjeldada, sest see on lugejaskonnale kaunis tuntud. Ka meie lehe eelmistes aastakäikudes on sellest kõneldud mitmel puhul. Piirdume ainult piirjoonte märkimisega. Oma nüüdsesse asukohta tulekul olid meie esivanemad kaunis heal järjel, olles põlduhariv ja karjakasvatav rahvas. Ka tööstuseks oli alus olemas. Siin nad leidsid soodsa pinna edaspidiseks tõusuks. Oli ju enne eestlasi siin

olemas üsna hästi arenenud ja kultuurne elu, mida tõendavad rohkearvulised muinasleiu; Rooma rahadki on ulatunud siia. Niihästi enda agarusel kui ka võõralt kultuurmõjude vastuvõtmisel võttis igapäevine edu ühtlugu uut hoogu, esireas aineiline tõus. Kosus mõjukalt nii põlluharimine kui ka karjapidamine, kuna suur tähtsus oli ikka veel ka vanemal elukutsetel, kalapüügil ja küttemisel, ning mõjule sai ka tööstuse edu, milles erilise tähtsus oli sepiel. Ka toitlus ja riietus võtsid üha parema kaju. Ainelisest heakorrast tunnis tab see, et Eestis oli olemas rohkel arvul suuri ja ilusaid küli ning et Eesti vabadussõja ajal vaenlased võisid viia saagiks suurel arvul hobuseid ja kariloomi, aga ka palju hõbedat. Ainelise eduga käskikäes käis ka vaimse elu alatine tõus. Suureks varjuküljeks aga oli, et muu eduga ei suutnud sammu pidada ühiselu areng, valitsusliku korra kujunemine. Juba varaselt tekkisid soome sugu rahvaste juures ühiskondliku elu paremaks korralduseks mingisugused koondised; aluseks oli muidugi perekond; nende liitumisel tekkis külakond, mille juhatajaks oli keegi lugupeetud majaisa, kes ühes muude peremeestega otsustas külakonna asjad ja lepitab riid. Ajajooksul liitusid külakonnad kihelkonnaks, mis nimetus tuleb „kihla“ sõnast — vabatahtlikust kokkuheitmisest, et üksteisele paremini olla nõuks, abiks ja toeks. Sellest olukorrast arenes vanemate valitsus. Nähtavasti oli igas kihelkonnas oma vanem, kes sõjaajal kogus mehi, neid juhatas võitluses ja sobitas kokkuleppele; rahuajal oli ta muidu korrapidajaks. Kuid vanem polnud piiramatul võimuga, vaid tähtsamad küsimused otsustati rahvakoosolekul, n. n. majades (vaata sellest „K. Kodu!“ 1930. a. nr. 49), milles osavõtjaks olid kõik sõttaminevad mehed. Vanemate amet tõusis küll seetõttu mõjuvõimu kaudu, mida neile andis vaprus, laialine sõpruskond ja vahest ka suurem varandus. Kas vormilist valimist oli, pole selge. Ei teata ka, kas vanemad ametitegevuse eest said ka mingit tasu; õigusemõistmist toimetasi nad vana maakombe järgi, nagu see sündis veel võõra valitsuse all olles.

Harilikul ajal elas rahvas kodusel viisil, iga küli või kihelkond omaette, suurema kokkupuutumiseta teisega. Väliste hädaohu sunnil liitusid ligemad kihelkonnad omakeskel laiemasse maakondlikku koondusse — kas loomulike maa piiride või vanasti kujunenud rahva hõimkondade alusel, sest suures Eesti sõjas talitasid väehulgad maakondade kaupa. Nende nimetused on meil vanade kirjade kaudu teada; suurem osa neist on tänini säilinud, nii Põhja-Eestis Viru-, Järva- ja Harjumaal, samuti Saare- ja Hiiumaal, kuna Lõuna-Eesti tähtsamad maakonnad, Sakala ja Ugandi, oma vana nime on kaotanud.

Kuid hõimkondade või suguharude korraldusest kõrgemale tõusta Eesti oma vanal iseseisvusajal ei suutnud, ja selles peituski hädaoht. Ka maakondadevaheline ühisside oli veel vabadussõja lõpulgi lõdev, nende vahekord tihti koguni vaenuline. Nähtavasti puudus maakondadelgi alatine ühine juht, sest ajaloo teateis kõneldakse ikka mingi maakonna „vanemaist“, nii mitmuses, kes tegutsesid kollektiivselt. Vahest harukorral kerkisid eriti tublid vanemad kogu maakonna

käskijaks (nagu Lembitu). Sel asjaolul ei olnud ka sõjaajal hädasunnil üksteist toetades eestlastel ühist juhatust, vaid iga maakonna mehed talitasid oma aru järgi, iga vanem juhatas oma mehi iseseisvalt. See jõudude killustus, ühisvalitsuse puudus, omariikluse korraldamatus saigi meie rahvale saatuslikuks.

Eelpool kuulsime kurbloolusest riiklikul alal, mis tabas kogu soome sugu, nii et ta ei suutnud tõusta omariiklikule korraldusele. Hiljem aga tabas Eestit seepoolest raske kurbloolus. „Maarahvas“ oli oma iseseisvusaja lõpul oma arenemiskäigul jõudnud võrdlemisi heale järjele niihästi ühiseluliselt, aineliselt kui ka vaimselt. Ta seisis oma naaberrahvastega umbkaudselt ühel järjel, läänepoolseist küll veel taga, aga idapoolseist ees. Seda seisukorda võib võrrelda üldiselt germaani rahvaste omaga keskaja alul, kes siis Rooma riigi pinnale uued riigid rajasid ja ajalooos tõusid tähtsaks tegureiks. Suur puudus seisis aga selles, et nad polnud suutnud endale luua kindlat riiklikku korraldust keskvoimuliste juhatuse all, nagu see oli germaanlaste kuningail. Selle saamine oli ainult ajaküsimus, sest maarahva üldine seisukord polnud sugugi halvem, ennemini parem leedu rahva omast, kes otse sel ajal end riiklikult hakkas koondama ja seda ligemal ajal teostas. Ka maarahvas oli parajasti sellele teele astumas; võõraste pealekäämise ähvardusel oli saanud tunduvaks riiklik ühiskorraldus ning vabadussõjaaegses tähtsas vanemas Lembitus peitus tubli kuningaidu. Võib kaunis julgesti oletada, et meie rahval oleks juba leedulastega samal ajal tekkinud omariikluse rajamine, kui kange välisvaenlane läänest oma pealetulekuga oleks viibinud ning nii eestlased oleksid saanud senisel moel omapäraselt areneda, oma iseseisvust kroonida ajakohase omariikluse loomisega. Sel puhul oleks talle avanenud ilus ja lootusrikas tulevik (nagu sellest varem on kirjutatud „K. Kodu!“s).

Kuid saatus oli määratud teisiti. Polnud meie rahvale seekord õnneks antud, et ta kaunilt õitsema hakanud edukäik vabades oludes oleks võinud võrsuda, õitsvusele jõuda ja hakata vilja kandma. Vaid nagu raske rahe lokavalt haljendavale nurmele tuli ta peale äkilise maruhoona murrang, mis kogu ta senise arengukäigu katkestas ja lämmatas, saavutatud seisukohast kaugele tagasi viskas ja hulgaks ajaks pani põdema.

Selle murrangu käik on meile küllalt tuntud ja nii pole vaja seda siin veel korrutada. Olgu ainult mainitud, et see meie esivanematele nii ränk ja kurb ajajärk, ta vabadussõda 13. sajandi alul, oli ühtlasi ka tähtsaks ja mõjuvaks kuulsusajaks, sest siis tegutses meie rahvas esimest korda ajaloo-näitelaval iseseisvana. See südidus, vaprus ja visadus, millega ta oma iseseisvust pealekäiva võimu vastu kaitses, rajas talle ajaloos kestva ausamba; ühtlasi oli ta tublidus pandiks, et tal oma mineviku juures on ka oma tulevik, mille lootus sajandite kestvusel ka kõige kurvemais oludes rahva hinges jäi püsima, nii et Eesti uue iseseisvuse manifestis õigusega võidi öelda, et Eesti rahvas pole kunagi kaotanud lootust oma iseseisvuse uuendamiseks, sest võõra võimu alla sattumisel jäi ta põuepõhja idanema ja lohutust jagama teadmine, et temas ikkagi peitusid edaspidise arenemiskäigu idud. See lootus pole petnud, vaid meie rahvapõlvele on saanud osaks elada kaasa Eesti uuestisündimist.

Seetõttu tohime küll oma rahva kurva käekäigu üle kurtes ikkagi tunda rahuldust sellest, et ajaloo-geenius, kes meiega kaua on ümber käinud karmilt, nüüd oma vea on parandanud ja Eestile võimaldanud uue iseseisvuse, mis igatahes on palju väärtuslikum ta kaotatud muistsest iseseisvusest. Sellest rõõmutagem ja näidakem end ta väärilisena.

H. Prants.



TERE TULEMAST!



*Major EISENBERG,
Sakalamaa maleva pealik.*

liikmeid, vägede ülemjuhatajat — Sakalamaa poega kindral Laidoneri, kaitseliidu ülemat kindral Roskat, kaitseministeeriumi kõrgemaid esindajaid jne.

On oodata ka Soome ja Läti kuulsaid suusasportlasi, kes võistlustest osa võtavad ja Poola esindajaid.

Võib-olla võidakse mujal külalisi hiilgavamalt vastu võtta kui praeguse aja kitsad majanduslikud olud seda lubavad sakalamaalastele, kuid suuremat südamesoojust on teistel vaevalt pakkuda. Viljandi rahvale on kelgutamine ja suusatamine kasvanud verre. Meie mõistame hinnata suuasporti suurt väärtust ja tähtsust, kuigi selle ala plaanikindlal arenemisel veel ei

Sakalamaale on 21. ja 22. veebruar tähtsad päevad. Üle riigi kogunevad Viljandisse suusatajad suurele võistlusele. Ei ole ühtki kohta Eestis, mis pakuks suusatajatele paremaid võimalusi oma võimete näitamiseks kui Viljandi ja selle ümbrus oma mägestike ja legendikega.

Sündmuse tähtsusest annab tunnistust kõige selgemini see, et viimaseks võistluspäevaks, 22. veebruariks, oodatakse Viljandisse kõrgeid külalisi — hr. riigivanemat, vabariigi valitsuse



*H. LAURI,
Sakalamaa maleva pealiku abi.*

või olla teistele eeskujuks. Sakalamaa sportlasile on eelolevad võistlused tõsiseks pidupäevaks ja huvitavaks õppetunniks.

Sakalamaa malev tervitab aupaklikult kõrgeid külalisi ja ütleb kõigile võistlejaile: „Tere tulemast!“ Rõõmuga näeb malev võistlejate ridades kaitseliitlasi ja naiskodukaitsjaid oma kui ka teistest malevaist.

Kaitseliitlased ja teised suusatajad, tundke endid Sakalamaal kodused ning andke oma eeskujuga ja võimetega veel suuremat hoogu Sakalamaa maleva spordiliikumisele.

Õnne võistlejaile ja edu võistlusile!

Sakalamaa maleva juhatus.



*E. OSKAR,
naiskodukaitsja Sakalamaa ringkonna
esinaine.*

ÜLERIIKLIKUD SUUSATAMISVÕISTLUSED VILJANDIS

E. L.

Suusasport on käesoleval talvel täies hoos. Väljas on suusatajad, noored kui vanad, täites eriti pühapäevil mägesid ja orge tihedamalt kui suvisel kuumal päeval mereranda. Näib, et rahvas on hakanud talvest ja suusaspordist lugu pidama. Küllap selleks tunduvalt on aidanud kaasa nii mitmedki lumevaesed talved, kui tüütavana tundus mustendav maa, porilombid ja õhus hõljuv niiskus. Ei ole ka tarbetult kaduma läinud töö ja vaev, mis on näinud suusaspordi levitamisel mitmed kehalise kasvatusel alal töötavad organisatsioonid.

Ehkki öeldakse, et suusaspordil meil oma tagajärgede poolest on lapsekingis, ei saa seda just öelda osavõtjate massi, arvu suhtes. See näitab järjekindlat tõusu. Kui suvel spordiväljadel ja sügisel ning talvel võimalis oleme harjunud tegevuses nägema pikemat aega ühti ja samu nägusid, siis suusatamisel on see ümberpöörduvalt. Alatas uued juuretuli ja asjast huvitatud, kes vajavad näpunäiteid. Ka võime leida siin noorte seas tegevuses vanemaid isikuid, keda harilikult oleme näinud vaatavana, peajasjaltselt võistlusil. Tahe raputada karastavas talilooduses enesest talist üksluisust on neid välja toonud. Ei paista siin nii teravasti silma nii mõnegi liigne kehaline tüsedus, ei nurgelised liigutused ega vähesed kogemused, mis spordiväljadelt paljusid, eriti vanemaid, eemale hoiavad. Ja see on just see tähtis tegur, mistõttu suusaspordil nii suure poolehoiu osaliseks saanud.

Kui kõne all on massiline osavõtt, siis ei saa selle all mõista üksnes linnade kodanikke, vaid ka maad, provintsi, kus kehakultuuritöö seni peaaegu täiesti soigus olnud või püsib nullpunktis. Ka siin hakkab suusaspordil juuri ajama. Meie teame, et eriti maal tekitab raskusi kehalise kasvatusel levitamine ja harastamine suuremalt osalt aastaaegadel, millal inimesed seotud tugeva tööga metsas ja põllul. Talvel on selleks rohkem võimalusi aja suhtes, kuid takistuseks on siis sisetevuseks tarviliste ruumide puudus.

Pearõhk siin langeks suusaspordile. Kui enne kui

hakata kriipsutama alla suusatamise sportlikku külge, peame just selgitama suuskade tähtsust ja tarvidust talvel igapäevases elus. Liikumisabinõuna peavad suusad läbi lööma ja tarvitusele võetama maal suuremas masstaabis.

Lapsed suuskadel kooli, vanemad suuskadel oma igapäevases töös metsas ja põllul. Seda teed on käinud kõik põhjamaa rahvad, kelle suusaspordi kõrgest tasapinnast meie ajal palju kirjutatakse ja räägitakse. Maast madalast kokku kasvama suuskadega, õppima neid armastama, ja kasvavast poisist võrsub tubli suusamees, keda ei kohuta lõpmatud lumeväljad ega järsud mäed.

Kui vaatame põhjamaade, kas või vennasrahva Soome parimaid ja kuulsaimaid suusamehi, siis leiame, et nad on peaaegu kõik maa-mehed, kehaliselt tugevaks tehtud ja karastatud tugevas põllu- ja metsatöös. Kui meil seni vähestel suusatamisvõistlustel oma võimetega ja oskustega esiplaanil olid linnamehed, siis viimasel ajal kerkib maalt neile tugev konkurents, ähvardades kaugele selja taha jätta linna suusamehi. Sellest siis ka järeldus, et asi edeneb maal jõudsasti.

Kaitseliit, kelle ridades leiame esimesi kui ka teisi, on võtnud omaks mõtte levitada igasuguste abinõudega suusaspordil kogu kaitseliidu peresse ja võimaluse ning tarviduse korral ka välispool kaitseliitu. On korraldatud rida kursusi, pikemaid propaganda-retki ja paigavahe-suusatamisi, varustatud üksusi suusatarvetega ning võimaldatud kaitseliitlastele saada korralikku odavahinnalist suusavarustust ja -tarbeid.

Käesoleva suusaspordi hooaja suurimaks sündmuseks on üleriiklikud suusatamisvõistlused Viljandis laupäeval, 21. ja pühapäeval, 22. veebruaril s. a.

Kui 1928. a. algasime koos kaitsväega, piirivalvega ja politseiga tasa-pisi, tagasihoidliku osavõtjate arvu juures, esimesi võistlusi Tapal, 1929. a. — Rakveres juba julgelt, kutsudes võistlustest osa võtma ka vennasrahva Soome suusamehi, siis käesoleval aastal kuju-



Mäest alla . . .

Peamurdmisi ja arvamisi suusapäevadel



Pealik Eisenberg:

*Mine nüüd tea,
kas veab või ei vea
ja kas lõpeb kõik nii hästi
nagu ise ma soovin ja nagu
korraldada kästi.*



Abipealik Lauri:

*„Las käia... Mäest allaja jälle märke,
nii saame uusi mehi suusameeste
väkke.“*

Esnaine Oskar:



*Poisid, vaadake ette, et teie ei kül-
meta ega kuku vette
ja ei lenda kraavi ega murra kaela
ja ei jää viimaks toita naiste kaela.*

nevad nimetatud võistlused eriti suurejoonelisteks kui osavõtjate arvu nii ka väliskülaliste suhtes. Võistlustest võtab osa kaitseliit 230 võistlejaga, kaitseväge 110, piirivalve 27 ja politsei 15 mehega. Väliskülalistena saabub Soomest kolm Soome kaitseliidu suusatajat ja üks esindaja, Lätist kolm suusatajat ja Poolast Poola kaitseliidu esindaja. Kõik nimetatud saabuvad kaitseliidu kutsel.

Eriti väärrib tähelepanu Soome suursuusatajate Martti Lappalaise, Matti Raivio ja Toivo Nykäneni osavõtt võistlustest. Saates oma parimaid suusamehi Eestisse tahab Soome kaitseliit igati kaasa aidata meie suusaspordi tasapinna tõstmiseks. Meie meeste võimed loomulikult ei ulatu soomlaste tasapinnani, kuid mitte võistelda ei taha meie nendega, vaid võisteldes õppida neilt, kõike kõrva taha panna, mida kõrv kuuleb ja silm näeb.

On ju tõsiasi, et Rakvere suu-

satamisvõistlustel 1929. a. Soome meestelt meie palju õppisime. Nii mõnelegi mehele oli see võistlus heaks õppetunniks, millele järgnes „patust pöörmine“, s. o. loobumine mitmest ajast ja arust iganenud mõttest ja võttest ning uute, ajakohaste uuenduste ja täienduste omaks võtmine.

Martti Lappalainen, Matti Raivio ja Toivo Nykänen on Soome tänapäeva parimaid suusatajaid, kellelt võime palju õppida. Lappalainen ja Raivio suusatavad kaasa 10 ja 30 km, Nykänen 10 km ja demonstreerib hüppeid. Lätist saabuvad Läti kaitseliidu parimad suusamehed Artur Motmillers, Janis Bulinš ja Karlis Bukas, kes teevad kaasa ka 10 ja 30 km. suusatamise.

Need on meile tuntud nimed suvespordihooajast, kergejõustiku võistlusrajalt. Ka Läti suusameestele avaneb siin võimalus jälgida ja imetella Soome suuskooli, sest ka Läti suusaspordi tasapind ei ole kuigi kõrge.

Kokkuvõttes kujunevad eelolevad võistlused suurimaiks rahvusvaheliseks suusatamisvõistlusteks meil seni peetuist.

Viljandi maastik kujutab endast kergemat murdmaad, kuid ta on siiski raskem Tapa ja Rakvere lamedatest väljadest. Võib-olla tunduvad mõnedki tõusud ja langud Harju-, Lääne- ja teistele lameda maa meestele pisut raskena ja nõuavad neilt suuremat pingutust, kuid üldhuvide kohaselt peame järk-järgult viima võistlused raskemale murdmaale ja metsa, mis nõuab võistlejailt tugevamat kehalist ja vaimset ettevalmistust.

Kaitseliidu võistlusalade maastikest raskemaid on 5 km maa, kus võrdlemisi järskudele langustele järgnevad kaunis pikad ja järsud tõusud. Sellel maal võistlevad B klass ja vanad, 10 km individuaal- ja patrullsuusatamises on maastik kergem, välja arvatud üks järsk allasõit ja tõus lähtelt lahkudes. 30 km võistlusmaal on paar pikka tõusu ja langust. Maa pikkust arvesse võtmata peab ütlema, et 30 km maastik on peaaegu kõige kergem. Kaitseliidu noored saavad ka ühe hea allasõidu mäest ja ühe tõusu. Naiskodukaitse peab lep-pima seekord, esimesel aastal, lameda sõiduteega.

Raskemaks tööpäevaks kaitseliidu suusameestele on laupäev. 21. veebruar, millal võistlused algavad juba kell 8 hommikul 10 km suusatamisega üldklassile. Sellele järgneb kell 9.25 — 5 km B klassile, 10.40 — sama maa vanadele, 11.30 — 4 km noortele ja 12.30 — 3 km naiskodukaitsele. Kell 14.00 algab 10 km patrullsuusatamine ühes laskmisega.

Pühapäeval, 22. veebruaril, on võistluste suursündmus, kaitseliidu, kaitseväge, politsei ja piirivalve ühine 30 km suusatamine.

Raskemas olukorras on siin just kaitseliidu mehed, kes eelmisel päeval tugevasti tööd tegid, kuna teistel asjaosalistel oli puhkus. Kuid see on paratamatu, sest pikemaks ajaks kui kaks päeva on kaitseliidul raske oma liikmeid nende igapäevase töö juurest eemale tõmmata. Seda on mitmelt poolt korduvalt alla kriipsutatud ja seetõttu on katsutud kõiki suuremaid kogunemisi teostada võimalikult lühema ajaga.

Eelmistel aastatel oli ühiseks võistlusmaaks 25 km. Käesoleval aastal tahtsime olla „eurooplased“ ja muut-sime selle ümber 30 km-iks, nagu mujal, suurematel võistlustel praktiseeritakse. Ka organisatsioonidevahelise paremusel kindlaksmääramisel arvestatakse endise 15 koha asemel 25 kohta, mis annab selgema pildi ühe või teise organisatsiooni tasapinnast.

Võistluste läbiviimisel, eriti lähtel, on peetud silmas moodsaid suusatamisvõistluste korraldamisviise. Kui seni peetud võistlustel lähetaja märguande järele üle saajapealine mass, murdes suuski ja keppe, üksteist takistades ja rüseldes, tormas üle-pea-kaela ühe punkti, eemal paistva võistlusraja poole, siis käesoleval aastal on igal võistlejal võimalus takistamatult tööle rakendada kogu oma jõud ja oskus, sest minek lähtelt sünnib, olenedes võistlejate arvust, 2—4 kaupa. Ka sõiduteed on tarvilisel määral ette sõidetud.

Suusahüpete propageerimiseks on pühapäeval, 22. veebruaril, kell 1/24 p. l. hüpete demonstratsioon Soome hüppemeistri Toivo Nykäneni ja meie parimate hüppa-

Koovit:



Kui leiduks suvel lumehange, mil atra ootab põllumaa, küll oleks Koovit-meis siis kange nii sirget vaagu ajama.

jate osavõtul. Suusahüppe-spordi levimist suuremal määral on meil takistanud hüppemägede puudus, ehkki kodusel teel mitmel pool tasa-pisi on poisid hüpanud kiires korras lumest moodustatud trampliinidelt oma 5—10 m. Suuremad mäed on ehitatud Rakveres ja Viljandis, esimene kaitseliidu poolt ja teine kaitseliidu ja kaitseväge ühisel jõul ning nõul. Tahaksin loota, et ka see ala meil levib eriti noorte seas, kelles rohkesti energiat ja julgust, neid omadusi, milliseid vajab eriti hüpe.

Võistlusi austavad ka meie tähtsamad riigi- ja seltskonnategelased, kes on palutud võistluste au-presiidiumi.

Korraldajad organisatsioonid on suurt kaasabi saanud omavalitsuste, nende juhtide ja kohalike seltskonnategelaste poolt, mille tõttu võib loota, et kõne all olevad võistlused õnnestuvad täiel määral ning tublisti kaasa aitavad Eesti suusaspordi edenemisele.

Suusataja treeningust.

Ka suusatamine, nagu iga teinegi spordiala, vajab järjekindlat treeningut. Eriti aga meie oludes, kus tali lühike, peavad suusamehed seda arvestama, kui nad tahavad õigeks ajaks heasse vormi tulla ning oma tagajärgi parandada. Kahjuks peab tunnistama, et just meie suusamehed ise ses suhtes on olnud hooletud. Võib-olla on see tingitud teadmatusest, kuid suurem osa neist mõistab sõna „treeningu“ all peaaegaliselt tegevust suuskadel alles esimese lume tulekul. Loomulik, et sarnase harjutusviisi juures tulemused ei ole kuigi suured.

Meie imestame, kuulates ja lugedes põhjamaade, kas või vennasrahva Soome, suusatajate saavutusi, kuid vähesed meist teavad, et need saavutused on pikemaajalise kavakindla treeningu tulemuseks. Öeldakse, et mis siis seal viga, seal tali märksa pikem ja rahvas igivanast ajast suuskadega ühte kasvanud. Õige ta ju on, ka see aitab kaasa, kuid lõpliku lihvi annab ikka

Viirmann:



*Lumerohkeid maanteed piki
puhta kondi auruga
Mulgimaale jõudis Siki
suusavõistlust pidama.*

kavakindel töö. Seda rohkem peame aga meie, kus talve olud märksa viletsamad, endid erilise hoolega valmistama ette, et lühikeselt talvelt võimalikult rohkem võtta ja oma saavutusi parandada lühikese aja jooksul. Suusatamine on tugev kehaline töö, ja seepärast on ka sellekohane treening hädavajaline.

Suusatamise treeningu eesmärgiks on: 1) tugevaks teha ning ette valmistada tugevamale pingutusele eriti meie siseelundeid, eeskätt südant ja kopsu, 2) arendada jõudu lihastes, kiirust, sitkust ja vastupidavust, 3) arendada suusatajas tema lihasgruppide valitsemise ning tööle rakendamise oskust ja ühes sellega ka suuskade valitsemise oskust.

Treeningu all siin tuleb mõista tegevust mitte üksnes talvel, vaid läbi aasta, suvel, sügisel ja talvel.

Loomulik, et harjutusmäär ja viis ei ole kõigile ühesugune. See oleneb iga üksiku kehalisest tublidusest, arenemisest, iga üksiku igapäevasest tööst ja eluviisist.

Igal pingutusel on piir. Eriti peab aga seda pidama meeles suusatamise kui tugeva, pingutava kehalise töö juures. Kergesti võib end üle töötada ja kasu asemel on saadud kahju. Suuremaks raskuseks on siin just see enese tundmaõppimine, töö normeerimine. On see saavutatud, tuleb asuda oma harjutuskava kokkuseadmisele ning selle teostamisele, mille tagajärjeks on „vorm“.

Nagu eelpool nimetatud, koosneb suusataja treening suviseist, sügisest ja talviseist harjutustest. Harilikult on kevad, umbes 1—1,5 kuud, märtsi lõpp ja aprill, suusatajale puhkuseks. Selle aja kestes kogutakse jõudu eelolevaks tegevuseks. Keha „vormis“ hoidmiseks ei ole siin sugugi üleliigne kerge võimlemine, peasjaliselt hommikuti.

Suve saabumisega algavad kergejõustiku-harjutused, millistes tähtsamat osa etendab jooks. Ka visked ja heited, kuul, ketas, oda, ülihästi aitavad kaasa ülemise kehaosa tugevaks tegemisele. Ei ole kõikide nende harjutuste juures tähtis tagajärg, vaid üldine keha arendamine.

Kogu suusatajate-pere võib nende elu ja olu ning igapäevase töö kohaselt jaotada kahte gruppi: I — tubase eluviisiga, mitmesugused ametnikud, kes oma igapäevast tööd teevad kinnises ruumis, istudes; II — maa-mehed, kelle töö seisab suuremas pingutuses, raskes põllu- ja metsatöös. Esimesed ülalootelduist vajavad rohkem kunstlikku kehalist tööd kui teised, kes hommikust õhtuni alalises liikumises vabas õhus. Ühe meie parima suusamehega tema treeningu üle juttu vestes, seletas nimetatu, kes muuseas on ka tubli põllumees, et igapäevaseks tugevaks harjutuseks on liivavedu, rekindilise ajaga koormasse kühveldamine, teel võidujooks hobusega ja kohalejõudmisel kiire vankri tühjendamine.

Lehitsedes Soome suursuusatajate nimestikku leiame üllatuseks, et enamuse paremaid sealseid suusatajaid on ametipoolset põllumehed ja metsatöölised. Ehkki siin on tegemist alalise kehalise pingutusega, on siiski vahete-vahel hädavajalised lödvendavad ja nobedust andvad harjutused, millised elustavalt mõjuvad igapäevase tugeva pingutuse juures puiseks minevatele lihastele.

Allpool toon mõningad arvud Soome suursuusatajate saavutustest kergejõustiku aladelt:

Martti Lappalainen: harrastanud kõiki kergejõustiku alasid, viimastel aastatel rohkem jookse. Tulemused: 400 m — 55; 800 m — 2.03,4; 1500 m — 4,20; 5000 m — 16.30; kuulitõuge — 11 m.

Tauno Lappalainen: harjutanud samuti nagu vend Martti. Tulemused: 400 m — 56; 800 m — 2,07; 1500 m — 4,18; 5000 m — 16,20; 10.000 m (ebasoodsates tingimustes) 34,00; 110 m ja 400 m tõkkeid 18,5 ja 67,3; odaviske — 47 m.

Vennaks Lappalaised on ameti poolset põllumehed ja suusasepad.

Tapani Niku: olen joosnud ja hüpanud tulemusi arvestamata. Olen ka harrastanud pallimänge. Tulemused: 100 m — 12,4; 400 m — 56; 1500 m — 4,26. Ametala — põllumees, metsatööde juhataja ja suusaspepp.

Adiel Paananen: 1500 m — 4,22; 5000 m — 17,29. Harrastanud ka teisi kergejõustiku alasid, eriti 1916.—1918. a. Hiljem vähemal määral. Põllumees.

Matti Raivio: vähemal määral harrastanud üksikuid kergejõustiku alasid. Väikese harjutuse ja pingutuse juures saaksin kätte II järgu spordimärgi. Põllumees.

Veli Saarinen: Kaitseliidu võistlustel mitmel korral kaasa teinud 5-võistluse, saavutades üle 330 punkti. 1500 m — 4,40. Metsatööde juhataja.

Meie oludes võib kergejõustiku-harjutusi jätkata kuni porise aja tulekuni, s. o. umbes septembrikuu keskele, sest talv saabub meil harva enne jaanuarikuud. Seega jääb siis sügiseseks treeninguks kolm kuud aega.

Sügisene treening koosneb igapäevastest võimlemisest, käigu- ja jooksuharjutustest mürdmaal metsas. Võimlemine, see on alatine keha vaos hoidja ja seda võib harrastada kas hommikuti, õhtuti või peale käigu- ja jooksuharjutusi.

Soome parim suusaõpetaja Ranne Roni soovitab suusatajaille alljärgnevat võimlemisharjutusi:

1. Algasend — jalad hargis, käed üles tõsta, sõrmed läbi põimida, peod üles. Kerega sooritada ringe laialt (ette, vasakule, taha, paremale jne.). Samuti teisele poole.

2. Kõnd paigal põlvi võimalikult kõrgemale tõstes ühes tõusmisega varvastele. Koos jalgade liigutustega sooritada ka liigutusi kätega, heites neid võimalikult kõrgemale eriküljeliselt ette ja taha.

3. Hingamisharjutused ühes tõusmisega varvastele ja käte ülestõstmisega.

4. Seljal lamades jalgade (sirgete) tõstmine täisnurgani ja allalaskmine.

5. Jalad hargis, kere pöörmine ühes mõlemate käte heitmise ja kere pöörmise suunas (niitmine).

6. Tugilamangus käte kõverdamine ja sirutamine.

7. Kiirelt laskuda kükkeasendisse ja tugevalt, kiiresti sääri sirutades tõusta püsti. Sama harjutust teha hargis jalgadega. Nendele harjutustele järgnevad sääрте lödvendusharjutused (raputamine) hüpates vaheldamisi ühelt jalalt teisele.

8. Selja- ja reielihaste venitused. Asudes sirgetel jalgadel painutada kere ette kätega põlvedest kinni hoides ja nõtkuvalt kere tõmmates nii, et pea satuks hästi põlvede lähedale. Seda harjutust võib teha vaheldamisi ühes kere sirutamisega, tahakallutamise ja käte kõrvale- või ülestõstmisega.

9. Sääрте heitmine erisuunas, eriti ette ja taha. Tasakaalu saavutamiseks esialgu toeks tarvitada tooli, seina jne. Hiljem peavad käed aitama tasakaalu saavutada.

Lisaks ülalkirjeldatud harjutustele, eriti ülemise kehaosa tugevaks tegemiseks, on ülihead riistharjutused, roobaspuud ja kang (käte kõverdamine ja sirutamine). Käte jõu arendamiseks võib ka tarvitada kummitoru, võib olla ka jalgratta vana sisekumm, mis keskest seotuna seina külge kinnitatakse. Venitades nimetatud toru mõlema käega kas kordamööda või korraga aimame järele suusatamise kordamööda ja korraga tõuet.

Käigu ja jooksuharjutusi sooritada 2—3 korda nädalas, igakord vältusega 1—2 tundi, mille kestes kaetagu 5—15 km. Neid sooritada võimalust mööda maal ja metsas, tehes kätega suusatamisel ettetulevaid liigutusi. Võib mõnikord ka vahelduseks kaasa võtta suusakepid. Esimesed harjutused ei tohi olla kohe tugevad. Harjutuste tugevus suureneb järk-järgult, mida lähemale nihkub tegelik suusatamise hooaeg. Peab hoiduma suurest väsimustundest, see riisub tahte treeningut jätkata. Sageli, eriti kiirel käigul, löövad jalad kangeks. Selle eemaldamiseks teha kerget lõtva jooksu. Ka igakord käigu lõpul, kui erilist välimust ei tundu, võib teha kuni 1 km kerget ühetempolist jooksu, mis annab alumistele jäsemetele ja puusadele rohkem tööd ning ei

Nillov:



„Noh vot kus lops —
kuku lumme nagu mõni pops,
ja ometi ka võidumeeste seas
ma olen seisnud ikka esireas.“

koorma seejuures liigselt südame tegevust. Kuid aluseks peab olema ikka käik, mis oma iseloomult rohkem sarnaneb suusatamisele kui jooksu.

Talitreeninguga tuleb alata siis, kui maapind seevõrd juba lumega kaetud, et saab suusatada. Ehkki võrdlemisi tugev sügistreening on juba seljataga, peab suusatamisega esialgu kaunis ettevaatlikult pihta hakama. See enese taltsutamine ei ole igakord kerge, sest päikesepaistel sätendav lumi ja sinav taevast loovad suusatajas sarnase üleva meeleolu, et torma kas või maailma lõpuni. Kuid sarnaste tormamiste tagajärjeks on harilikult jõu ja tahte langus, alavorm.

Alul jätkub 5—10-km-lisest suusamatkast, esialgu üle päeva. Liig tugev algus mõjub halvasti südame tegevusele. Aegajalt, silmas pidades ka suusataja enesetunnet, lisatakse hoogu juure ja tehakse harjutus vahelduvamaks ja raskemaks. Kahe nädala jooksul on suusataja sattunud enam-vähem väikesesse „vormi“. Nüüd võib juba asuda vastupidavuse arendamisele, võttes ette pikemaid väsitavaid, isegi paaripäevalisi matku, millised üksnes ei paku huvi treeningu, vaid ka looduse ja maa ning rahva tundmaõppimise suhtes. Loomulik, et sarnasele tugevamale pingutusele peab järgnema ka mõnepäevane puhkus.

Nobeduse arendamiseks on soovitatav teha lühematel maadel, kas või 10 km mürdmaal, kiirsõitu.

Mis puutub harjutuse normi, siis arvavad autoriteedid, et nädalas 3—4 harjutust rahuldaksid ka kõige temperamentsemad suusamehi. Loomulik, et kõik need harjutused ei viida läbi igakord ühesuguse tempoga, vaid ühel päeval pingutades, teisel päeval aga lonkides, suusatamisest ja talisest loodusest mõnu tundes. Harjutustele välja minnes mitte kohe tugevat tempot arendada, mille tagajärjeks võiks olla külmetamine kuski lagedal väljal higisena seisma jäädes, vaid ümberpöör-

dult, tempo ja pingutus kasvab kodu teel, kuhu jõutakse soojana, higisena, millele loomulikult järgneb pesemine.

Allpool on toodud mitme suurmeistri poolt sooritatud harjutuskava:

pühapäev — 30—60 km rahulikus ja tasases tempos, mõnuldades ja teel toitu tarvitades;
esmaspäev — puhkus;

teisipäev — kerge huvisuusatamine 1—2 tunni kestes. Matka kestes teha üksikuid lühikesi nobedaid spurte;

kesknädal — 5—10 km võistlushooga;

neljapäev — huvisuusatamine nagu teisipäeval või puhkus;

reedel — 15—30 km paraja hooga;

laupäev — kerge suusatamine ühe tunni kestes.

Suusatajad, kellel rohkesti vastupidavust, võivad tarvitada ka teist harjutusviisi, sooritades üle päeva 5—10 km tubli hooga ja üks kord nädalas 20—30 km vastupidavusmatka. Pikki vastupidavusmatki säärase harjutusviisi juures sooritada ainult 2—3 korda kogu harjutusaja kestes.

Kuulame ära, mis ütlevad ja kuidas treenerivad suursuusatajad:

Martti Lappalainen — 3—4 öhtut nädalas

5—20 km tugeva hooga. Vahevahel, eeskätt pühapäevadel, 50—60 km.

Tauno Lappalainen — kolm öhtut nädalas 10—30 km. Ainult kord nädalas 50—80 km.

Matti Raivio — harjutustega on jõud saavutatud võrdlemisi hõlpsasti, 5—10 km nädalas. Muidu liigun talvel suuskadel igapäev (Matti Raivio on pikemat aega vedanud suuskadel posti 50 km kahe nädala kohta).

Adiel Paananen — 15—20 ja 25 km korraga, paar-kolm korda nädalas, kuid tulemusi arvestamata. Harjutusi võtan alul kergelt, lõdvalt, hiljem pingutades. Võistluste eel on harjutus kergem.

Tapani Niku — esimesel aastal, sügisel, harjutasin nobeduse saamiseks 2—5 km käike. Siis hiljem käisin nädala kohta maha 70—100 km. Sageli olen suusatanud 50—70 km 2—3 päeva enne võistlusi kerge tempoga, olles siis paari päeva järele parimas enesetundes, vormis.

Arusaadav, et ei saa ju olla ühist kindlat harjutuskava kõigile. Võib olla ainult luustik, mille alusel katsetamise teel iga suusataja ise loob oma võimete ja kehaliste iseäralduste kohase kava, mille järele tööle asub ja hiljem oma külitud vilja löikab.

Seepärast, Eesti suusamehed, kavakindlalt tööle!



Jõeletme komp. suuskursused. Kursuse lõpul korraldatud 5 km suusavõistlus. Esimesena kattis A. Saarmak (X) ajaga 28 m., (XX) instruktor Laupmann, (XXX) kompaniipealik Jõgi.



Jõeletme komp. suuskursused 31. I — 1. II 1931. a. Suuski tõrvmassi instruktor Laupmanni (X) juhatusel.



Muistne jahimees lumikingadel.

SUUSASPORDI AJALOOST

Suuski liikumisabinõuna tarvitati juba muinasajal. Ürgaegne põhjamaa metselanik, sunnitud alatisele võitlusele kareda loodusega, oskas kasutada mõndki vahendit oma huvides. Näit. juhuslik puuoks jala all, mis takistas ürginimest vajumast sügavasse lumme, viis ta aegade jooksul ideele kasutada puuoksa kestvalt, võtta see oma jahikäikudel endaga kaasa või, veel parem, siduda see endale jalgade külge. Selle idee teostamisega saigi metselanik maailma esimeseks suusatajaks, kõigi tänapäeva suusameeste esiisaks.

Suuscade sünnimaaks loetakse Põhja-Kesk-Aasiat. Sealt on nad levinud itta kuni Kanadani ja läände — Skandinaaviani. Soome-ugri rahvaille, kes elasid kuni 3000 aastat enne Kristuse sündimist Uraalimail, pidid olema suusad tuntud. Seda tõendab kõigile soome-ugri rahvaille omane suuskade nimetus, mis on kõigis nimetatud rahvaste keelis, arvesse võtmata seaduspärased häälikumuutused, ühine. Arvatavasti olid ühis-soome-ugri ajal suusad oma ehituselt veel üsna primitiivsed. Hiljem tegid suusad läbi mitmesuguse arengu, transformeerusid maastiku kohaselt, kus neid tarvitati. Soome sugu rahvaste siirdudes Uraalimailt oma praegusile asukohtadele algavad ka õieti suusad oma arenemisajalugu. Soome suusatajaist kõneldi juba 1000 a. tagasi, ja need olid just peamiselt soome talupojad, kes suusatasid. Mitte üksi noored, vaid täiskasvanud, vanadki tarvitasid suuski, olgu siis naabrite küllastamiseks või linnasõidul. Suuskadega võis kihu-

tada kaks korda nii ruttu kui hobusega, arvamata võitu, mille võimaldas sageli maa lühemus läbi mägestike, metsade, soode ja teeta maa-alade. Soome talupoeg tegi endale liikumise hõlpsaks!

Soomes, kus eriti osavad ja agarad suusatamises olid laplased, arenes suuskade tüüp, õige pikad ja kitsad kujult, igasuguste tuntud ja kolgasaladustena paljudes Soome maanurkades tundmatuks jäänud kunstide varal libedaks lihvitud, määratud mitte üksi sügaval lumel käimiseks, vaid liuglemiseks avarail lumilagedikel või tundramail. Vastavalt maastikule arenes hiljem esialgseist suuskadest kolm kõige rohkem levinud tüüpi, mis võimaldasid kiiret jooksu. „Kajaani“ omad olid rahva seas kõige rohkem tarvitusel. Need suusad on 2—3 m pikad, 6—8 cm laiad, painduvad ja kerged. Suusarihmad asuvad suusa keskkohast pisut eespool, mis lubab suuskade paremat juhtimist. Suuskade otsad on kitsamad keskkohast. Suusa ülemise pinna keskjoon on kõrgem külgedest, mis suurendab suusa vastupidavust, ei tee aga suuski palju raskeks. Edasi on soome natsionaalsete kiirjooksu-suuskade seas nimetada „Ylitornio“ suusad; levinuimad jahisuusad, ja suusad „Haapavesi“, 2,25—3 m pikad, 6—7 cm laiad. Ehituslik iseloom peajoontes on kõigil kolmel tüübil ühine, kuna neid tarvitatakse ühiseks otstarbeks, kiireks edasiliikumiseks tasasel maapinnal.

Laplaste kaudu tungisid suusad juba õige ammu ka Soome naabermaale, Skandinaaviasse, kuhu oli asu-

nud elama gooti soost rahvaid, praeguste norralaste ja rootslaste esivanemad. Skandinaavias said suusad erilise arenemise Norras. Norra suusatajad olid juba Läänes ammu kuulsad. Suurt osa mängis siin Norra maastik, mis mõjutas vastava suusatüübi väljaarendamist.

Norra mägisel maastikul arenesid suusad kujul, mis oli sobivaim lumiseile mägedele tõusmiseks ja sealt laskumiseks, arenes uus suusatüüp: norra suusad või mäesuusad, hiljem ka Telemark-suuskadeks nimetatud, praeguse Oslo lähedal asuva maakoha järgi, kus olid omaaja osavaimad suusatajad. Mäesuusad olid lühemad, laiemad ja tugevamad, sest nad pidid olema vastupidavad mäest laskumisel ja hüppeil ja nendega pidi olema kerge teha pöördeid. Mäesuusad on keskkohtalt kõige paksemad, sest siia koondub suusataja keha raskus. Suusa pealmine pind on sile. Rihmad on keskpunktist tagapool, mis aitab suuski hüppeil mäeküljele hoida rööbiti.

Oli veel hoopis isesuguseid suuskade tüüpe Kanas, kuhu, nagu öeldud, suusk arvatavasti tungis Beringi väina kaudu Aasiast. Kanada metsarohkete põhjamaakondade indiaanlasist elanikud töötasid välja ja arendasid ümmargused suusad, mis seisid puust sõõris, rihmadega põimitud keskkohaga, niisiis õige sarnased tennismängus tarvitatavale reketile. Nii-sugused suusad lubasid metselanikule vabalt uita sügaval lumel, liikuda metsades ja võsastikes. Neid Kanada suuski tarvitavad kütid mõnikord veelgi metsades matkamiseks, kuigi need on kõlbmatud kiireks liikumiseks.

Slaavi suguharud arendasid välja oma suusatüübi jahikäikudeks põlistes põhjala metsades. Nemadki ei kasutanud suuski suurte kauguste võitmiseks ega hoolinud kiirusest. Nende suusad seisid laias ja võrdlemisi lühikeses lauapaaris, üleskoolutatud ninaga. Neil suuskadel käidi keppideta, et käed oleksid jahikäigul vabad. Alt löödi suusad nahaga, mille karvapool oli tahapoole lüngus, et suusad ei libiseks tagasi. Sellistena on vene jahisuusad säilinud senini ja kuni möödunud sajandi 90. aastateni oli ainult see suusatüüp Venes tuntud. Harilikel vene suuskadel on ninas augud, kuhu pannakse ohelik, mis võimaldab suuskade juhtimist, samuti lubab vedada kindlal teel või kõval lumel suuski enda järel.

Olgu veel nimetatud, et Ksenofontese ajalugu mainib esmakordselt suuskadest, mida nim. ajaloo autor olevat näinud praeguses Armeenias. Sellega olid siis suusad vanal ajal tarvitusel ka Kaukasuses, kus neid hiljem ei leidunud.

Kui sport on suusatamine alles noor. Selleni arenes ta esmakordselt oma põliseks saanud kodumaal Skandinaavias ja Soomes.

Mõlemal maal oli suusk arenenud täiuseni. Läbikäimise vähesuse tõttu üksikute maakondade vahel arenes kümneid ja sadasid suuskade tüüpe. Peaaegu igal külal olid oma suusad, enam või vähem algupäraseist erinevad. Suuskade arenemisega käsikäes hakati kummalgi maal korraldama võistlusi: soomlased — konkureerides kiiruses, norralased — mägedest laskumises. Seda momenti võimegi lugeda suusa-sporti alguseks. Norras seisis eelpool nimetatud

Telemark'i maakonnas, Oslo lähedal, suusatamiskunst eriti kõrgel. 1879. aastal korraldasid Oslo linna elanikud Husbi alevikus suusavõistlused, kuhu kutsuti ka Telemark'i suusatajaid. Viimased osutasid siin nii hiilgavaid võimeid, et üllatasid vaatajaid suurimal määral. Sellest peale oli norra suusatamiskunst üle maailma kuulus. Üle kogu Euroopa tekkis mägestikes kümneid suusatajate klubisid. Norralaste tehnika kõrval arenes mitmeid suusatamise võtteid. Eriti tähelepandavaks saavutuseks tuleb lugeda hõlpsalt äraõpitatavat looklevat laskumist mägedest, leiutatud Austria kunstniku Sdarski poolt. See viis teeb mäeekskursioonid suuskadel võimalikuks kõigile, kuna varem ainult õige osavad suusatajad hädaohuta võisid liikuda raskeis mägiastikes. Sakslased ja inglased, viimasel ajal ka kanadlased, on jõudnud silmapaistvaile tulemusile mäesuusaspordis, kuigi norralased neid seni veel ületavad.

Norras ja Soomes võitsid maaelanikud hulk aega vääramatult linlasi. Siiski jõudsid linlased hiljem ratsionaalse spordi-treeningu süsteemi varal maaelanikest ette.

Tasase maa suusatamises on püsinud seni kõigest rahvaist esikohal soomlased. Mujal maal ei ole niisugune suusatamine palju arenenud, peamiselt talve lühiduse tõttu. Tasase maa suusatamises peeti Soomes esimesi võistlusi a. 1886 Helsingis, millele järgnes kiiresti rida võistlusi provintsilinnades. Kuulsaks said Oulu võistlused 1889. a., mis sooritati 30 km kaugusele.

1892. a. olid Stokholmis internatsionaalsed suusavõistlused, kus soomlased osutasid tähelepanavat võidukust.

On veel üks maa Euroopas, kus suusatamine juba varemini on võtnud märgatavat hoogu. See on Šveits, mitmete hilisemate rahvusvaheliste suusavõistluste asukoht. Viimastel on soomlased ilmutanud tähelepanavat edukust oma sagedasil võitudel šveitsi ja Norra konkurentide üle.

Pärast Soome iseseisvust on näidanud suusalikumine nim. maa sõjaväes ja kaitseliidus järjekindlat tõusu, millele oma poolt olid tugevaks tõukejõuks Soome vabadussõja kogemused. Soome valitsus on asja igati toetanud. 1920. a. paigu võeti Soomes tarvitusele uued suusatüübid liikumise hõlbustamiseks metsas ja mägisel maastikul. Need on nõndanimetatud murdmaasuusad, missuguseid on mitut tüüpi. Tarvitajaskonna keskel on need suusad leidnud suurt poolehoidu. Üldiselt on murdmaa-suusad lühemad ja laiemad seniseist soome suuskadest. Hiljem on neid suuremal arvul muretsetud sõjaväele ja ka kaitseliidule.

Murdmaa-suuskade esikohale võtmisega on suusatajate arv Soomes veel enam suurenenud. Soome suusatehaste ja -ärde müügi arvude kohaselt tarvitatavat Soomes 95% murdmaa-suuski 5% pikkade suuskade kõrval. Soome armees ja kaitseliidus tarvitusel olevate suuskade pikkus on 7½—8 jalga. Suuskade pikkust arvatakse ka suusataja keharaskusega. Nii on 60 kg. mehel 7 jala pikkused suusad, 80 kg. mehel 8 jala pikkused suusad.

Telemark.



Šveitsi kuulipildurid suuskadel.

Schweitsi riigikaitse¹⁾

Wanim üldisele teenistuskohustusele rajatud sõjavägi

Kol.-ltm. J. Tuntur

I. Ajalooline ülevaade.

Praegune Šveits hakkas kujunema iseseisvaks riigiks XIII sajandi lõppaastail, kui kolme viljarikka oru, Uri, Schwyzi ja Unterwaldeni, elanikud toleaeagsete vägevate Habsburgide vastu ühendusest hakkasid jõudu otsima. See oli nimelt 1291 aastal, kui need kolm kantooni eneste vahel sõlmisid sõjalise lepingu ja üksteisele lubasid olla abiks, kui keegi neile peaks tahtma tungida kallale.

Et sõjas oma suurtele naabritele arvuliselt mitte alla jääda, panid nad eneste juures kohe algusest peale maksma üldise sõjaväeteenistuse kohustuse. Kõik meeskodanikud, kuueteistkümnendast eluaastast alates, pidid sunduslikult ilmuma sõjalisile harjutusile, milliseid korraldati eraldi igas vallas.

Järgneva sajandi jooksul ühinesid Uri, Schwyzi ja Unterwaldeniga veel Luzern, Zürich, Glaris, Zug, Bern

¹⁾ Artiklis ettetoodud andmed on peaaegselt võetud läinud aastal ilmunud koguteosest „L'Armée Suisse, ses origines et traditions, son état présent, sa raison d'être“, mille autoriteks on mitmed šveitsi kõrgemad ohvitserid.

ja Solothur. Oma relvastatud rahva süsteemi juures saavutasid need üheksa kantooni peagi nii arvulise kui ka tehnilise ülekaalu oma vastaste suhtes, kes harilikult kasutasid vaid palgalisi sõdureid ja piiratud koosseisudega feodaal-väeosi, milliseid neil sõjakäikude eel tuli täiendada kiirelt kokkuaetud ja täieliselt ettevalmistamata meestega²⁾.

Pärast seda, kui austerlased Sempachi lahingus olid otsustavalt löödud, sõlmisid võitjad 1393. aastal sealsamas eneste vahel uue sõjalise lepingu, võttes sinna sisse kõik möödunud sajandi vältel läbitehtud sõdade kogemused. Sempachi leping, milles erilisel rõhutati distsipliini tähtsust ja sellele alistumise tarvidust, jäi kuni 1798. aastani, mil Šveits sattus Prantsuse võimu alla, aluseks kõigile kantonaal-sõjalistesse jõududesse puutuvaile seadusile.

Konfödereerunud kantonidel puudus ühine keskvoim, ja nende sõjalised jõudki läksid võitlema harilikult ühise ülemjuhatajata. (Major de Vallière märgib

²⁾ XV sajandil võisid konfödereerunud kantonid ühiselt panna välja kuni 80 ja isegi kuni 100.000 hästi väljaõpetatud ja ajakohaselt relvastatud meest.

kantonaal-sõjajõudude n. n. heroilisest ajajärgust ära vaid kaks juhtumit, kus neid juhtis üks isik: rüütel Rudolf von Erlach 1339. aastal Laupeni juures ja parun Ulrich von Hohensax 1512. aastal Ülem-Itaalias). Otsuste tegijaks oli ühine sõjanõukogu, kus vähemus alati vastuvaidlemata alistus enamuse tahtele.

Mis puutub aga iga üksiku kantooni sõjaväesse, siis allus see kantooni nõukogu poolt nimetatud ülempalikule (*capitaine-général*), kellele anti väga laialdased võimupiirid. Kantonaaljalaväge juhtis bannerhärä, kelle lipu (*banner, bannière*) kaitsjaks olid lipnikud. Ratsa-, suurtüki- ja insenerivägede etteotsa olid nimetatud vanemad ohvitserid, kuna aga nooremad ohvitserid konföderatsiooni algperioodil valiti sõdurite poolt ja nende eneste keskelt sõja kestvuseks. See viimane komme püsis kuni XV-da sajandini, mil hakati juba kasutama alatise kaadreid.

Nagu eelpool tähendatud, loeti konfödereerunud kantonides sõjaväeteenistuse-kohustuslikeks kõik meeskodanikud, kuueteistkümnendast eluaastast alates. Kuid sõduriks ettevalmistamine algas peale juba kaheksandast eluaastast. Tulevased sõjamehed pidid järjekindlalt tegema võimlemisharjutusi ja õppima käsitama eriliselt nende tarvis valmistatud lühikest piiki ja kerget sõjakirvest (*hallebardi*). Kõik see sündis vastavate võimude alatise järelevalve ja kontrolli all. Noorte õhutamiseks korraldasid kantonid ja linnad neile perioodilisi võistlusi selleks väljapandud auhindadele. Võistlustest osavõtjail tuli sagedasti teha läbi pikki matku.

16-dast kuni 18-da eluaastani korraldati noortele riviharjutusi, õpetades neid juba käsitama ka normaali-piiki, arkebuusi ja rasket sõjakirvest. Teooria aset täitsid neil ajal vanemate sõdurite, harilikult isade ja vendade, jutustused sõjakäikudest. Taktikaline doktriin kujunes välja lahingväljal; parimaks sõjakooliks loeti sõda ennast.

Sõja korral võisid kuueteistkümnendaastased, kes olid küllaldaselt välja arenenud, minna kaasa ka võitlusväljale, kus neid kasutati, vastavalt nende võimeile, kas patrullidena või valvuritena eelpostidel.

Kuna sõjahädaoht šveitslasi alaliselt ja mitmest küljest oli varitsemas, panid nad võimalikult kiirema mobilisatsiooni ja koondamise läbiviimiseks maksma korra, et igal teenistuskohustuslikul kodanikul olgu oma relvad ja rakmed alati käepärast; ratsanik pidi oma kodus majutama ja pidama ülal ka oma hobuse.

Relvad ja rakmed pidid alati olema parimas korras; nende eest hoolitsemist kontrollisid eriliselt selleks nimetatud inspektorid.

Kõik need vabaduse ja iseseisvuse algperioodil loodud seadused ja traditsioonid on oma praktilises väärtuses alal kuni meie päevini. Üldine sõjaväeteenistuse kohustus on jäänud nurgakiviks kogu šveitsi riigikaitse organisatsioonile. Relvad ja rakmed on šveitslasel praegugi alati oma kodus, samuti nagu see oli sajandeid tagasi. Noorte sõjaline ettevalmistamine, laskesordi harrastamine jne., kõik see põlvneb konföderatsiooni esimesilt sajandelt.

Kui šveitslased, pärast õnnetut Marignani lahingut, mis leidis aset 13. ja 14. septembril 1515, olid sun-



Mäesuurtüki osade kandmine hobueesil.

nitud prantslastega sõlmima „jääva rahu“, kaotas ka nende sõjavägi oma senise tähtsuse. Kuid endine sõjaline organisatsioon jäi üldjoontes ikkagi püsima.

Sõjameesteks sündinud šveitsi kodanikud, kes juba varemaist ajast oma julguse, vahvuse ja kohusetruuduse poolest kõikjal olid tuntud, läksid nüüd massiliselt teenima võõraisse sõjavägedesse. 1521. aasta „kapitulatsioonide“ põhjal hakati koguni formeerima ja regulaarselt saatma välja terveid palgalisi väeosi. (Prantsuse kuningas François I üksi sai šveitsist ümarguselt 163.000 sõdurit).

Kolmekümneaastase sõja vapustuste järele astusid šveitslased uuesti korraldama oma seesmist sõjalist jõudu. 1647. aastal võttis parlament, kindral von Erlach-Casteleni energilisel pealekäimisel, vastu n. n. Wyl'i Resolutsiooni, millega määrati kindlaks iga kantooni poolt väljapandavate jõudude suurus. Sõjavägi jagati ära kolme järku, igas järgus 12.000 meest.

Tol ajal liginesid šveitsi idapiirile rootslased, kuid kantonaalsõjavägede osaline mobilisatsioon oli küllaldane selleks, et neid sundida austama konföderatsiooni maa-ala puutumatus.

1668. aastal ähvardas jälle puhkeda lahti sõda, kuna Ludwig XIV ootamatult vallutas Franche-Comté, mis oli tol ajal šveitsi protektoraadi all. Tundes oma nõrkust otsustasid konfödereerunud kantonid jätta kõrvale Wyl'i Resolutsiooni ja panid Baadeni Defensiooniga maksma uue korra, selle põhjal esimese järgu või n. n. eliitsõjaväge suurendades 40.000 jalaväelase, 1200 ratsaväelase ja 48 suurtüki peale.

Teenistuskohustuslikele kodanikele oli sõjalisteks õppusteks nähtud ette 12—15 päeva aastas (suurtüki-

väelasile üks kuu); peale selle peeti 8—15 päeva jooksul suurte üksuste taktikalisi harjutusi, kus tegutsesid koos kõik väeliigid.

1702. aastal maksmapandud Föderaal-Defensio-naali võeti küll sisse kõik senised otsused ja määrused, kuid kestva rahu õhkkonnas hakati neist ikka rohkem ja rohkem kalduma kõrvale, millele paratamatult järgnes Šveitsi sõjalise organisatsiooni üldine langus. Mis aga siiski kindlalt jäi püsima, see oli šveitslaste sõjameheline vaim; sõjamehena teenimist loeti õiguseks, kohustuseks ja auks.

Kui Prantsuse direktooriumi väed 1798. aastal Šveitsi tungisid sisse, leidsid nad üksikuis kantonides ootamatult visa vastupanu, mis oleks võinud kujuneda võiduks, kui nad kõik kooskõlastatult oleksid tegutsenud. Nende egoistlikud püüded ja seesmised lahkkelid said nüüd aga senisele konföderatsioonile saatuslikuks.

Raske õppetunni järele hakkasid šveitslased uuesti korraldama oma sõjalist organisatsiooni. 1807. aasta seadusesse (Règlement militaire général pour les troupes de continengent fédérales) võeti juba sisse kantonaaljõudude ühtlustamise põhimõte: kõik see, mil oli tegemist organisatsiooniga, kõrgema juhtimisega, palgaga, toitlustamisega, väljaõppega, distsipliiniga ja relvastamisega, kõik see pidi kantonaalkontingentides korraldatama täielise ühtluse alusel. Kuid see täieline ühtlustamine ei teostunud siiski soovitud tempos. Oli küll juba olemas ühine keskvoim, peastaap, aga kantonides ei teostatud väeosade väljaõpetamist, varustamist ja relvastamist kaugeltki ühtlaselt.

Ainult 1870/71. aasta Saksa-Prantsuse sõda sundis šveitslasi tõsisemalt asuma oma seniste kantonaaljõudude koondamisele ühiseks ja ühisele juhatusele alluvaks föderaal sõjaväeks. 1874. aastal maksmapandud organisatsiooni seaduse järgi jagunes see föderaal sõja-

vägi kaheksaks diviisiks à 2 jalaväe brigaadi, 1 karaibiinrite pataljoni, 1 ratsaväe rügement, 1 guidide kompanii, 1 suurtükiväe brigaad, 1 inseneriväe pataljon — kokku 12.808 meest.

Aja jooksul viidi ses organisatsioonis läbi rida tarvilisi muudatusi, kuni see 1907. aastal vastuvõetud ja 1912. aastal täiendatud uue seadusega (L'Organisation militaire de la Confédération Suisse) sai oma praeguse kuju.

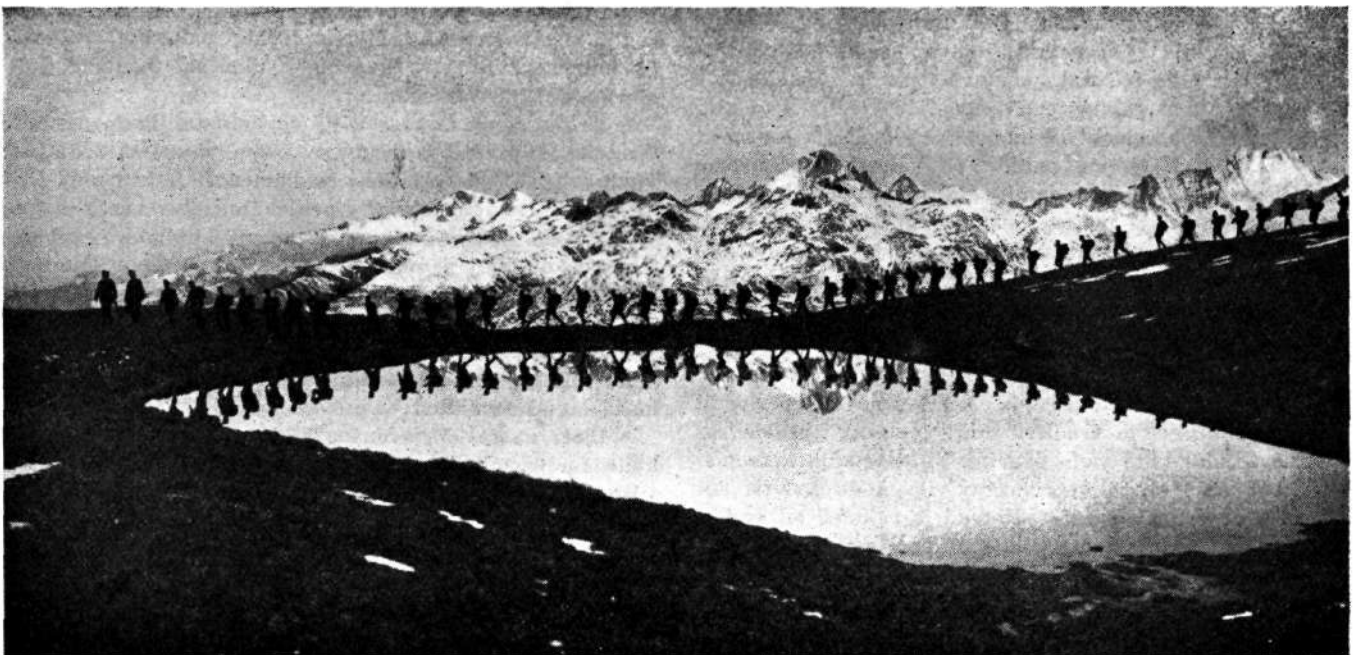
Maailmasõja päevil olid šveitslased alati valmis astuma välja oma erapooletuse kaitseks, olgu see keskriikide või liiduriikide vastu. Kriitilisemal perioodil hoidsid nad lipu all mitte vähem kui 250.000 meest¹⁾.

1. augustil 1914. a., olles saanud parlamendilt kõige laialdasemad volitused ja piiramatut krediitide kasutamise õiguse, kuulutas föderaal-nõukogu välja kogu konföderatsiooni sõjaliste jõudude mobilisatsiooni. See mobilisatsioon teostus sarnase kiirusega, et šveitslased olid valmis varem kui sõdijad pooled.

3. augustil ülendas föderaalparlament kolonel C.-A. Wille'i kindrali aukraadi, määrates ta seega mobiliseeritud vägede ülemjuhatajaks.

Loodepiirile koondati kohe 6 diviisi, kolm esimesele ja kolm teisele kaitsejoonele. Kõik väeosad olid juba oma kohadel, kui prantslaste ja sakslaste suuremad jõud 9. augustil Mülhauseni juures hakkasid lööma ägedaid lahinguid. Kumbki pool ei tahtnud šveitslasi näha oma vastastena ja seepärast ei sõandanud kumbki neist rikkuda ka konföderatsiooni erapooletust.

¹⁾ 3.700.000 elaniku kohta tegi see välja ligikaudu 6,8%.



Šveitsi sõjaväeosa normaalarv (hanereas) mägedes.

Aasta lõpupoole, kui suuremaid operatsioone teostati juba kaugemal, jätsid šveitslased oma piiri kätteks kohale veel vaid 3 diviisi.

1915. aasta märtsis astus sõtta Itaalia, ja siis kõvendasid šveitslased kohe jälle kaitset oma lõunapiiril.

1917. aastal, kartes sakslaste pealetungi läbi Šveitsi, moodustasid prantslased selle pareerimiseks erilise „Helveetsia armee“, mis seisis kindral Foch'i juhatuse all. Oli jälle karta, et üks või teine pool konföderatsiooni maa-alale võib sisse tungida. Neile hoiatuseks mobiliseerisid šveitslased kohe kiires korras 100.000 meest.

Kui Šveitsile ei saanud osaks Belgia saatust, siis võlgneb ta selle eest tänu ainult oma tugevale sõjalisele organisatsioonile; sõjalise jõu ta oleks kahtlemata olnud otsekoheseks ahvatluseks võitlejatele, kes kohe oleksid kasutanud ära sealt kergelt läbipääsmise võimaluse.

II. Praegune organisatsioon.

A. Sundteenistus ja riigikaitsega seotud kohustused. Šveitsi praegune sõjaline organisatsioon, nagu eel-

pool nägime, on rajatud paljude sajandite jooksul väljakujunenud traditsioonidele ja selle nurgakiviks on üldine sõjaväeteenistuse kohustus.

Iga Šveitsi meeskodanik, saanud 20-aastaseks, peab ilmuma rekruteerimiskomisjoni ette, kus vaadatakse järele tema tervislik seisukord ja toimetatakse katseid ta vaimse ning kehalise ettevalmistuse kindlakstegemiseks. Komisjoni poolt teenistuskõlbuliseks tunnustatud kodanikud on kohustatud:

1) tegema läbi noorsõduri kursuse, mille kestvus, väeliikide ja erialade järgi, on 60 kuni 90 päeva;

2) teenima aktiivsõjaväes nii sisemise korra jalulhooldmiseks kui ka riigi välise julgeoleku kaitsmiseks;

3) võtma välispool teenistust osa laskeharjutustis, milliseid korraldatakse kontrollitavate laskeühingute järelevalve all (neile laskeühingutele antakse konföderatsiooni poolt välja 30 padrunit ja 2 franki rahas iga laskuri tarvis);

4) ilmuma valla kogunemispunktidesse iga-aastasele inspekteerimistele, kus vaadatakse järele nende relvad, rakmed ja riietus.

Teenistuskohustus kestab, nagu näidatud alljärgnevas tabelis, sõdureile ja allohvitseridele 29 aastat, ohvitseridele — 30 aastat.

Nooremad ohvitserid, allohvitserid ja sõdurid	Eliit	Landwehr	Landsturm
	20—32 eluaast.	33—40	41—43 (nooremad ohvitserid kuni 52)
Kaptenid	kuni 38 eluaast.	kuni 44	kuni 52
Vanemad ohvitserid	kuni 43		kuni 52

Tegevteenistuses peavad nende aastate jooksul olema:

	Jalaväes	Ratsaväes	Suurtükiväes	Inseneriväes	Lennuväes
	P ä e v a d e a r v ¹⁾				
Sõdurid ja vanemad sõdurid	153	178	184	153	184
Kapralid	238	303	294	253	294
Seersandid	232	325	384	297	347
Seersant-majorid ja adjutantid	347	415	421	362	422
Nooremad ohvitserid	384	427	486	424	486
Kaptenid	594	648	729	631	715
Majorid	698	761	846	714	832

Teenistuseks kõlbmatud või mõningail põhjusil teenistuskohustustest vabastatud kodanikud peavad 20 aasta jooksul maksma erilist sõjaväemaksu, à 6 franki aastas, ja jõukamad sellele lisaks veel 1.50 franki iga 1000-frangilise varandusosa pealt ning 1.50 iga 100-frangilise puhaskasu osa pealt. Selle maksu alla kuuluvad ka välismaal asuvad šveitslased ja šveitsis asuvad välismaalased.

Igast selle maksustamise abil saadud summast läheb pool konföderatsiooni heaks ja teine pool maksu sissekasseerija kantonile heaks.

Isikliku sundteenistuse kõrval on riigikaitsega seotud kohustusi kanda ka rahval, valdadel, kantonidel ja konföderatsioonil. Need kohustused on järgmised:

Rahval:

a) Vastava tasu eest: anda sõjaväele korterit ja lubada väeosadel tarviduse korral minna üle eraomanduseks kuuluva maa-ala. (Sõja korral võidakse sõjaväe tarvis rekvireerida nii kodanike vallas- kui ka kinnisvarad).

b) Tasuta: võimaldada pidada kontrolli all oma hobuseid, hobueesleid ja veovahendeid.

¹⁾ Saabumis- ja lahkumispäevad juure arvamata.

Valdadel:

- Vastava tasu eest: anda tarvilisi maa-alasid parkide alla ja väeosade majutamiseks; anda toiduaineid, transportabinõusid ja mõningaid vajalisi ruume.
- Tasuta: võimaldada mõnede kindlaksmääratud maa-alade ja ruumide kasutamist.
- Anda abi mobiliseeritute puudustkannatavaile perekondadele.

Kantoonidel:

- Vastava tasu eest: Varustada sõdureid riiete, rakmete ja relvadega; valitseda kantonaalsõjamaterjali.
- Kanda üks neljandik kuludest, mis valdades läheb mobiliseeritute puudustkannatavate perekondade toetamiseks.

Konföderatsioonil:

- Maksa kõigil eeltähendatud juhtumel tasu rahvale, valdadele ja kantoonidele.
- Hankida väeosadele sõjamaterjali, relvastust, laskemoona ja lõhkeaineid.
- Maksa tegevteenistuses olijaile palka (noortele 80 centimi, sõdureile 1.50 franki, allohvitseridele 2.30—6.50 franki ja ohvitseridele 7.50—20 franki päe-

vas), anda neile korterit ja toiduaineid, tasuta nende sõidukulud.

d) Kindlustada sõdurid haiguste ja õnnetusjuhtumite vastu. (1927. a. kulutas konföderatsioon sellele 5 miljonit franki.)

e) Kanda $\frac{1}{4}$ kuludest, mis valdades läheb mobiliseeritute puudustkannatavate perekondade toetamiseks.

f) Soodustada draguneile hobuste ja jalgrattureile jalgrataste ostmist. (Dragunile tasub konföderatsioon poole hobuse ostuhinnast, makstes talle teiselt poolt iga aasta vastavat protsenti. Kümne aasta järele läheb hobune täielikult üle draguni omanduseks. Jalgratturile tasub konföderatsioon poole tema jalgratta ostuhinnast).

B. Vabatahtlik teenistus.

Šveitslaste lühiajaline sundteenistus on mõeldav vaid kõrvuti sõjalise ettevalmistusega koolides ja pärast kooli, ning nõuab teenistuskohustuslikelt kodanikest järjekindlat treeningut. Seda ettevalmistamist ja treenerimist teostavad peaaegselt alljärgnevas tabelis näidatud ühingud, milliseid konföderatsioon kõigiti püüab toetada.

Ühingud ja nende ülesanded	Toetus konföderatsioonile 1929. a. eelarve järgi		Liikmete arv
	Üldsumma	Toeb välja iga liikme peale	
I. Ühingud noorsoo ettevalmistamiseks (16—20 aast.).			
Laskurühingud noorte laskurite ettevalmistamiseks	141.680 fr.	45 padrunit ja 5 fr.	11.000
Ohvitseride ja allohvitseride ühingud, „Jungwehri“ sõjalise ettevalm. kursuste organiseerimiseks ja juhtimiseks	168.000 fr.	24 fr.	7.000
Võimlemisühingud, võimlemis- ja suusatamiskursuste organiseerimiseks. (On nähtud ette 3600 paari suuskade välja-laenamist.)	416.000 fr.	16 fr.	26.000
Eelnimetatud ühingute poolt korraldatavad instruktorite (monitooride) kursused (3 päeva)	36 500 fr.	—	—
II. Teenistusperioodide vahelise treeningu tarvis:			
Lasketühingud, ettemääratud programmi järgi laskmist korraldamiseks ¹⁾	3.528.000 fr.	18 padrunit ja 1 frank	74 protsenti kõigist laskureist
Võimlemis- ja spordiühingud, võimlemise, jalgpalli, ujumise ja sõudesporti arendamiseks	440.000 fr.	—	—
Ratsaväe, suurtükiväe, jalgratturüksuste jne. allohvitseride ühingud, rännakute ja t. spetsiaaliseloomuga võistluste korraldamiseks ning õhutamiseks	36.500 fr.	—	—
Tuvikasvatuse ühingud, postituvide kasvatamise ja väljatreenimise otstarbeiks	11.000 fr.	—	—
Suusatamiskursused, kestvusega kuni 10 päeva, milliseid korraldavad mäeüksuste ja kindluste ülemad	29.500 fr.	—	—
Ratsasõidukursused ohvitseridele. Hobuseid annavad hobustega varustamise amet ja ratsaväe depoo. Kursuste korraldaja ühing maksab konföderatsioonile 1.50 fr. päevas iga hobuselt	—	—	—
Sanitaariühingud ja -instituudid (Saavad toetust tingimusel, et $\frac{2}{3}$ sanitaaridest ja halastajaõdedest sõja korral astuks sv.-teenistusse.)	85.000 fr.	—	—

Peale loeteldute on olemas veel rohkesti mittesubsidieeritavaid ühinguid, nagu Ülemaaline Ohvitseride Ühing (Société fédérale des Officiers) jt., milliste ees-

märgiks on kodanike sõjalise ettevalmistuse arendamine loengute, mõttevahetuste ja mitmesuguste vastavate harjutuste abil.

¹⁾ Elliti ja Landwehri kuuluvad nooremad ohvitserid, allohvitserid ja sõdurid, kes on varustatud püssi või karabiiniga, on kohustatud iga aasta oma laskeühingus tegema läbi kindlad laskeharjutused. Kes seda pole teinud, kutsutakse erillisele laskekursusele, ja seda vähimagi palgata.

C. Sõjaväeline võim.

1874. aasta konstitutsiooni põhjal on Šveitsi sõjaväe kõrgeimaks võimuks föderaaliesinduskogjad (parlament), misjuures nende poolt esindatavale rahvale ja kantonidele jäävad reserveerituks nende õigused. Esinduskogjad teevad korraldusi riigi julgeoleku kindlustamiseks; neil on õigus nimetada ametisse kindralit (ülemjuhatajat), mobiliseerida sõjavägesid, kuulutada sõda ja teha rahu.

Maa välise ja seesmise julgeoleku eest vastutab föderaalnõukogu (valitsus), kel on õigus tarviduse korral mobiliseerida kuni 2000 meest. Sõjaväge juhivad oma sõjaväelise departamendi ülema või meie mõiste järgi kaitseministri kaudu.

Föderaal sõjaväelise departamendi ülem teostab sõjaväe juhtimist ja valitsemist ühenduses kantonidega ja armeeüksuste (armee korpused, diviisi, kindluste garnisonid) ülematega. Ta esitab föderaalnõukogule kinnitamiseks tarvilised sõjaväesse puutuvad seadlused ja määrused, teeb ettepanekud auastmeis ülendamiseks, kohtadele määramiseks ja kohtadelt vabastamiseks. kõik riigikaitsele puutuvad muudatused ja uuendused. Juhatab n. n. aastakonverentsi¹⁾, kus kaalutakse läbi kõik riigikaitsele puutuvad muudatused ja uuendused. On esimeheks riigikaitse komisjonis, kus arutatakse riigi julgeolekuga ühenduses olevaid tähtsamaid küsimusi ja kuhu liikmetena kuuluvad: 3 armee korpuse ülemat, peastaabi ülem ja jalaväe ülem. (Diviiside ja vastavate väelike või teenistuste ülematega täiendatud koosseisus arutab sama komisjon ka vanemate ohvitseride ülendamise küsimusi.)

Nii pühendatakse siis Šveitsis vabatahtlikule teenistusele väga tõsist tähelepanu. Selle abil püütakse seal kõigi teenistuskohustuslike kodanike sõjalisi teadmisi ja oskusi järjekindlalt arendada ja tõsta. Vabatahtliku teenistuse organite toetamisele, nagu eeltoodud tabelist näeme, kulutab konföderatsioon kokku umbes 5.000.000 franki aastas, mis sõjaväelise departamendi 85-miljonilisest eelarvest välja teeb ligi 5,9%. Kui aga sellest eelarvest võtta ainult väljaõppe, manöövrite jne. kulud, milliseid ümmarguselt on 37.000.000 franki aastas, siis tõuseb see protsent kuni 13,5-ni.

Peab veel tähendama, et igasuguseid laske- ja teisi ühinguid oma poolt toetavad ka kantonid.

Vabatahtliku teenistuse kõrval pole huvitusetä märkida ära ka mitmesuguste seltskondlike organisatsioonide tegevust, mis on suunatud sõdurite ja nende

¹⁾ Aastakonverentsist võtavad osa kolm a.-k. ülemat, kuus diviisi ülemat, kaks kindluste ülemat ja erilise määramise järgi ka mõned väelike või teenistuste ülemad.



Alla 16 aasta noored laskurid arkebuusidega, XVI-dal sajandil.

perekondade eest hoolitsemisele ja millest koordineerib eriline büroo sõjaväelise departamendi juures. Tähen datud büroo osakonnad Genfis ja Zürichis, käsikäes „In Memoriam“ nimelise seltsiga ja Winkelriedi kapitaliga, abistavad mobiliseeritute puudustkannatavaid perekondi, kannavad hoolt invaliidide eest, annavad vajalist nõu sõdureile ja nende perekondadele, nõutavad vastavat tööd paranejaile jne. Noorte Kristlik Ühing ja Sõduri Heaolu Eest Hoolitsejate Selts püüavad sõjaväeteenistust teha võimalikult meeldivamaks. Nad on ehitanud ja seadnud sisse terve rea mugavaid sõduritekodusid.

Kõik eelnimetatud seltsid ja ühingud saavad toetust „Rahvusliku Annetuse“ nimeliste korjanduste kaudu kogunenud summadest. Maailmasõjast kuni 1927. aasta lõpuni neile sarnaselt antud toetuse kogusumma tõusis kuni 10.411.373 frangini.

Nüüd tuli tal küll kanda ümmarguselt 1.160.000.000 franki (umbes 850.000.000 kr.) mobilisatsiooniga seotud erakorralisi kulusid, kuid mis on need kulud võrreldes kahjudega, mis kaitsematuse korral talle oleksid sünnitanud võõraste riikide sõdijad sõjaväed! Mitmesuguste sõjatekste kaudu on šveitslased kogu selle kulusumma juba kinni katnud¹⁾, aga me teame, kui kaua peavad veel oma haavu parandama kõik sõjategevusest osa võtma kistud ja sõja tallermaaks olnud riigid.

Kantonide sõjavägi on võrdlemisi väike: jalaväe kompaniid ja pataljonid, ratsaväe eskadronid ja täiendusteenistused. Kantonaalvõimudel on õigus mobiliseerida ainult kuni 300 meest. Sv. ringkondade ülemate kaudu valvavad nad selle järele, et kantonide piirides keegi ei jääks sõjaliselt ette valmistamata või ei jätkaks maksmata vastavaid makse.

Sv. ringkondade ülemate otsekooste abilistena tegelevad sektsioonide ülemad, kellele teenistuskohustuslikud kodanikud peavad tegema teatavaks oma asu

¹⁾ 1927. aasta lõpul oli katta veel vaid 200.800.000 franki.

koha vahetused ja kellelt nad teenistusse puutuvais küsimusis alati võivad nõu küsida. Sektsioonide ülemate kaudu tehakse sõdureile teatavaks koondumise korraldused mobilisatsiooni juhuks.

Armee üksuste ülemad kontrollivad isiklikult neile alluvate väeosade väljaõpet ja mobilisatsiooni ettevalmistamiseks tehtavaid töid. Nende sekretäride ülesandeks on koosseisude kontrollnimekirjade pidamine.

Armee üksuste ülemale alluvad väeosade (pataljon, grupp, rügement, brigaad, laatsarett, diviisi park) ülemad valvavad varustuse ja materjali korrashoiu järele. Ühiselt oma allüksuste (kompanii, eskadron, patari jne.) ülematega otsustavad nad nooremate ohvitseride ülendamiseks ettepaneku küsimusi.

Väeosade allüksuste ülemad ratsaväes inspekteerivad perioodiliselt hobuseid oma dragunite kodudes.

D. Sõdurite ja kaadrite ettevalmistamine.

Sõdurite ja kaadrite ettevalmistamiseks on Šveitsis iga väeliigi kohta olemas oma kindlaksmääratud arv instruktoreid, kes alluvad vastava väeliigi ülemale. Iga diviisi ringkonnas juhatab noorte- ja jalaväekaadrite väljaõpetamist ringkonna instruktor.

Armee üksuste, väeosade ja väeosade allüksuste väljaõpetamist ning kordamiskursuste juhtimist teostavad riviohvitserid.

Iga Šveitsi kodanik peab oma sõjaväeteenistust algama noorsõdurina ja tegema läbi vastava kursuse noorte koolis. Sõdurina või vanem-sõdurina võidakse ta järgneval aastal komandeerida allohvitseride kooli ja ainult allohvitserina juba ka ohvitseride kooli.

Üksikasjalisema pildi n. n. minimaalteenistuse käigust annab alljärgnev tabel.

20. eluaastal	Noortekool	Noortekoolides valmistatakse ette sõdureid ja antakse ühtlasi juhtimispraktikat ka kaadritele. Kursuse kestvus 60—90 päeva, olenedes väeliigist.
21. eluaastal	Kordamiskursus	Kestvus 11—14 päeva, olenedes väeliigist. Korraldatakse vahelduvalt rügemendis (üksiksõduri ettevalmistamine), brigaadis (harjutused väeosade koosseisus) ja diviisis (manöövrid). Head sõdurid võidakse kursuse lõpul nimetada vanem-sõdureiks (appointés).
	Allohvitseridekool	Kestvus 20—35 päeva, olenedes väeliigist. Valmistab ette allohvitseride (kapraleid). Värskelt ülendatud kapralid, kes pole pandud ette ohvitseride kooli saatmiseks, peavad lahinggrupi ülematena tegema läbi kursuse noortekoolis.
	Ohvitseridekool	Kestvus 45—105 päeva, olenedes väeliigist või erialast. Annab teoreetilist ja praktilist ettevalmistust tulevaile jaotülemale, kes aasta lõpul ülendatakse leitnantideks.
22. eluaastal	Kordamiskursus	Kõigile eelpool näidatuile. Kestvus 11—14 päeva. Kaprali võib kursuse lõpul nimetada seersandiks. Ka võib teda saata staabisekretäride kooli (kursuse kestvus 30 päeva), mille lõpetamisel ta nimetatakse allohvitser-adjutandina staabi sekretäriks. Leitnant peab jaotülemana tegema läbi kursuse noortekoolis.
23. eluaastal	Kordamiskursus	Kõigile eelpool näidatuile. Kestvus sama. Seersant võidakse määrata noortekooli vanem-seersandi kohale, et vastavuse korral saada ülenduse sellesse kraadi.
24. eluaastal	Kordamiskursus	Vanem-seersant võidakse kursuse lõpul ülendada allohvitser-adjutandiks.
25. eluaastal	Kordamiskursus	Leitnant, kes ses aukraadis on teeninud 4 aastat ja teinud ohvitserina läbi neli kordamiskursust, ülendatakse 31. detsembril „esimeseks leitnandiks“.
26. eluaastal	Kordamiskursus	Staabi sekretär võidakse ülendada leitnandiks, kui ta adjutandi-kraadis on teeninud 4 aastat.
27. eluaastal	Kordamiskursus	—
28. kuni 32. eluaastani		Sõdurite, vanem-sõdurite ja kapralite õppeteenistus loetakse lõpetatuks, kui nad on teinud läbi seitse seaduslikku kordamiskursust. Teised allohvitserid, seersandist ülespoole, peavad veel tegema läbi kolm kordamiskursust. Nooremad ohvitserid, kuni nad on eliitväes, peavad tegema läbi iga aasta ühe kordamiskursuse. „Esimene leitnant“ võidakse ülendada kapteniks, kui ta oma aukraadis on teeninud 4 aastat, teinud läbi 4 kordamiskursust, ühe 30-päevase kursuse tsentraalkoolis I, ühe laskekursuse (14—18 päeva) ja õpetanud välja ühe kompanii noortekoolis.



Šveitsi sõduri inspekteerimiseks valmis olev isiklik varustus.

33-dast eluaastast algab teenistus landväaris, kus kõigi väeliikide sõdurid, vanem-sõdurid ja kapralid peavad tegema läbi veel ühe 11-päevase kordamisõppuse. Teiste allohvitseride ja nooremate ohvitseride tarvis on landväaris nähtud ette kaks ja kaptenite tarvis kolm kordamisõppust.

Ohvitseride juhtimisõppuse arendamiseks on olemas kaks n. n. tsentraalkooli: tsentraalkool I esimeste leitnantide tarvis (30 päeva) ja tsentraalkool II kaptenite tarvis (50 päeva). Õppetegevus neis koolides seisab peamiselt taktikaliste ülesannete lahendamises, nii kaardil kui ka maastikul.

Suuremaulatuslikke staapidevahelisi taktikalisi harjutusi korraldatakse iga kahe aasta järele. Neid harjutusi, millised kestavad 11 päeva, juhatavad vaheldamisi korpuse ülem ja diviiside ülemad.

Staabiteenistuseks ettevalmistamine sünnib vastavalt erikoolides, milliseid on olemas kolm järku:

staabi kool I, 70-päevase kestvusega, nooremate ohvitseride tarvis;

staabi kool II, 42-päevase kestvusega, kaptenite tarvis, ja

staabi kool III, 21-päevase kestvusega, eelmistest kahest juba läbi käinud ohvitseride tarvis.

E. Sõjaline valmisolek.

Sõjalise valmisoleku eest kannab Šveitsis hoolt peastaabi ülem, kelle juhtnõu-ride kohaselt seatakse rahuajal kokku jõudude mobiliseerimise ja koondamise kavad, määratakse kindlaks vaenlase sissetungi takistamiseks vajalised sildade, tunnelite ja teiste sää- raste ehituste purustamised jne.

Sõja või sõja ähvarduse korral nimetatakse föderaal- esinduskodade poolt ametisse vägede ülemjuhataja, kellele on nähtud ette laialdas volitused. Tema otsekohe- seks abiliseks on ta enese ette- panekul föderaalnõukogu poolt nimetatud sõjaväe staabi ülem. Peastaap formeerub ümber sõjaväe staabiks, riigi- kaitse komisjon kaob ja sõja- väelise departamendi ülem muutub territoriaalteenistuse ülemaks.

Eliitväkke ja land- vääri kuuluvad sõdu- rid peavad mobilisat- siooni väljakuuluta- misel viibimata ilmu- ma neile ettemäärat- tud punktidesse, kust nad siis koondamis- kavades ettenähtud

korras oma lahingüksuste juure edasi saadetakse. Kuni eliitväe ja landvääri lahingüksuste kohalejõudmiseni teostavad piiride kaitset kohalikud land- sturmi osad. Landsturm võtab ka oma valve alla kõik sõjaliselt tähtsad ühendused, asutised jne. Tarviduse korral võib teda kasutada ära ka landvääri koosseisude täiendamiseks.

Šveitsi sõjaväe juhid arvestavad seda, et sõja alul võib olla võimalik mõnede maa-ala osade kaota- mine, sest konföderatsiooni pika piirjoone juures ei saa kõigjale koondada küllalt tugevaid kaitsejõude. Kuid „sissetungija vaenlane,“ lausub föderaalnõukogu poolt kinnitatud välimäärustik, „peab oma teel leidma eest mitte üksi sõjaväe, vaid kogu rahva kõige visama vastupanu.“

Sõja raskused seda vabaduses võrsunud ja oma va- badust hindavat rahvast ei kohuta, sest, ütlevad nad, „meie oma ajalugu ja teiste väikeste riikide kogemused on tõenduseks, kuidas ka näiliselt lootusetu võitlus ik- kagi lõpeb eduga.“¹⁾

J. Junkur.

¹⁾ Välimäärustiku § 8.

NOORTE KOTKASTE VORMIRIETUS

Pandagu poisid ühesuguselt riidesse, ja nad saavad sõpradeks, millest kujuneb tugev vendlus ja vastastikune kokkuhoidmise, terviksuse tunne. Teha vastava märgikese abil poisile teatavaks, kellega tema räägib, see annab noorele kindluse esinemises, teatud rühmituse eristamine märgi abil kasvatab ja ergutab poistes ühistunnet ja aumõistet.

Meie ei ole nii rikkad, et võida kulutada kasvava põlve peale suurussummasid. Ometi teame, et kindlalt kokku hoides võib ka väike pere suuri tegusid korda saata — poisse ühiselt riietades istutame neisse maastmaдалast peale selle teadmise — ja selle teadmise arendamiseks on põhjust väikest majanduslikku kulu kanda. Pealegi on arvestatud noorkotkaste riietuse väljatöötamisel nõudega: ärgu olgu kallis, vaid olgu vastupidav ja ka igapäevases elus tarvitav. Märke olgu ainult niipalju, kui seda on vaja noorte organisatsiooni struktuuris, ja sellegi juures ärgu nad mõjugu kirjult ja segavalt igapäevases töös.

Poisi riietus peab jätma palju liikumisvabadust, peab jätma kehale vaba arenemise võimalused ja kõige selle juures peab olema tugev ning vastupidav. Noorte askelduste ja tegevuse juures on palju teravaid oksid ja konkse, mis rebimas auku, palju ronimise võimalusi, kust nii hõlpsasti tekib plekke. Nende hädahoitud vastu olgu poisid kindlustatud. Kuid ka dekoratiivselt peab riie mõjuma, kuna noorus ise ilus ja noored igatsevad ilusat.

Põhjamaine hall-sinkjas plus noorkotkal ühes tumesiniste pükstega, piiritletud keskel sobiva rahvustris vööga ja varukamärkide ning värvilise kaelarätikuga — see on üldlauseiselt noorkotka vorm.

Kogu vormikirjeldus jaguneb kahte tugevasti erinevasse ossa: 1) riietus, milline on kandvama tähtsusega vanematele, milline kulu nõuab ja tähtis on tervise seisukohast, noorte eneste silmis vaid ilu seisukohalt hinnatav, ja 2) märgid, mille abil eritellakse kindralid ja kapralid (piltlikult öeldes) ja milliste kättesaamiseks poisid üsna keerulisi ja raskeid katseid sooritavad.

Riietuse osas tuleb kõne alla müts, bluus, püksid, sukad-saapad ja kaelarätik.

Müts on ette nähtud tumesinine, kaitseväge tali-mütsi löikes, ainult, et mütsi kõrvalappide löige on eest suurem, jättes mütsi rummu niivõrd vabaks, et noorkotka märk selle parempoolsel küljel ruumi leiab. Must tormirihm on nõõbitud kummagil küljel asuvale nõõbile, nõõbi läheduses asuv rihma aas märgib hõbedase või kullase paelakesega noorkotkaste „ohvitserre“ — vastavalt rühma ja malevkonna staapide ning maleva ja peastaapide liikmeid. Need „ohvitserid“ on küll valitavad ja aasta pärast tihti lihtreameheks muutuvad, kuid seda enam noorkotka terane silm õpib märkama tunnust, mida vaevata kaitseväge teenistuses edaspidi kasutab.

Mütsi materjaliks tuleks valida kergem riie, kui ei taheta just kaht mütsi muretseda. Siiski ei tuleks eriti suvemütse valmistada, sest paljuse röömus poisipea end suvises päikesepaistes katab.

Plus on noorkotka suurim ja tähtsaim vormi-ese. Nagu öeldud, sinkjas-hall puuvillane tüse riie on mõeldud materjalina, lõikekt koosnes kahest suuremast riidetükist — esi- ja seljatükkidest, ühes juurekuuluvaga. Rinnal kaks pealeõmmeldud taskut, millel 4 sm laiune püstvolt; taskud käivad kinni vastavate lappidega nõõbile. Kraeks on tennissärgi krae laiemas löikes, mida suvel lahti ja talvel üsna kinni takakse, vastavat tõmbelukku kinnitamiseks kasutades. Kuid ka teine

võimalus on jäetud: vastavatest augukestest risti läbipõimitud nõõr täidab samuti otstarbe. Varukad on avarad, nõõbitakse käerandmel kahe nõõbiga: suvel on neid võimalik kahekorra pöördä ja sama nõõpi pidi õlaku nõõpauku kinnitada. Vasakul varukal asub tume-sinisesse riidesesse ringi kujutud noorkotka märk. Sama ringi ülemisel äärel asub õmmelduna noorte maleva nimi ja malevkonna nimetus, samuti kui peastaabi liikmetel kirjutatud PÄASTAAP. Samal varukal asub teisigi määrke, millest aga juttu alamal.

Plus on hästi kantav nii suvel kui ka talvel, ainult et talvel peab nõõduma noorkotkastelt soojema riietuse



Noorte Kotkaste peastaabi ülem, noorte magistri astmes.

allapanemist. Igasugune hooplemine oma vastupidavusega külmale on noorkotkale ebasobiv, mis küll ei ütle, et harjunud poiss end peaks villastesse kampsontesse uputama.

Pluusi juure kuulub veel kaelarätik, mida kantakse krae alla asetatuna, nurgeti kokku murtud 70×70 cm suuruses. Kaelarätiku värv on ühtlane sama rühma lipuvärviga, kuhu noorkotkas kuulub. Igas noorte malevkonnas on vaid üks kord üks ja sama värv rühma lipu värvina lubatud. Kui rühma liikmetel on rätiku värviks rühma värv, siis on väljaspool rühma olevatel staapide liikmetel nähtud ette eriline rätik, veidi hallika nüansiga tumesinine, mida läbib kolm erivärvilist 8 cm laiust triipu: üks nurgast nurka ja üks kummastki vastasnurgast 6 cm kaugusel. Malevkonna staabil on triibu värv metall-hall, maleva staabil kollane ja peastaabil tumepunane. Selliseid kaelarätikuid ükski rühm ei kasuta.

Kaelarätiku materjal kujuneb harilikult rühmade viisi, kuid ega siin suurte summade eest kallist riidet ei maksa osta, sest kaelarätikul on ka oma praktilised ülesanded täita ja siin õrnad riided vastu ei pea. Häda korral on kaelarätik ka sidumisabinõuks, tihti suuremate haavade mähise katteks, ka pearätikuna ja supelpüksinagi tarvitav.

Püksid on nähtud ette kalifeelõikes. Meie ilmastiku olud ei luba tarvitada poistele nii sobivat ja kena lühikest püksi, kuigi mõnel pool seda vägagi soovitakse. Ka materjali suhtes on siin sõna öelda kohalistel oludel, ainult värv peab olema tumesinine, mütsiga ühtiv. Siin pandagu tähele, et materjal oleks hästi puhastatav, kuna tumesinine tolmutub ja ka plekke näitab. Ent noorkotkas oskab puhtust pidada ja mustust kaotada, oma riietuses muidugi esijoones.

Pükse kantakse pluusi peal. Pükste ülal värvilil asub 4 aasa, kust vöö käib läbi. Vormikirjeldus näeb ette sinises-hallis värvides, rahvusmustriga vöö, kusjuures ta eest käib kinni pandlaga (mis riietumise kiirust soodustab, tähtis aga ka vöö säilitamisel, sest vöö sidumine kortsutab selle), milline praegu valmistamisel kõigile ühesugusena. Vasakul puusal jäävad kaks vöö otsa lahtiselt rippuma. Pükstel on kolm taskut, nendest kaks taga, vastavate lappidega ja nõõbiga kaetud, kolmas, väike, vasakul ees vöö all. Püksi sääred lõpe-

vad allpool põlve 7 cm laiuse värvliga, milline kahe nõõbi abil vabalt ümber sääre nõõbitav. Siin on oluline, et nad oleksid noortel täiesti vabalt ümber jala, et ei oleks takistatud vere ringvool, samuti ka õhu juurepääsu oleks võimaldatud.

Kalifeelõike kõrval on lubatud veel kaks erivõimalust — nimelt lühikesed püksid, pikkusega põlvedeni, mis peamiselt suvel tarvitusele võiksid tulla, ja ka pikad, „täismehe“-püksid, mis tegelikult küll poiste jalgas kõige sagedamini pilli-lõõtsa meele tuletavad. Nende kandmine on võimaldatud ainult siis, kui noorkot-

kast rühm seda on otsustanud ja kui kogu rühm ka alati ühtlaselt esineb. Igatahes üks noorkotkas ühes ja teine tema kõrval teises vormis — see ei ole sugugi vastuvõetav.

Sukad on nähtud ette mustad või tumesinised, kinnitatavad püksivärvli all. Kuid kummiside jala ümber on siingi vastuvõtmatu, vereringvoolu takistuse mõttes.

Saapad või kingad olgu mustad, säärega saapad pole lubatud.

Peale selle on juhtidele, ja nimelt malevkonna pealikust alates kõrgemale, kõikidele vanematele, nende abidele ja kõikidele noorte magistritele, lubatud kanda frenči. Frenč on sama värvi, nagu pluuski, ömmeldud inglise lõikes lah-tise kraega, rinna- ja küljetaskutega. Vöö on samasest riidest, frenčile ömmeldud, asetatuna kolmanda ja neljanda nõõbi vahele. Tavali-selt kantakse frenči pluusil peal, kuid erandina on lu-

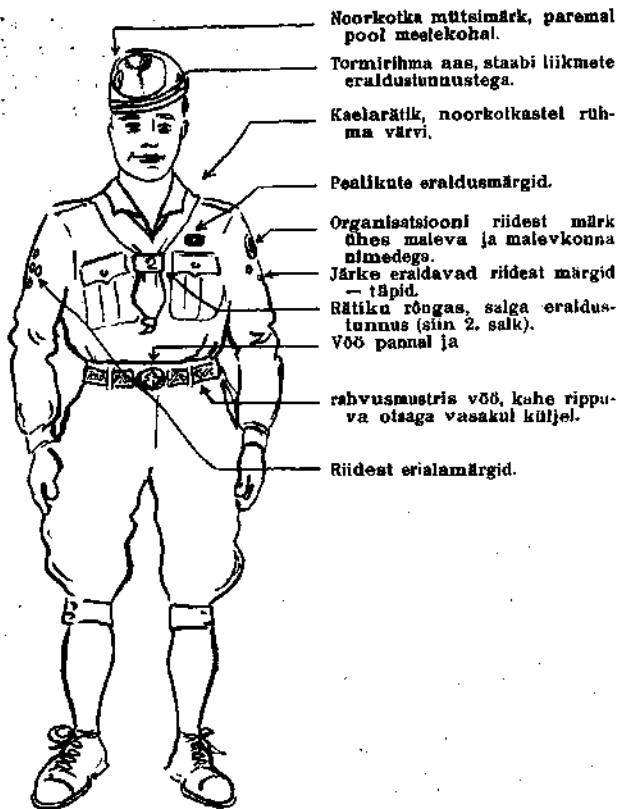
batud kanda ka kraega särgiga. Märke kantakse frenčil samuti nagu pluusil.

Märke on noortel kotkastel viis erigruppi. Need märgivad 1) ühisusse kuuluvust, 2) järke, s. t. kui-palju noorkotkalist oskust on poisil, 3) tema ameti-kohuste kandmist, 4) erialasid — milliseid tööoskusi omab poiss ja 5) aumärgid.

Kuuluvuse kohta on eespool räägitud — malev ja malevkond on vasakul varukal, rühm eraldub kaelarätiku abil, kuna väikseim alajaotus — salk — on märgitud rätiku kaela kinnitamiseks tarvitataval rõngal. Väljaspool salku olevad staabi liikmed kannavad metallist rõngast, kusjuures see kujutab noorkotka märki, milline asub tammelehtede vahel. Rühma-malevkonna staabi liikmed kannavad hõbevärvilist, maleva ja staabi liikmed — kullavärvilist rõngast.



Noorkotkaste malevkonna pealiku vorm (noorkotka astmes).



Märkide asetamine noorkotka vormiriietusel.

Järkude eraldamiseks kannavad noored kotkad vasakul varukal, organisatsiooni-märgist allapoole kolmnurgeti asetatud kuuenurgelisi riidest täppe. Järgud eralduvad:

Algajale pole vorm lubatud, vaid kannab ainult noorkotka märki rinnal.

Pesakotkas kannab vormi ja varukal ühte täppi, kotkapoeg — kahte täppi ja noorkotkas — kolme täppi. Magister kannab parema rinnatasku põnal magistrimärki: hõbedane noorkotka märk, ümbritsetud pärjaga ja kuldne M täht üleval; järgu-täppe magister ei kannab.

Ametite alal tulevad eraldada vanemad, pealikud, nende abid ja lippurid ühes abide-signalistidega.

Vanemad kannavad tunnusemärgina hallikat tumesinist 10 sm laiust kaelinti. Lindi äärtel on õmmeldud 5 mm laiune triip ja lindi keskel noorkotkaste organisatsiooni märk (vanemad seda märki varukale ei õmble, nagu teistel nähtud ette). Triibu järgi eralduvad järgnevalt: peavanem kannab lookeva kuldtriibuga kaelinti, maleva vanemal on kuldtriip sirge, malevkonna vanemal on hõbetriip ja vanakotkal sama hõbetriip ning lisaks kummalgi pool märki üks nurk tipuga väljapoole. Vanemate abid kannavad kõik lindi triibu värvis nurki, nagu vanakotkadki.

Pealikud eralduvad kuuenurgelise vabariigi vappi sisaldava metalltäpiga, mida kantakse rinnal vasakust taskust kõrgemal tumesinisel alusel, milline kanditud sinkjas-hõbedase 1 mm laiuse randiga. Pealikute abidel

on täppe üks, pealikutel kaks. Salgas kantakse väikesi hõbetäppe 18×25 mm alusel, rühmas ja malevkonnas suuri hõbetäppe, malevas suuri kuldtäppe 27×50 mm alusel. Peastaabi ülimal on ette nähtud kolm, tema abil kaks suurt kuldtäppi, 27×73 mm alusel.

Lippurid ja signalistid eralduvad 5 mm jämedusest kolmekeeruliselt nõõrist punutud akselbandiga, milline on kinnitatud vasaku õlaku alla nõõbile ja ulatub sealt kahe palmikuna vasaku tasku nõõbini, kus kahe rippuva tõrukujulise otsaga lõpeb. Lippuritel on akselband metallhalli, signalistidel hall-sinist värvi.

Kaks viimast märkide gruppi — eriala märgid — on ette nähtud kandmiseks paremal varukal, aumärgid aga vasakul rinnal, pealiku märkidest kõrgemal.

Küsimus kerkib, kuidas poiss eelkirjeldatud vormi küll kätte saab, seda enam, et teda pole kuskil nähtud ega teata ka, milline peab just olema üks kui teine märk, üks või teine lõige ja volt. Ent küllap siin ema harjumus ja poisi mõõtmise oskus kahe peale kokku toime tulevad, pealegi aitab pilt, proov ja joonistus kaasa. Mis puutub märkidesse, siis noorkotka märk on valmistatud peastaabi joonistuste järele ja sellisena saadaval ärist (R. Tavast, Tallinnas. Hind 35 senti, kruviga 55 senti). Samuti on saadaval ka kaelarätiku rõngas, magistri-märk, pealiku-märgid. Viimased on saadaval igal pool — need on sarnased, mida kaitseliidu vormi juures kantakse. Riidest kujutatud varukamärgid valmistatakse peastaabi tellimisel ja on arvata, et nad müügilegi lähevad peastaabi korraldusel, millest edaspidi teatatakse. Esialul teeb raskusi ehk vöö muretsemine, kuid ka siin kavatsatakse vastav pael vabrikus valmistada, kuigi see vist nii vastupidav ei ole. Ettenähtud tõmbelukk (ci ole küll tingimata tarviline) leidub äris müügil. Pikkuselt on sobiv 20—25 cm (praegu hinnaks Kr. 1.60—1.85)

Väga olulise tähtsusega on kogu riietuse juures hinnaküsimus. Kaaluv on siin, milline materjal võtta. Kindlaimini pluusiriideks kujunenud riidesort maksab praegu detail-müügil Kr. 1.85 meeter. Seejuures on äridelt vastutulekut lubatud, milleks ka igas linnas vastav kokkulepe peaks saavutatama.

Et hinna suhtes võrdlust anda, lubatagu tuua teade, et pika kasvuga täiskasvanu ülikond, valmistatud rätsepa juures, ühes kõigi märkidega, maksab kokku ümmarguselt 20 krooni või üsna vähe üle selle. Selle juures on arvestatud, et jalanõud sobivad sarnased, mis igapäevases elus kantakse. Poisile läheb aga vorm märksa vähem maksma, eriti veel ema hoolitsevat kätt rätsepa asemel rakendades, ehk jälle vormide õblemist kogu rühmale või malevkonnale ühiselt ette võttes.

Üsna pea jõuab kätte kevadine riie muretsemise aeg. Tuleb otsida üks eelmise aasta ülikond, kuid tuleb ka uut juure soetada. Siin ongi paras võimalus — olgu juba poiss ise niivõrd hoolas oma töös, et vanemad sellest rõõmu tundes meeleheaga muretsevad uue riietuse ja siis just noorkotka riietuse. Suveks püüame jõuda vormi kõik, kes oma järkudes seda on saanud ja seega vormikandmise õiguse omavad. J. T.

Sada aastat tagasi

GROCHOVI LAHING 25. VEEBRUARIL 1831. AASTAL

Eelmise Poola vabadussõja suurim võitlus

Läinudaastases „Kaitse Kodu!“ nr. 49 kuulsime Poola vabadussõja lahtipuhkemisest 29. nov. 1830. a. Kirjutuse lõpul seisis, et tähtsamate sõjasündmuste käigust kõneldakse edaspidi nende tähtpäevil. Seekord võtame vaatlusele Grochovi lahingu, mille mälestuspäev — 25. veebr. — ajaloos seisab kõrvuti meie riigi iseseisvuspäevaga.

Nägime eelmainitud kirjutuses, et vabastusvõitluse algus poolakail hästi õnnestus; mingi võitlusest viis senine Poola asekuningas, suurvürst Konstantin, oma käsutatavad väehulgad Varssavist välja, kuna Poola sõjavägi jalapealt peaaegu täieliselt läks üle „isamaalaste“ poole. Et see nii kergesti võis sündida, tuli küll suurelt osalt haruldaselt õnnelike asjaolude tõttu. Asekuningas, suurvürst Konstantin, laskis end sündmustest üllatada, nii et mahtigi ei saanud neile valjemini astuda vastu. Varemalt aga ilmusid nähtavale ka seisukorra varjuküljed ja avaldasid oma halvavat mõju. Poolakate isamaalastunne ja võitlusvaimustus oli üle kõigi kahtluste, ühtlasi aga tuli täiesti tunduvaks nende põline nõrkus, omavaheline lahkumine, killunemine ja lausa vaenlus ning see tõukas algusest peale asja tõsisest roopast välja. Kuulsime eelmainitud kirjutuses, et kuigi kõigil poolakail oli suur siht Poola iseseisvuse uuendamiseks, läksid vaated lahku abinõude kohta, millega seda saavutada. Parempoolsed tahtsid asju harutada võimalikult „seaduslikul teel“, riigipäeva ettevõttel, kasutades diplomaatlikke võimalusi Venemaa kitsikuse korral temast lahti lüüa, ning seepärast nad tahtsid vabadusvõitluse algusega võimalikult viivitada, mis aga lõpupoolel tundus võimatuna, kuna poola sõjaväge taheti Prantsusmaale sõtta saata ning seega oleks kadunud vabadusvõitluse võimalus. Pahempoolsed, kes algusest peale tahtsid tegutseda oma jõul, eesotsas eriti sõjakoolis õppiv noorsugu, asusid siis tegevusse oma ettevõttel, kindlasti lootes, et kui asi on algatatud, siis ka kõhklejad parempoolsed tulevad kaasa. Nii sündiski, esiti pealinnas, hiljem kogu maal, igalpool kõlas vaimustusega Napoleoni sõja ajal loodud laul: „Veel pole kadund Poolamaa!“ Saadud vabaduse kait-

seks oli koos ka tubli sõjajõud, sest harjutatud sõjaväe kõrvale astusid õhinal rahvahulgad; Varssavi relvade ladudest saadud 40.000 püssi jagati soovijaile välja. Ikkagi oli tehtud suur viga sellega, et enne tegetsema asumist ei oldud lepitud kokku selle sihis ja juhtimises, vaid see oli pandud käima „hea õnne peale“.

Varemalt aga tunti vajadust liikumisele ühist ja kindlat juhtimist luua, et saadud võitu arendada edasi. Igatsusega oodati korraldatavaid käske, kuid käsutajat polnud. Poolakaille raskeks õnnetuseks oli ka asjalugu, et puudus kõigiti lugupeetud ja usaldusväärne isik, kelle nimi oleks tõmmanud kaasa nagu 40. a. Kosciuszko ja meie päevil Pilsudski. Omakohast oli selleks küll kindral Joseph Cłopicki, keda usaldasid nii kodanlased kui ka sõjalased, kuna ta oli Napoleoni sõdade ajal oma tublidust avaldanud ja oli tuntud tulise isamaalase. Teati ka, et ta oli vali Venemaa võimu vastane, mistõttu ta sõjaväest tagandati. Ei usaldatud ometi aegsasti ettevõttega tutvustada ja ta nõusolekut saada. Sellest tundis Cłopicki end haavatud, ning kui üldine meeleolu nõudis ta asumist va-



Kindral Josef Chłopicki.

badusvõitluse etteotsa, polnud teda kuski leida, kuna ta hoidus kõrvale. Hädaabiks haaras siis karmas vürst Lubecki ohjad enda pihku ning koondas kähku valitsusnõukogu, kuhu kutsus ka lugupeetavamaid mehi, nende seas võimuka vürst Czartoryski ja Kosciuszko kaasvõitleja Niemcevitzi.

See valitsusnõukogu avaldas 30. nov. hommikul üldise teadaande (proklamatsiooni), milles rahvast paluti jääda rahulikuks, kuna venelased on tõrjutud välja. Samal päeval määrati korra jaluleseadmiseks üldise soovi kohaselt kõigi sõjajõudude ülemjuhatajaks eelmainitud 60-aastane kindral Cłopicki, keda aga vana oli enne peidust välja tuua. Tõrkudes võttis ta ameti vastu, kuid ainult tingimusega, et ta tegetseb seadusliku kuninga Nikolai nimel. Seega näitas Cłopicki selgelt, et tal polnud õiget usku poolakate vabadusvõitluse õnnestumisse ainult mõõga toetusel. Ta tundis küll vene väe tugevust, ning lootis oma isamaale paremat olukorda luua mingi kokkuleppe teel oma

„kuningaga“. Väga arusaadav, et see teguviis var-
malt äratas pahameelt ja kahtlust teisitimõtlejate juu-
res ning Clopickit hakati süüdistama leiguses ja kogu-
ni isamaa äraandmises. Täie rõhuga hakkas Clopicki
vastu tegutsema käremeelne isamaaline ühing, kelle
pesa oli Varssavi raekojas; ühingu juhiks asus üks
agaram ammuaegne vabodusliikumise õhutaja, advo-
kaat Lelevel. See vool ei tahtnud teada mingist kokku-
leppes venelastega, vaid ta püüdi kogu liikumist
juhtida otsustavale sammudele. Esiotsa püüti kõigest
väest hoida mõlemad voole kooskõlas. Valitsusnõuko-
gu katsus kaubelda esiti senise asekuningaga, kes oma
väega veel viibis Varssavi ligiduses. See aga ei võtnud
asja teatavaks, vaid lahkus oma väega. Kiiresti kas-
vas aga järgmistel päevadel isamaalise ühingu mõju,
nii et valitsusnõukogu ta kõrval jäi varju ja 4. det-
asus ta ametist tagasi. Ta asemele asus laiemavõimu-
line ajutine valitsus, kelle liikmed olid osalt nõukogu
mehed, aga ligi võeti ka isamaalise ühingu tegelased,
nende seas Lelevel, kes asja otsustajaks kokku kutsus
riigipäeva. Enne kui see sündis, läks aga pahempool-
sete vaenus Clopicki vastu nii ägedaks, et see ajutise
valitsuse ees endale nõudis kaitset, seejuures erutas ta
end nii, et oma kõne kestvuselt nagu langetõppe sattu-
des kukkus maha. Kui asi sai teatavaks, puhkes rah-
va seas, veel enam sõjaväes, üldine pahameel isamaa-
laste tegevuse kohta; nõuti ähvardustega, et Clopicki
jääks edasi ülemjuhatajaks. Seda meeololu arves-
tades nimetas ajutine valitsus Clopicki piiramatu või-
muga diktaatoriks. Kuid seda teadet vastu võttes vis-
kas kange mõõgamees paberi lauale ja ütles, et kuna
valitsus on jõuetu ja kohmetu, tunnistab ta enda ise
diktaatoriks.

Peagi aga sai ta oma nuk-
rustuseks tunda, et ta vastaste
võim oli suurem tema omast.
Isamaalaste õhutatud liikumine
haaras kogu maa oma keerisesse;
isegi vanad mehed, Napo-
leoni-aegsed sõjalased, tõmmati
kaasa. Igal pool nõuti ägedalt,
et diktaator viiks oma väed
venelaste vastu sõtta. See
aga pidas kinni oma ettevaat-
likust teguviisist. Ajutise va-
litsuse volitusel saatis ta kaks
usaldusmeest, vürst Lubecki ja
krahv Jezierski, kuningas Niko-
lai juure kokkulepet otsima. See
aga ei võtnud neid muidu jutu-
legi kui et nad tuleksid poola-
kate nimel andeks paluma. Siis
ta ütles oma „ustavaile alamai-
le“, et ta Poola seadusliku ku-
ningana on sunnitud mässuliiku-
mist täie rõhuga maha suruma
ja vastupanijaid karistama. Sa-
mal ajal andis ta kogu Vene
riigile sõjamanifesti, milles se-
letas: „Meie läheme Varssavi
kas või põlvini veres kõndides.“

See äpardus kõigutas Clopicki seisukohta enam kui
isamaalaste pealekäämised. Niipea kui ta keisri vas-
tuse sai teada, seletas ta ajutisele valitsusele, et ta ei
suda võtta endale vastutust avaliku vaenluse eest
Venemaaga. Ta paneb sel põhjusel oma ameti kohe
maha, ei taha olla diktaator ega väejuht, ei ohvitser
ega sõdur. Kui sellele etteheitvalt öeldi, ta pidavat oma
kohust täitma isamaa vastu, vastas Clopicki rahuga,
et ta seda ka teeb, kuid ainult sõdurina. Järgmisel päe-
val lahkus Clopicki oma ameteist.

Seega oli „isamaaline ühing“ saanud oma sihile,
ja ta võitis ka varsti kokkuastunud riigipäeval. Esiotsa
kaheldi seal küll, kuid Clopicki ametist lahkumine tegi
ta kohmetuks. Kui 20. jaan. 1931. a. pandi ette Ro-
manovi sugu Poola troonilt tagandada, ei usaldatud se-
da kohe otsustada, kuid nädal hiljem teostati see; Poo-
la troon tunnistati tühjaks. Seejärel seisis poolakail
ees ainult kas võit või hukkumine. Et Clopickist enam
midagi polnud lootud, kutsuti väe ülemjuhatajaks vürst
Michail Radziwili (kes aga polnud Clopicki vääri-
line). Et ka ajutine valitsus ametist lahkus, seati ta
asemele valitsev direktorium, kelle tegevust halvas
asjaolu, et ta viiest liikmest oli igaühel eriline riik-
lik vaade.

Kuna riigipäeval veel vaieldi, saadi ühtlasi kaks
kohutavat teadet: vene sõjavägi on tunginud üle Poo-
la piiri ja Poola esindajailt, kes läinud välismaale abi
otsima, saadi sõnum, et seda pole oodata. Nii seisis ko-
gu poolakate lootus oma sõjaväel. Seda oli saadud
kokku küll arvuliselt kaunis tugev kogu, sest peale
kuningriigi elanike tuli rohkesti lisa ka Preisile ja
Austriale alluvate poolaliste maade, Booseni ja Sai-
liitsia, vabatahtlikest: 5700 jalaväelast, 21.000 ratsa-



Sõdurite tüüpe Poola armees.

väelast, 3000 kahurväelast 142 kahuriga. Kuid osa neist arvudest seisis esiti ainult paberil. Ka oli puudus laskemoonast, püssidest (mille asemele hädaga võeti vikatid), hobuseist ja saapaist. Vene sõjaväes aga, keda käsutas krahv Diebitsch seisis 86.000 jalaväelast, 22.000 ratsaväelast, 4000 kasakat ja 400 kahurit tarvilise meeskonnaga; ületas nii arvuliselt poola väe. Seevastu oli poola sõjaväes haruldaselt võimukas isamaalsustunne, võitlusihha, millest võis oodata, et see tasub arvulise puuduse.

Tõepoolest olid esimesed kokkupõrked venelastega õnnelikud; mitmes vähemas võitluses jäid poolakad võitjaks ning ka suuremas võitluses Vavre juures 19. ja 20. veebr. oli ülekaal neil. Halva mulje tekitas asjaolu, et võitlused peeti juba Varssavi ligiduses. Poola väed taganesid esitsa sihilikult, et vaenlast oma riigi südames paremini lüüa. Seal võisid nad toetuda kahele tugevale kindlusele, Varssavile ja Modlinile. Sellest seisukorrast tekkis aga hädaoht, et vaenlane tugeva löögiga lahutab poola väed, mõlemaid osi üksikult lööb ja siis lõpetab sõja Varssavi võtmisega. Selle plaani teostamisele asus Diebitsch. Kuid selle kava rikkus ta alamjuhi Šavskoi kärsitus. Ta kippus 24. veebr. poola väe seisukohale Bialolenkas kallale, võttis selle ja ähvardas nüüd vastast küljelt. Täie jõuga asusid poolakad teda tagasi tõrjuma. Et nüüd šavskoid mitte jätta hätta, tõttas Diebitsch talle appi ning nii kujunes 25. veebruaril samal maa-alal, mil juba 14. veebr. saadik oli heideldud, sõja suurim võitlus Grochovi juures.

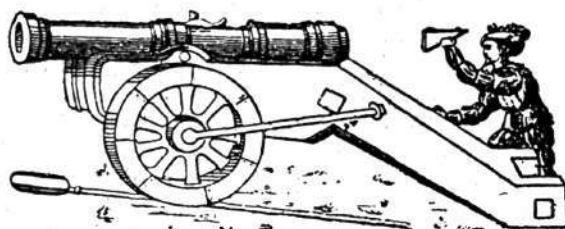
Selle otsus langes aga poolakate kahjuks, kuna küll ka vastane ei saavutanud täit võitu. Algusest peale arenes ägedam võitlus ühe tammiku ümber, kuhu oli paigutatud poola peavõim. Selle vastu sihtis ka Diebitsch oma tähtsaima jõu ning sundis lõuna-ajal poolakad taganema. Siis aga asus Clopicki, kes antud sõna järgi võitles lihtsõdurina, südilt sõdurite etteotsa. Oma ülestõstetud paremas käes lühikest piipu hoides ja seega märku andes viis ta oma mehed paremalt küljelt tammiku peale, kuna teine osa tungis peale pahemalt poolt. Poolakate vahvuse ees vankusid vene vägede read — nad taganesid. Seisukorda märga-

tes juhtis Diebitsch oma paremad väeosad tulle ning ajas tikuvõitluses poolakad uuesti tammikust välja. Meeleheitel pöördus Clopicki salga kaaslastega vaenlaste vastu, siis aga sattus granaadikild ta hobuse rinda ja haavatud loom virutas kindrali raskesti vigastatult maha. See õnnetu sündmus pani poolakad ehmuma. Samal hetkel saatis Diebitsch kogu vene väerinna pealetungile. Kange kahurituli kiskus poola jalaväkke suured lõhed, neisse kihutas tugev vene ratsavägi ja selle löökide all lõi poola vägi taganema Varssavi poole. Taganejatele peale rõhudes tungisid tagaajajad, ratsavägi kergete kahuritega, juba Varssavi eeslinna Praha majadeni. Poolakate seisukord oleks kujunenud õige halvaks, kui Diebitsch kogu jõuga oleks peale rõhunud. Kuid kättejõudev õhtu katkestas venelaste edasitungi. Võitluse ägedusest tunnistab, et kummalgi pool polnud vangiaidmisi. Järgneval päeval ei seganud nad poolakaid enam. Poolakate vahvuse tõttu oli ka vastane nii ränka kahju saanud, et Diebitsch ei usaldanud liikuda edasi, ja nii ei saanud ta oma võidu vilja lõigata.

Õo jooksul võis poola sõjavägi täies korras minna üle Visla jõe, mille vood teda kaitsesid vaenlaste eest. Järgmisel päeval saatis poola väejuht Diebitschile vaherahu ettepaneku, mida see küll ainult poolakate alistumise tingimusel lubas, mis poolakatele muidugi oli vastuvõetamatu. Kuid iseenesest kujunes järgnevail päevil vaherahu-taoline seisukord, kuna Diebitsch oma väsinud väega mitmel nädalal midagi ei võtnud ette. See tõttu võis poola vägi jälle toibuda ja kosuda ning sai uut jõudu hulgana ligitulevaist maakaitseväelasist „vikatimeestest“. Ometi hoidus poola väejuhatas pikemat aega suuremate võitluste eest, kimbutas ainult vahetevahel üksikuid vene väeosi, milleks tal oli juhus, sest tootluse nõudel oli Diebitsch oma suure väe killustatult paigutanud ümbruskonna küladesse, oodates Venest abijõude.

Nii võimaldus poolakail oma vabadusvõitlust jätkata veel üle poole aasta. Siis aga tuli lõplik kokkuvõtte, millest kuuleme teinekord.

H. Prants.



Arendagem oma jõudu vabadus- ja rõõmupäevadel

Noorte Kotkaste Viru maleva pealiku H. LINSI kõne
Rakvere vabastamise aastapäeval

Noorte Kotkaste organiseerimine Viru malevas on oma raskustest üle saanud. Tegevusse on astunud kümned noorte juhid. Koonduvad noored, kes tahavad tegutseda Noorte Kotkaste põhimõttele. Mitmed rühmad ja salgad on tegevust alanud, paljud on kujunemisel. Kui juhtidel on jõudu ja tahtmist, siis ei ole karta, et väisivad või tõrguvad noored ülesseatud põhimõttele kaasa tulemast.

Allpool toome Noorte Kotkaste Viru maleva pealiku H. Linsi kõne, mis peetud Rakvere vabastamise aastapäeva aktusel, kui kauni läkituse meie noortele.

Minevik on rikas sündmustelt. Neist jätkub käesolevale inimpõlvele kui ka tulevikule. Verd on valatud vabaduse lunastamiseks ja selle tagamiseks tumepunaste järvedena. Sellest on jahmunud rahvad, ehmunud riigid ja kokkumurdunud maailm. Vaen, viha ja kättemaks oli kasvanud nii suureks, et selle tundmises inimsugu paljastas pea ja seisatas, mõeldes valatud venna verele. Nii lõpetati tapmine ja asuti otsima teid selleks, et lähimene elu oleks kaitstud. Suur osa Euroopast seisab teatud tähtpäevadel mõne minuti paljaspäi, kiindunud minevikku ja süda täis kuuma tänu iga verepiisa pärast, mis taganud inimkonna vabaduse ja rahuliku elamise. Veresaunade reast läbitulnud kodanike vaated ja arusaam on põhjalikult muutunud. On tekkinud sügavam üksteise hindamine ja sõbralik kokkuvõtteid. Tunne endid ühise perena kui ka inimkonna lahutamatu tervikuna. Saame aru, et süü mineviku pahedes kui ka tuleviku oludes lasub meil endil, kes me nihutame elus üksteist kas paremale või pahemale käele ja üksteise vastu käivaile eluteedele. Lahkarvamistel oleme langetanud ärksamaid, julgemaid ennatsalgavamaid, s. o. parimaid kodumaa poegi, kes sammusid tõe ja au kaitsemisel esirinnas. Kuid on langenud ka kodanikke seotuna ja võimetuks tehtuna otsekui talled. Paljudel oli võimalus võidelda kotkana surra või ehk ka võita, kuid seda kasutasid vähesed. Suurem osa „puges õõsi varjule“. Vabadus- ja rõõmupäevadel oleme hulgana koos. Häda- ja surmapäevadel leidub vähe vabatahtlikke kurja tõrjumiseks ja loodetakse teistele. See on mineviku vaade, mis peab kaduma tulevikus. Tulevik püüab laiemat silmapiiri, võtab endale raskema koorma ja raiub enesele lähedama tee. Pärnis arusaamine eluülesandeist tikub meis esile rahva tähtpäevadel ja sel puhul korraldatud koosviibimistel. Seistes koos mäletame südamest langenud kotkaid ja austame vahvaid kaitsjaid, kuid hindame ka iseendid. Kasvatame endis püüdu tõusta meheks meeste ridadesse ja olla naiseks naiste hulgas. Selleks vajame oma vaimule kotka silma, kehale kotka rammu ja kõrgeks lennuks kotka võimsaid tiibu. Täiskasvanud omandavad need rasked, kui selleks varem ei ole vaeva nähtud.

Kotka silmi ja tiibu on märgitud mitmel meie avaliku elu tegelasel ja riigimehel, kuid püüame need kasvatada meie noorsoole, meie rahvast kandvale tuleviku põlvele, sest nii tagame kõige paremini kõrgete ülesannete teostajad, vääramatu iseloomuga ohvrimeelsed kodanikud, kel on kallis vabadus ja puha piiramat vaba lend. Kotkaid vajab meie rahvas suuremal arvul, et tõusta kaljule, kust ei nihuta teda ükski vool, olgu see kui must ja sogane tahes!

Kasvatame kotkaid koolis, kodus kui ka vabas õhus ja väljal, s. o. paneme suuremat rõhku kasvatussele ja teeme see iga kodaniku pühaks kohuseks, siis sirguvad noored paremad meist. Neist noortest moodustub malev, mis väärrib vaba rahvast.

Kasvatame noortes kõlbelist elu, ausameelsust, sõnakuulmist, lahkust, viisakust, südamlikkust; arendame neis tööarmastust, enesevalitsemist, kiiret otsustamist, julgust asuda raskematele eluülesandele ja raugematut rammu viia lõpule alustatud töö; süvendame lastes armastust kodumaa ja kodu vastu ja lootust selle õilsaks ehitamiseks, — siis kannavad meie noori kotkatiivad ja juhivad nende tegu kotkasilmad. Juhime noori tähtede poole, puhta taevasina ja lõpmatu päikesevalguse rajale, siis tunneme rõõmu oma lastest ja teeme nad õnnelikuks ühes meiega.

Säärane kasvatuslik ülesehitav töö leidku tähelepanu kodanike hulgas.

Sõjariist üksi ei kaitse meie kodu, vaid seda peab kandma aus, õiglane, sügava hingega kohusetruu kodanik, siis oleme julged. Sellest on juhitud meie parimad kodukaitsjad, kes on asunud noorte maleva organiseerimisele.

Läheme kaasa eelkäijatega parema põlve kasvatamises. Põletame endis üleliigse maise ja võimaldame hinges kristalliseeruda paremail püüdel igavesti läikivaks pärliks, siis tekib meie elus tarviline soojus ja meil ei ole enam külm!

Tihenegu noorte read kodumaal eelpool äramärgitud ülesannete teostamiseks!

Hans Linsi,
Viru noorte maleva pealik.

PROPAGANDAPEALIK A. VANAUSE KOLMEKORDSE JUUBELI PUHUL

Noil segaseil päevil, kui lahkus meie kodumaalt raudne saksa okupatsiooni rusikas ja kommunistid üle maa oma pead püsti tõstsid, tõusid Kolga-Jaanis silmapiirile kolm meest — kapten Kampus, vallasekretär J. Nurmberg ja koolijuhataja Andres Vanaus, kes asusid kaitseliidu organiseerimisele ja kel peagi oli koos ligi sada tääki, tookord „Kütirühma“ nime all. Nii löödi Rõika klaasivabrikust punased põgenema, kus kapten Kampus isegi punaste käest kuuli teise kätte sai. Ja kui saabus ärev teade, et Põltsamaa poolt lähenevad punaste salgad, siis veetsid kaitseliidu organiseerijad terve päeva koos oma „Kütirühmaga“ Kolga-Jaanist Põltsamaale mineva maantee ääres kõhuli lumel — olles valvel K.-Jaani kaitseks.

Nüüd, 21. veebruaril, pühitseb neist organiseerijaist vanim, nimelt koolijuhataja Andres Jaani poeg Vanaus, oma 60. sünnipäeva, mis imekombel osutub ka ta 40-a. kooliõpetajaametist kestvuse ja 30-a. abielu kestvuse juubeliks. Ei ole siis üleaarne pilku heita selle ärkamisaja koolimehe ellu.

Andres Vanaus on sündinud Viljandimaal Holstre vallas 21. veebruaril 1871. a. Kui Andres kaks aastat vanaks sai, läksid tema vanemad Sürgavere valda, „Raani“ talu, milline talu osutus mõisa orjataluks. Seitse aastat hiljem rentisid tema vanemad Lõhavere valda „Tolli“ talu, kus Andres 10-aastaseks sai ja Lõhavere külakooli pandi. Peale lõpetamist läks ta sealt edasi Suure-Jaani kihelkonnakooli, kust siirdus siis Viljandi linnakooli. Peale linnakooli lõpetamist sooritas Viljandis 1891. a. kooliõpetaja kutse ja asus sügisel 1892. a. juba Holstre valda Pirmastu koolmeistriks. Hiljem oli Andres Vanaus veel Lahmuse kooliõpetaja S.-Jaanis, siis Vastemõisa valla Kabila ministeeriumikooli juhataja, kust ta 1905. a. Kolga-Jaani Võisiku ministeeriumikooli juhatajaks tuli.

Olles üle veerandsaja aasta Kolga-Jaanis koolijuhataja, peale oma elukutse väsimatu muusika- ja

lauluharrastaja ning tuline isamaalane, esijoones on Kolga-Jaani kihelkonnal tõsine põhjus A. Vanaust suurimaks kultuurikandjaks kadunud õpetaja Villem Reimani kõrval pidada. Mida V. Reiman lõi kiriku kantlist nagu suurest laastust, seda silus ja poleeris A. Vanaus üle, tegutsedes otse rahva seas ja kasvatades K.-Jaani noorsugu.



A. VANAUS.

Olles väga hea kõnemees on A. Vanaus pidanud ka arvamata palju kõnesid, milledest enam isamaalist laadi. Asutas K.-Jaanis esimese segapillideorkestri, juhatas segalaulukoori, saades muide oma kooriga ühel laulupeol auhinna osaliseks. Ta ei ole tõrjunud iialgi näitemängudes peaositi etendama, olles meister eriti kurbmängudes esinedes jne.

Praegu, nagu varemgi, on A. Vanaus K.-Jaanis ka mitme seltsi juhatusliige. Oli esimene K.-Jaani malevkonna orkestri juht, praegu malevkonna vanematekogu liige ja propagandapealik.

Samuti on A. Vanause abikaasa, kellega temal elatud koos nüüd 30 aastat, energilisemaid ja teguvõimsamaid naisi K.-Jaanis.

Olgu kaua veel A. Vanaus K.-Jaani tüsedamaks jõuks!
K. Kustus.



Tunnustatud headuses
LUX saadused, taskulambi anoodpatareid ja akkumulatooreid, igal pool saadaval.

Akkumulaatori- & elemenditehas

Konstantin Mühlwerk
Jaama t. 8. Tel. 306-67.

„Kaitse Kodu!“ järgmine number ilmub kohe pärast vabaduspäeva laupäeval, 28. veebruaril s. a.

TALVOSS

KUIDAS SEDA EHITADA?

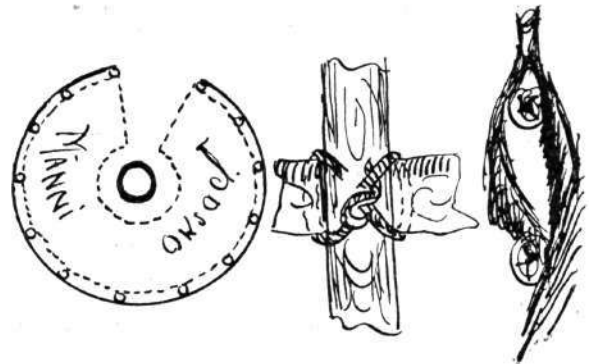
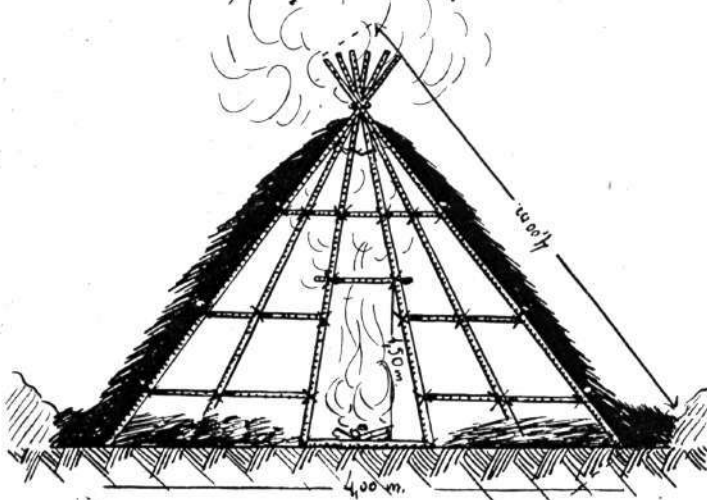
Sõda meie talveoludes on raskeimaid küsimusi. Sageli tuleb peatuda ja ööbida ümbruskonnas, kus puuduvad asulad ja elamud või kus need on hävitatud. Metsarikkais kohtades esialgu kuni blindaažide ehitamiseni ja lühemal peatustel ööbimiseks on väga kohased okaspuu okstest onnid, n. n. talvossid. Nimetatud ossid on eriti levinud soome metsatöölise juures, kes peaaegu kogu talve viibivad sellaseis elamuis. Ka soome sõjaväes kasutatakse neid hea eduga ja viimasel ajal on talvosside katsestamine ja elluviimine meie talviseil taktikalisel õppusel tähtsamaid alasid. Seepärast tohiks olla huvikõitev paari reaga peatuda talvossi ehitamise man.

Talvoss on mõeldud maksimum kümnele mehele elamiseks, et saada võimalikult kõrge temperatuuri ja

3) Seotakse kolm sarikat (4 mtr. pikused latid) ülemisest otsast ja tõstetakse üles, alumised sarikate otsad tõmmatakse harali; seotakse kolm järgmist sarikat ja asetatakse eelmiste peale. Lisatakse üksikult ülejäänud sarikad ja lõpuks seotakse kõik sarikad ülalt kokku.
4) Seotakse roovikud sarikaile ja kaetakse okstega.
5) Valmistatakse uks, muretsetakse kuivi põletispuid, tehakse ossi kõrvale katusega püssipüramiid, kaetakse ossi põrand okstega vähemalt 10 sm. paksuselt, keskele jäetakse tulease.

Ossi okstekate olgu võimalikult paks, kuid tipp jäetagu suitsu väljapääsmiseks lahti. Paari meetri kõrguseni võib ossi katta lumega, kui kõrgemalt katta, siis lumi hakkab sulama ja seesolijad satuvad „vihma“ kätte.

Talvoss 10 mehe jaoks okaspuumetsas.



et jatkuks ruumi meeskonna soodsaimaks paigunemiseks.

Tööriistu ossi ehitamiseks kümnele mehele on tarvis: 2 väikest kirvest, 1 käsisaag ja peale selle igale mehele harilik sõdurilabidas, mille üks küljeserv on teravaks käiatud.

Ossi asukohaks valitakse peale taktikaliste nõuete võimalikult sellane koht, kus vastav materjal ehitamiseks on hõlpsasti kättesaadav.

Materjali kulu oleks järgmine: latte, 4 mtr. pikki, läbimõõt 8 sm., — 13 tk.; latte, 3 mtr. pikki, läbimõõt 5 sm., — 12 tk.; sidumisvitsu, 60 sm. pikki, — 58 tk., ehk raudtraati — 58 mtr.; okaspuu oksid — 4,5 m³. Ühel mehel ossi ehitamiseks kuluks aega ümmarguselt 20 töötundi, kuna kümnemeheline töögrupp saaks sellega hakkama 2½—3 tunniga.

Töö järjekord: 1) 6 meest valmistavad latid, lõiguvad traadi tükkideks või valmistavad sidumisvitsad, raiuvad labidatega vähemaid kuuse- või männioksi, 4 meest selle aja kestes tähistavad ossi asukoha ja puhastavad selle lumest. 2) Materjal kantakse kohale.

Lõkketegemiseks tarvitatakse sellekohaseid ülesriputatavaid lõkkepanne, millised minimaalse puudehulga juures annavad kõigisse ossi nurkadesse ulatuva soojushelgi, nii et temperatuur ossis tõuseb keskmiselt + 15° C. Pannide puudusel võib lõkke teha koonuse-taoliselt püstipandud puudest, milline tuletetemise moodus annab kõige parema leegi.

Uks tehakse okstest või kaetakse telgiriidega või vooditegiga.

Lõkke tõttu ossi relvi ei tohi tuua, vaid need tuleb paigutada välja selleks valmistatud püramiidi.

Ehitamise ajal tuleb hoiduda lume tallamisest ossi asukoha ümbruskonnas, milline asjaolu mõjub väga demaskeerivalt.

Vähegi korraliku lõkke puhul elu talvossis on puhkuseks mõnus. Jääb vaid soovitada, et talvosside kasutamine meil rohkem leviks, et hädakorral suuremale hulgale nende ehitamine ja elu neis ei oleks võõras. Talviseil õppusel peaks leitama võimalusi talvossi ehitamiseks ja ümber lõkke sõjamehelikuks vestlemiseks.

U. P—n.

VILJANDI LINNA MALEVKONNA TEHNILISE KOMPANII KUUENDAKS AASTAPÄEVAKS

... Siin meil kasvab kallis kodu,
Kerkib kangelaste sugu
Läänekalda kaitsejaks,
Isamaa ilu hoidijaks!

M. Lüdig.

Nagu mäletame, tuli luua sisekaitseorganisatsioon — kaitseliit — pärast 1. detsembri 1924. a. kommunistlikku mässukatset raskeis ja segaseis olukorris. Kuid nagu nägime, ei suutnud mingisugused raskused kedagi kohutada eemale selle kodukaitsetöö juurest, vaid loodi üleriiklikult võimas vabatahtlik organisatsioon — kaitseliit — sellisel tugeval kujul nagu ta on tänapäevani ja tulevikuski, vaatamata õnnestustööle, mida tehakse nii mõneltki poolt kaitseliidu vastu.

Mälestades neid üldiselt tähtsaid aegu võime nüüd mälestada ka sellesse kaitseliidu perre kuuluvaid erilisi üksusi, sest üksuste ühistöös seisab suure pere kindel jõud.

Käesoleva aasta märtsis saab täis kuus aastat ajast, millal astusid kokku esimesed agaramad noored Viljandi linna malevkonnas, peamiselt Viljandist pärit olevad üliõpilased, ja asutasid erilise üksuse, n. n. tehnilise grupi. Suurimate organiseerijatena võib märkida tolaeaegset energilist grupipealikut leitnant Edvin Luha't ja grupipealiku abi hra Johannes Kondor'it. Oma tarvilise sitkusega ja alati lõbusa meeoleoluga suutsid need mehed organiseerida täieliselt distsiplineeritud üksuse Sakalamaa malevas, suutsid luua üksikuist ühise kaljukindla meeskonna vaba Eesti kaitseks! Tänu nende meeste ennastsalgavale algatustööle on praegu grupist ümbermoodustatud tehniline kompanii suutnud minna esirinda kogu Sakalamaa malevas, nii laskeasjanduses kui ka muudes kaitseleiidule vajalistes õppetöodes. Sama võib ütelda ka spordiasjanduse kohta, sest sellesse meeskonna perre kuulub ka üleriiklikult kuulus suusasportlane hra Koovit.

Kuid see algatatud vaim püsib tänapäevani meeskonnas, mida võib panna tähele iganädalasil koosviibimisel ja õppusil, millistest alati rohkearvuliselt osa võetakse. On koostatud oma sisemine kodukord, mida ka teised üksused malevas on endale eeskujuks võtnud. On asutatud oma sisemine kassa kompaniile varustuse muretsemiseks jne. ja oma eriline vorm. Siinjuures võib veel eriliselt mainida, et seda vaimukat tööd suutis meeskonnas innukalt süvendada eelmine kompaniipealik Holland, vabadussõjaaegne Sakala partisaanide juht ja vabadusristide ning kotkaristi kavaler. Oma sõjalisse kasvatuse puutuvad loengud ja õppused suutis see mees alati teha huvitavaks ja arusaadavaks ja sellega luua meeskonnas täielist arusaamist selle tähtsusest.

Nüüd mälestab tehniline kompanii kui riikliku ja seltskondliku organisatsiooni — kaitseleidu — perre kuuluv üksus oma aastapäevi ühiselt seltskonnaga traditsioonilise kontsert-balliga, missugune käesoleval aastal toimub 7. märtsil ja kuhu on lubanud oma lahket kaasabi ka pealinna kunstitegelased.

Seda kõike meele tuletades võib loota tulevikuski kogu tehnilise kompanii meeskonnalt sama vaimu, mis tal oli kompanii algaastail, võib loota vabadussõjaaegsete kangelaste vaimu.

Selleks sitkust ja jõudu!

Karl Vatter.

Male.

Toimetaja A. Burmeister.

Kirjade aadress: Tallinn, Narva mnt. 26, krt. 6.

Järgmine partii mängiti Hastingsi rahvusvahelisel meisterturniiril 2. jaanuaril 1931. a.

India kaitse.

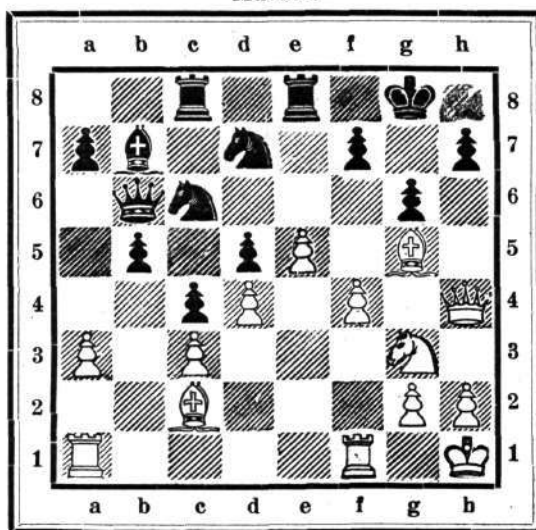
Valged: uus täht maletaevas, hindu Mir Sultan Khan.

Mustad: R. P. Michell.

1. d2—d4, Rg8—f6, 2. c2—c4. e7—e6, 3. Rb1—c3, Of8—b4, 4. e2—e3 (Rubinsteini avang. lihtne ja hea!), 0—0, 5. Of1—d3, c7—c5, 6. Rg1—e2, Rb8—c6, 7. 0—0! (Kui 7. a2—a3, siis 0:c3+, 8. bc, b6, 9. 0—0, Oa6!), d7—d5? (Parem oleks b7—b6), 8. a2—a3! Ob4:c3, 9. b2:c3, b7—b6, 10. c4:d5, e6:d5, 11. Re2:g3, c5—c4? (Parem oleks kohe Ve8), 12. Od3—c2, Vf8—e8, 13. f2—f3! b6—b5, 14. e4—e5 (Ähvardab e4—e5), Ld8—b6, 15. Kg1—h1, g7—g6, 16. Oc1—g5, Rc6—e7, 17. Ld1—d2, Oc8—b7? (Ainuke võimalik kaitse oleks Rd7 ja f7—f6 ehk Rf8), 18. Ld2—f4! Rf6—d7, 19. e4—e5, Va8—c8, 20. Lf4—h4, Re7—c6 (Kui Le6, siis 21. f3—f4 ja f4—f5), 21. f3—f4.

Seis pärast 21. valgete sammu:

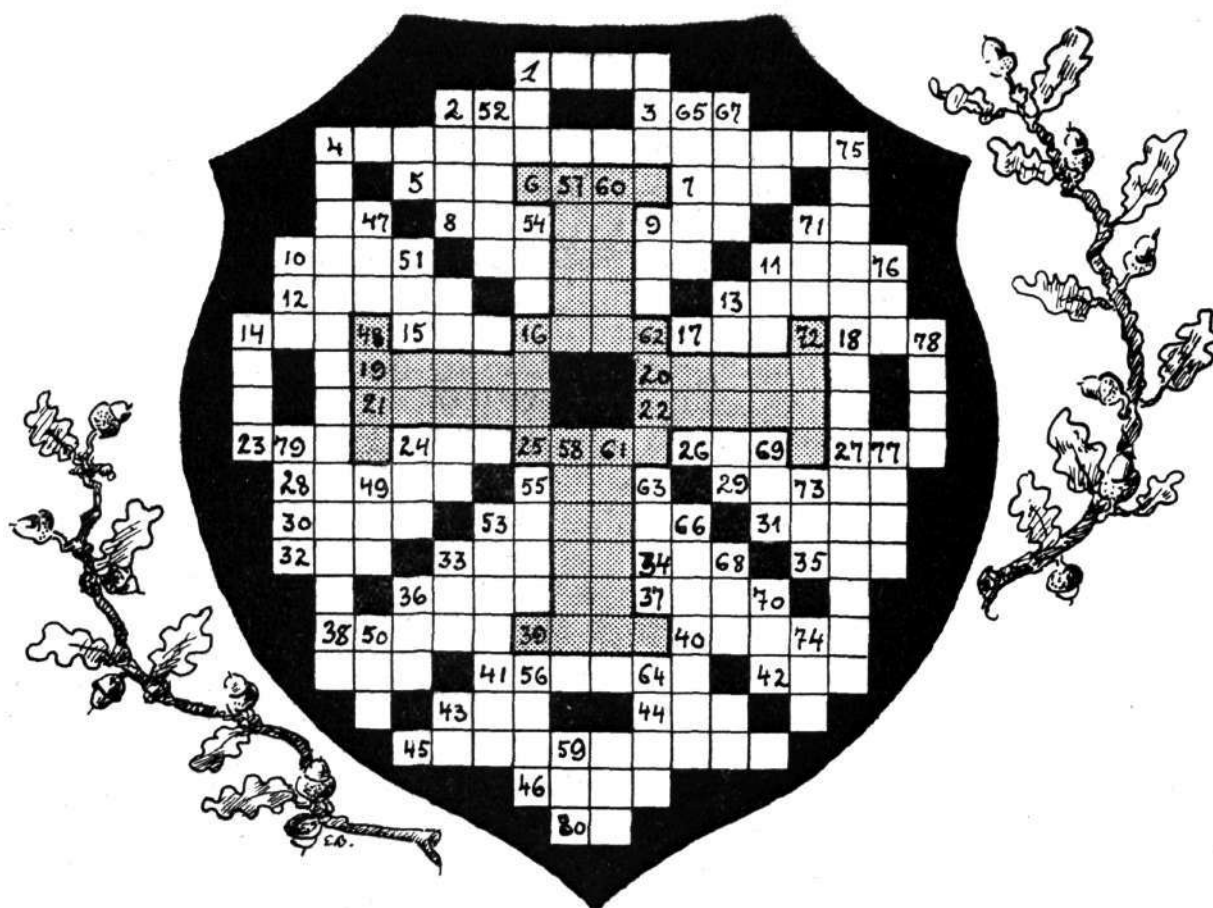
Mustad.



Valged.

21. (f3—f4), Rc6:d4 (Meeleheite ohver. F — etturi edasitungi vastu ei ole teist pääseteed), 22. c3:d4, Lb6:d4, 23. Rg3—f5! (See vastuohver nõuab kiiret otsustamist), g6:f5, 24. Oc2:f5, Rd7—f8, 25. Og5—f6. Mustad andsid alla.

RISTSÕNADE MÕISTATUS „VABADUSRIST“.



Lahendused palutakse saata „Kaitse Kodu!“ toimetusele 1. märtsiks s. a.

Sõnade tähendus:

Vasakult paremale: 1. trepi osa; 2. sugulane; 3. rõhub; 4. vabadussõja kangelane; 5. koht; 6. soomusrong „Kapten Irv’e“ sõjaaegne ülem; 7. naeruhääli; 8. närv; 9. mitteterve koht; 10. tõuvili; 11. kiire ja surmav; 12. aumärk; 13. saun Tallinnas; 14. vanaaegne sõjariist; 15. legendaarne vabadussõja kangelane; 16. sõjas võidetud väärtus; 17. jook; 18. taime ilusaim osa; 19. maa, kes ihkab iseseisvust; 20. lahingu tõttu kuulsaks saanud mõis Võrumaal; 21 ratsaväelase iste; 22. Viru maleva pealiku abi; 23. kindlustusselts; 24. Venemaal tagakiusatav; 25. Soome vabatahtlike juht Eesti vabadussõjas; 26. planeet; 27. ei kõlba sõtta; 28. üksik; 29. haavasidumismaterjal; 30. põllutööriist; 31. veoabinõu; 32. kanga muster (omast kääne); 33. pehme maa; 34. naise nimi; 35. mitte võlts; 36. janukustutaja; 37. maja osa; 38. varem; 39. kirik Tartu lähedal (enamlaste viimne vastupanukoht enne Tartu langemist); 40. leidub tsirkuses; 41. igale patrioodile väga kallis; 42. maksab Ameerikas raha; 43. kosutaja; 44. mehe eesnimi;

45. sõjaaegne vahvaim löögiüksus; 46. omab sõjas suure tähenduse; 80. noot.

Ülalt alla: 1. viljarõuk; 2. kõige lühemat teed mööda; 4. vabadussõja geniaalne juht; 9. pani-paik; 10. ülemlaul; 11. tekib silmale (haiglane nähtus); 14. südamepööratuse tagajärg; 16. jõuk; 24. ajanditaja; 33. temperatuuri aste; 36. ja nõnda edasi; 47. piirab maa-alasid; 48. usu sümbol; 49. seob terasplaate; 50. veeuputusaegne kangelane; 51. endine riigivanem; 52. Rooma hirmuvalitseja; 53. maskikostüüm; 54. kahjulik putukas; 55. hobuse „krae“; 56. kamina veer; 57. teater Pärnus; 58. uustalunik; 59. narkoosi mõju; 60. soomusrongide isa; 61. parema ootamine; 62. arv; 63. elab vees; 64. kallis vara; 65. suurtükk; 66. Jaapani valitseja; 67. eeskoda; 68. sõudeabinõu; 69. lage heinamaa; 70. vannu; 71. lind (Clangula hyemalis); 72. saadakse sõjas; 73. vald Harjumaal; 74. mitte taga; 75. võitlus, milles langes Kuperjanov; 76. kitsa vastand; 77. üüriraha; 78. puusepa tööriist; 79. tapalava.

PEALETUNGILAHING

(„Kaitse Kodu!“ nr. 5 pealetungilahingu järg)

Ettevalmistused lahinguts 21. juuli hommikul.

Punaste pealetung ja edu Valgejõe joonel Saksi ja Järvajõe juures tõi elava tegevuse meie vägede ridades. See punaste edu ei tohtinud aga takistada meie diviisi juhatuse otsuse teostamist: 21. juulil oma väed pealetungiks ümber paigutada ja 22. juulil minna üle pealetungile ning vallutada Nõmküla-Tamsalu-Kiltsi-Simuna joon. Selle otsuse täideviimiseks oli nüüd vaja esiteks likvideerida punaste edu, mis tehti ülesandeks kaitseliidu 2. rügemendile.

Iga juht oma tegevuseks ja ülesande täitmiseks vajab esijoonel teateid vaenlasest ja ka maastikust. Nendeta tegutseb ta nagu pimedas ja võib ootamatult komistada vaenlase peale, kes talle valmistab üllatusi. Maastiku kohta saab juht teateid kaardilt, mida vaja vaid täiendada, kuid vaenlase kohta peab iga juht neid ise koguma luure ja vaatluse abil.

Kaitseliidu 2. rügemendi pealik oligi viivitamata luureks saatnud välja ratsakomando, kes vaenlase rinde ja tiivad pidi kindlaks tegema. Vaenlase seljataha, sügavusse, ei suuda ratsavägi tungida, ta ei suuda avada meie vägede juhatusele vaenlase „kaarte“ ja paljastada ta kavatsusi. Siin on parim luureabinõu — lennukid, kes on diviisi juhatuse käsutuses. Suur kiirus ja vaba tegevusväli võimaldavad lennukil kiiresti ilmuda soovitud kohta; lendurvaatleja kotkasilm ja õhufoto, need püüavad kinni vähimagi vaenlase salga, kes pole suutnud end õigeaegselt peita, ja väejuhatuse asetades need oma töökaardile, saab pildi vaenlase asetusest ning kavatsustest.

Meie diviisi aerodroom oli Rakverest neli kilomeetrit põhja pool Arkna asunduses. Rahuaegne aerodroom Rakveres ei suutnud sõjaajal oma ülesannet täita. Halvad moondamise võimalused tegid ta vaenlase lennukitele kergesti ülesleitavaks ja seetõttu langes ta vaenlase lennukite rünnaku esemeks. Ka meie õhukaitse ei suutnud aerodroomi vaenlase lennukite rünnaku eest kaitsta. See pärast oli aerodroom Rak-

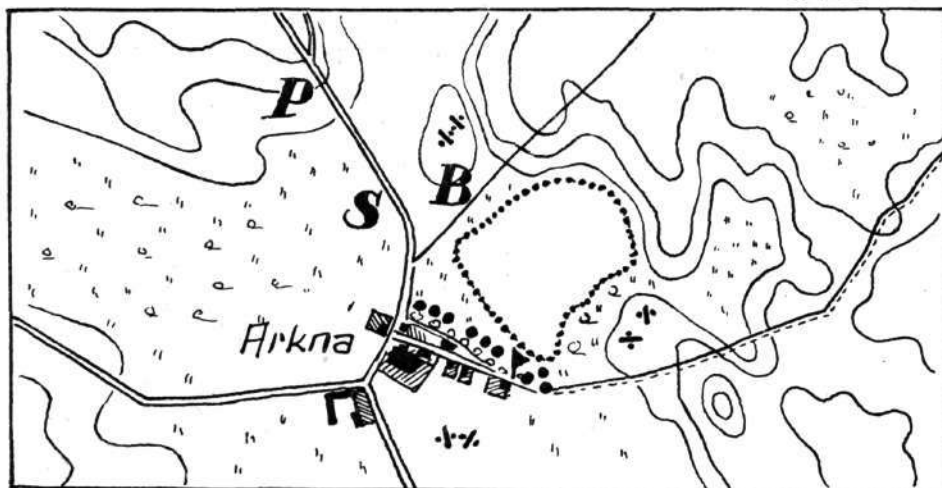
veres likvideeritud ja Arknas asutatud uus. Pioneeride juhatusel olid kohalikud elanikud Arknas tööle rakendatud, kes lennukite maandusmikohal maastiku ebataasasused ja üksikud põõsad kõrvaldasid. Lennukid leidsid varju ja moondamisvõimalusi maanduskoha läänepool serval tee ääres aias suurte puude all. Lennukite läheduses puude all olid kaevetud kitsad, aga sügavad kaevikud, kus meeskond vaenlase õhürünnaku korral pommide eest varju leidis.

Maailmasõjast saadik on aerodroomi pilt palju muutunud. Seal pole nüüd näha ühtki lennukit, millegagi ta ei eraldu ümbrusest.

Pärast punaste edukat pealetungi Saksi ja Järvajõe juures diviisi juhatusel oli vaja teateid, missuguses suunas ja kui suurte jõududega punased saavutatud edu arendavad. Neid teateid ootas diviisi juhatuse lennukiväelt. Ta tegi lennukiväele ülesandeks: „Teha kindlaks, kas on punaste kolonne liikumas Tamsalu-Järvajõe-Lasila ja Nõmküla-Saksi-Aruküla teedel ja kuhu on punaste jõud kella 0400-ks jõudnud välja Saksi-Aruküla-Lasila rajoonis. Diviisistaap ootab ülesande

Arkna aerodroom

Skeem G

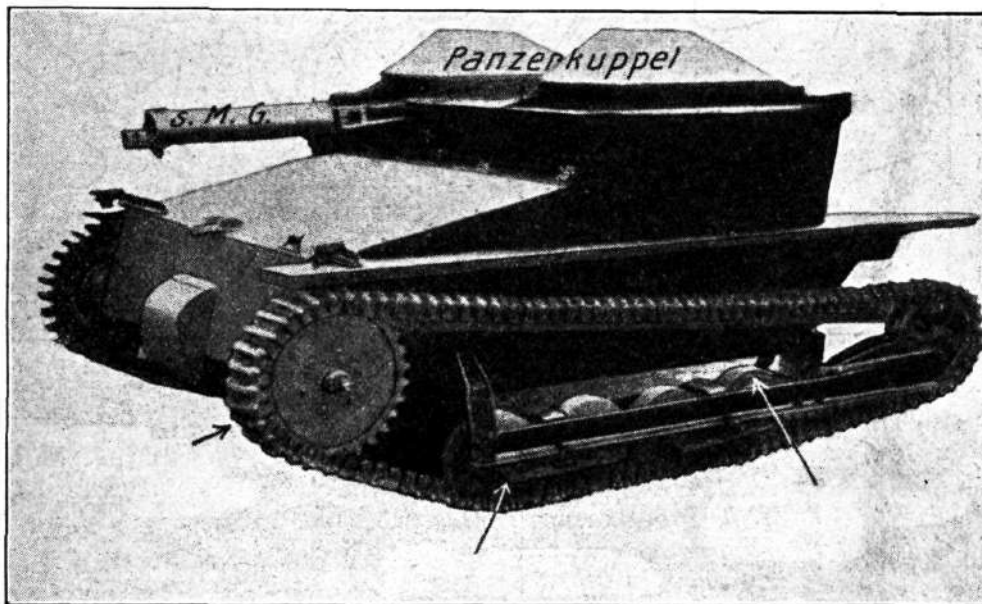


- Maandumiskoht
- Puude all moondatud lennukid
- ▲ Telk meeskonna jaoks
- P Pommide varjend
- B Bensiini ja õlide tagavara
- S Süütekite varjend
- † Õhukaitse kuulipildujad

täitmise kohta teateid kell 0415". (Vaata olukorra skeem „Kaitse Kodu!“ nr. 5, 116).

Luureülesanne anti luurelennukite salga ülema poolt täitmiseks lendur-vaatlejale kapten Lutsule, kes päikesetõusu ajal lenduri leitn. Lätega Arkna aerodroomilt tõusis õhku. Punased olid õhus ülekaalus. Vaatamata lendur Läte kangekaelseile katseile üle punaste rinde lennata ei läinud see tal korda. Ikka tuli tal astuda võitlusse punaste hävitajatega, kes teda tagasi tõrjusid. Nii pidi meie vaatleja ülesande täitmata kell 0415 Arkna aerodroomil maanduma. Kell 0430 nõrgenes punaste lennukite tegevus. Kell 0435 tõusis leitnant Läte lendur-vaatleja kapten Lutsuga oma kaheistmelisel luurelennukil uuesti õhku. Lennates üle Rakvere, Lasila, Järvajõe, Saksi, Aruküla ja tehes ühe ringi Aruküla, Nõmme, Saksi kohal, pani kapten Luts tähele: Kell 0445 — kahe kilomeetri pikkune punaste kolonn liigub Tamsalu-Lasila teed mööda; kolonni keskohta on Järvajõe küla juures; kell 0450 — ühe kilomeetri pikkune kolonn asub varjatuna kahelpool Saksi-Aruküla teed Saksi as. juures; kell 0500 — Aruküla-Nõmme ja Nõmmekülalt lääne pool metsa servajoonel on punaste jao ja rühma suuruste gruppide liikumine, üksikud grupid kaevuvad; samal ajal Kiku külas ja Kruusamäe talu juures (Udriku as. 1500 m kagu pool) meie ja punaste eelkaitseosade vahel tulevahetus. Tagasilennul üle Udriku asunduse silmas kapt. Luts rüg. kolonni 1 km Udriku as. põhja pool. Ta andis lendurile märku laskumiseks madalamale kolonni kohal ning viskas kolonni pea kohal teate oma luureandmetega.

Tundes sisemist rahuldust kordaläinud luure üle, andis kapt. Luts lendurile märku luure lõpetamise kohta ja algas tagasilend. Õnnelikult maandus lennuk aerodroomil, kus kapten Luts kohe luureteated telefoniteel diviisi staapi edasi andis. Diviisi staabist teatati õhuluure andmed rügementide ülemaile ja sealt asjaosalisile pataljoni ülemaile.



Väike tank.

1. tankide kompanii, kes asus öösel 20/21. juulil I pataljoni juures Mäekülas, valmistus samuti lahinguks.

Ta koosseisu kuulus:

3 lahingrühma à 3 väikest tanki (meeskond 2 meest), 1 remontrühm à 3 tanki, 1 kergesõiduauto ja 4 mootorratast.

Omades kiirema liikumistempe kui jalavägi tankid rännakul ei liigu koos jalaväe kolonniga, vaid suuremate hüpetega jalaväe järel, nii jäi ka 1. tankide kompanii 21. juuli hommikul Mäekülla, et hiljem liikuda järele. Et aga olukorraga ja jalaväe tegevuse ning ülesandega kursis olla, saatis tankide kompanii ülem pataljoni pealiku juure sideohvitseriks leitn. Martsoni ning maastiku ja tankide liikumise luureks ja uurimiseks leitn. Friedenthali ühe allohvitseriga. Et oleks võimalik kiiresti teateid kompaniile saata, saadeti sidemeks leitn. Friedenthalile mootorratas. Leitn. Friedenthal sai ülesandeks:

1. Luurata ja valmis vaadata tee, kust tankide kompanii võiks vaenlase õhuvaatlusest nägemata liikuda Mäekülalt Pedja jõe ääre võsastikku.

2. Leida kohad, kust tankid võiksid liikuda üle Pedja jõe.

3. Leida tankidele ootepositsioon Pedja jõe võsastikus. Rabasauna ümbruskonnas, nii et see oleks varjatud vaenlase vaate eest Nõmme kõrgendikelt.

Iga üksuse, iga väeosa juht peab oma väeosa tegevusse astumiseks oma algatusel ja õigeaegselt luureteel koguma vajalisi teateid ja andmeid, selle põhimõtte järgi toimis ka autode kompanii ülem.

Wäite tank.

Keskmine kiirus 25 km tunnis. Meeskond 2 meest. Relvastuseks üks 12,7 mm raskekuulip. Raskus 1,4 tonni. Pikkus 2,4 m, laius 1,7 m, kõrgus 1 m. Takistamata läheb üle 1,2 m

laiast kraavist ja 0,6 m sügavast veest ning ronib üles 45° järskusest.

Sideabinõudeks: liipud, valgustussignaaliid ja raketid, 12,7 mm kuulip. padrunid, 500 tk. soomuskuulide eest.

Tanki soomus kaitseb soomuskuulide eest.

Keskmise tank.

Keskmine kiirus 20 km. tunnis. Meeskond: tanki ülem ja 5 meest. Relvastus: üks 4,7 sm kahur, kaks rasket kuulip., viimaseist üks õhukaitseks. Raskus 12 tonni. Pikkus 5,3 m, laius 2,75 m, kõrgus 2,7 m. Takistamata läheb üle 1,8 m laiast kraavist

ja 1,2 m sügavast veest ning ronib üles 40° järskusest. Sideabinõudeks: tankis endas telefon, valgustussignaaliid ja raketid ning raadiotelefon 4 km tegevusraadiusega. Laske-moon: 100 mürsku, neist 20 udugranaati, 3000 r.-kuulip. ja 2000 k.-kuulip. padrunit. (Mõlemad tankid meie kaitsväe relvastuses veel puuduvad.)

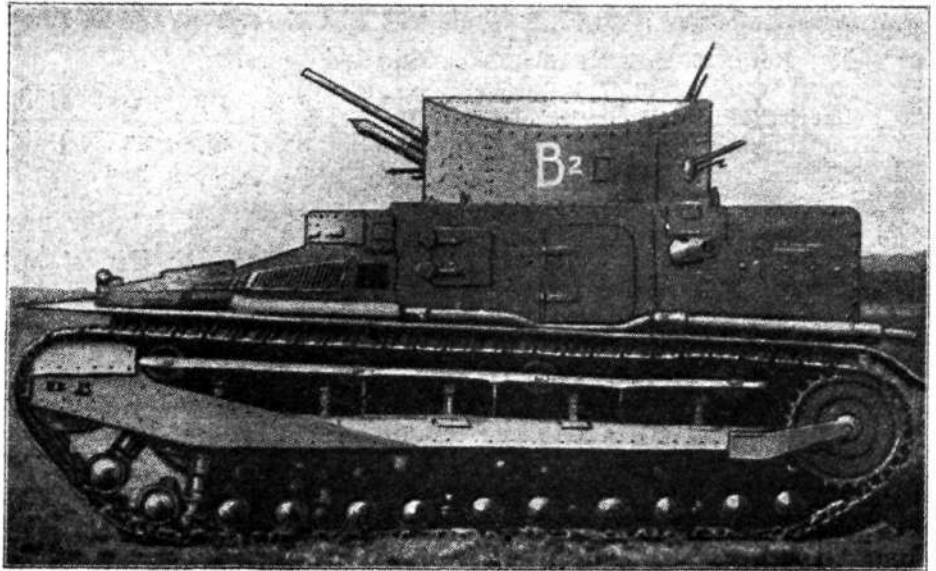
Ratsapiilkond kohtab waenlast.

1. ülesande lahendus

(v. „Kaitse Kodu!“ nr. 5, lk. 116).

Tähelepanelikult kuulas allohvitsner Teder rühmapealikult, kui ta luureülesande vastu võttis. Tal oli selge, mis nimelt peab tegema: järele vaadata Aruküla ja metsaäär Arukülalt 1½ km lõuna pool Mikumardi, Hindreku ja Läämardi talude juures, kas on need esemed vaenlase käes. Allohv. Teder ei teadnud vaid, mis ta peab tegema, kui on täitnud ülesande, millise küsimuse ta esitas ka rühmapealikule. Rühmapealik leitn. Aru täiendas ülesannet ja käskis piilkonnal jääda Arukülla ning seal toimetada vaatlust, kuni jalaväeosad jõuavad Arukülla või tema poolt saavad uue korralduse.

Lahkudes rühmapealiku juurest allohv. Teder heitis pilgu kaardile ja siis maastikule, kuhu ta oma ratsanikega peab ratsutama luurele. Ilus suvine hommik köitis teda hetkeks. Päike oli juba metsast kõrgemale tõusnud. Peas vilksatas mõte kodusest elust, kus sel ajal vikat seljas niidule mindi, kuid sellele mõttele polnud nüüd peas ruumi. Lühemat aega orienteerudes maastikul ja seda hinnates seadis ta kokku luurekava ja määras ära lähemad luure esemed. Need olid: Kõrpse ja Kiku külad, siis Aruküla. Maastik luure suunas enam-vähem lage, kuid künklik. Luurel on hea vaadelda, kuid piilkond on ka vaenlasele nähtav. Ta otsustab piilkonnaga liikuda Udriku as. ida pool olevasse võsastikku, sealt mööda teerada ja edasi sõites Kõrpse külast mööda küla ida poolt äärest, siis orgu mööda küngaste vahel paralleelselt Kõrpse-Kiku teele kuni Kiku küalani, kust edasilikumiseks tee valib. Eelpiilureiks ta otsustab saata oma abi kapral Otsa (vanem piilur) ja mlvl. Klaussen. Piilurid liiguvad Udriku as. ida pool olevast võsastikust Kõrpse-Kiku tee suunas Kiku külla ja sealt edasi Vanakubja talu ja Aruküla suunas (vaata õppeplaani). Nüüd ruttab plk. Teder oma meeskonna juure, kes teda jalustatult ootab. Ta laseb silmad käia üle oma meeste ja hobuste, siis Udriku pargi lõunapoolisel äärel näitab oma meeskonnale Kõrpse küla ja luure tegevuse suunda (Kiku-Aruküla). Lühidalt, kuid selgesti, annab luureülesande ja oma tegevuskava (vaenlase kohta on ratsanikel ju-



Keskmine tank.

ba teateid). Nüüd ülesanded meeskonnale: Kapral Ots ja mlvl. Klaussen — eelpiilurid — kapr. Ots, vanem piilur, liikuda meist vasakul olevasse võsastikku, edasi tee suunas Kõrpse ja Kiku külast läbi Vanakubja talu ja sealt Arukülla. Piilkonna südamikus mina ja mlvl. mlvl. Einmann, Jõgi, Klaar, Kask ja Sirk; mlvl. Einmann vaatleb eelpiilureid, mlvl. Jõgi vaatleb paremale ning mlvl. Kask vaatleb vasakule. Tagapiilurid — mlvl. mlvl. Lepik ja Org, vanem mlvl. Org, liikuda südamiku järel silmsideme kaugusel. Pealik Teder'i ratsanikud tunnevad luureteenistust ja nüüd tegevusse astudes pole vaja aega viita luuraja kohustuste meele-tuletamisega.

Lahtistel aladel galoppi ja varjatud aladel sammu ja kergelt traavi sõites jõudis piilkonna südamik kell 0440 Kõrpse külast 600 m ida pool olevasse orgu (põhja pool Kõrpse-Kiku teed). Samal ajal jõudsid eelpiilurid Jaagu talust 100 m loode pool olevale künkale, kus ratsa üle künka vaadates Kiku küla vaatlesid. Neid silmas Kiku külas olev vaenlane ja laskis kuus pauku. Meie piilurid avastasid end küll vaenlasele, kuid nüüd oli selge: Kiku külas on vaenlasi, aga kui palju? Ümber pööratud ja künka taga varjunud, jalustasid piilurid. Vanem piilur kapral Ots mööka välja tõmmates ja seda maha langetades andis pealik Teder'ile vaenlase kohtamisest märku. Pealik Teder jättis hobused kohe hobusehoidjaga orgu ja ruttas nelja mehega kapr. Otsa juure, et olukorra üle jõuda selgusele ja edaspidiseks tegevuseks teha otsus. Vaadeldes künkalt pealik Teder tähele, et I pat. eelkaitse rühm Rabasauna juures jõudis üle Pedja jõe ja et ta peale Loopealse talu juurest avati kuulip. tuli. Oli selge — Kiku külas on vähemalt jagu punaseid. Pealik Teder otsustas jätta hobused Kõrpse külast ida pool olevasse orgu ja jalustatult koos I pat. eelkaitserühmaga punased Kõrpse külast välja lüüa ning siis luuret edasi toimetada.

Vaenlasega kohtumisest saatis ta luurpatrulli pealikule ltn. Arule järgmise teate:

Kõrg. 100 m Kiku küla Jaagu talust kagus.
21. 7. kell 0455.

Luurpatrulli pealikule ltn. Arule, Udriku as.

Kiku külas on vaenlane. Kell 0445 liikus meie I pat. eelkaitserühm Rabasauna talu juures üle Pedja jõe ja ta peale avati Loopealse talu juurest kuulip. tuli. Lõõn koos I pat. eelkaitseosadega vaenlase Kiku külast välja.

Teder, luurpiilkonna pealik.

Pealik Teder teeb oma ettekande sisu teatavaks mvl. Klausenile ja saadab ta siis mvl. Klauseniga Udriku asundusse luurpatrulli pealikule.

Eelkaitserühm kohtab vaenlast.

2. ülesande lahendus

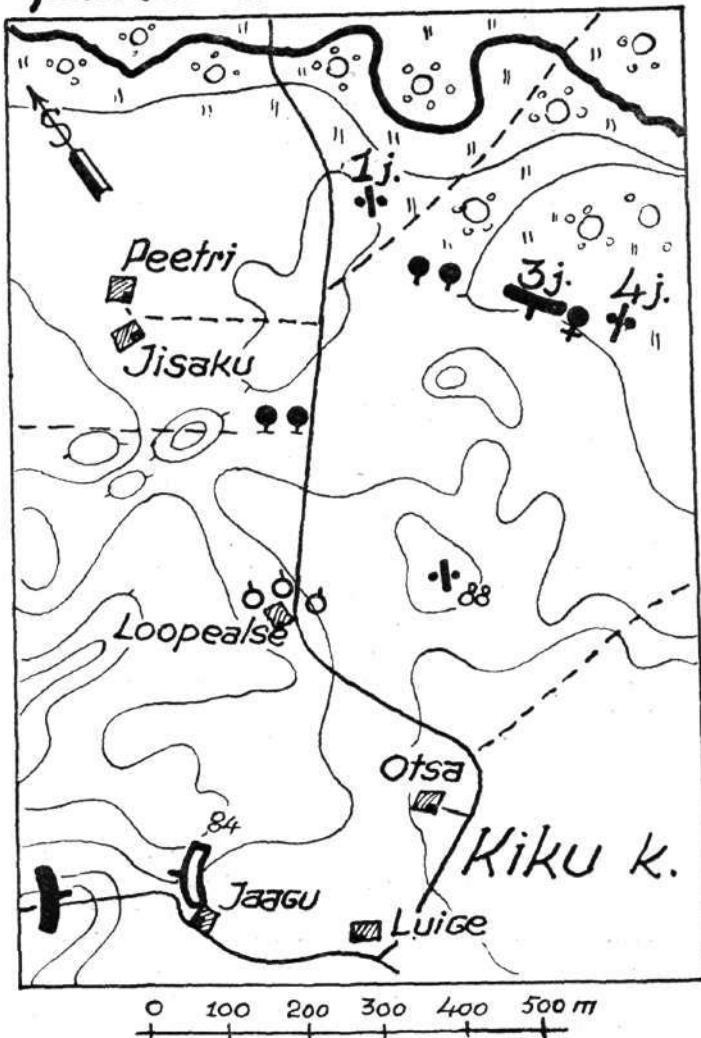
(v. „Kaitse Kodu!“ nr. 5, lk. 118).

Kell 0445 m jõudis I pat. eelkaitserühm Rabasauna juures üle Pedja jõe ja samal ajal avati ta peale Loopealse talust ida pool olevalt künkalt kuulip. tuli. Viivitamata käskles rühma pealik: „Viie sammu peale ahelikku. Marss-marss!“ Silmapilkselt oli rühm paiskunud ahelikku ja kohanenud. Nüüd asus pealik Tiiger võsastiku äärelle paremale poole teed, et binokliga vaadeldes jõuda selgusele vaenlase jõudude ja asetuse üle. Ta pani tähele vaenlase kuulip., kes vast tule oli lõpetanud. „Eelkaitserühm peab tee vaenlase nõrkadest jõududest puhastama,“ tuletas leitn. Tiiger oma ülesannet meele. Varsti oli leitn. Tiigeril otsus valmis. Ta käskis: „1. k.-k. jaol asuda kohale võsastiku ääre teest paremale ja suruda maha vaenlase kuulip. künkalt Loopealse talust ida pool (näitab kuulip. asukoha kätte). Mina 4. k.-k. ja 3. laskurjaoga 1. k.-k. tule kaitse all liigun võsastikku mööda kagu suunas (Pedja jõe vastujooksu) ja ründan punaste kuulip. ja Loopealse talu juures olevat meeskonda kirde suunast.“ Kohe asus ltn. Tiiger oma otsust täide viima, enne aga saatis teate vaenlasega kohtumisest ning oma otsusest jalgratturiga eelkaitsekompanii pealikule. 1. k.-k. asus kohale ning avas tule. Kui ltn. Tiiger oli oma rühma asetanud rünnakuvalmis (vaata skeem lk. 202) ja avas tule, lahkusid punased Loopealse talu ümbrusest ja ka Kiku külast, ilma et oleksid avaldanud tõsist vastupanu. Võetuna tule alla kahest küljest ratsapiilkonna poolt Kõrpe suunast ja eelkaitserühma poolt kirde suunast, ning kannatades meie patarei tabava tule all, ei suutnud Kiku külas asuv punaste luureosa püsida.

Patarei toetab oma tulega eelkaitseosi.

Rännakul osa suurtükiväge peab olema valmis eelkaitseosi toetama, sel-

Eelkaitse rühm ja ratsapiilkond 21.VII kell 05.20



leks jäi 1. patarei I rühm Mäeküla juure positsioonile, II rühm liikus rännak-kolooni juures. Patarei pealik ühes siderühma pealikuga, veltveebliga, signalistiga ja nelja maakuulajaga liikus eelkaitsekompanii juures. Esimene kaabelliini töökond pidas telefoniühenduse patarei pealiku ja I rühma vahel, sellest töökonnast 3 meest töökonna vanema kapral Tolsi juhatusel ühendus Mäeküla juures välja kaabli püsivate juhtmetega Kadrina-Udriku tee ääres ning olid valmis patarei pealiku juures samast püsivast juhtmetest ühendust võtma ning nii positsioonil asuva rühmaga telefoniühenduse looma. Eelkaitserühma juures liikus patareipealiku abi kahe maakuulajaga, et vaadata välja II rühmale või kogu patareile uus positsioon.

Kui eelkaitserühm oli möödunud Kiku teelahkkest, leidis patareipealiku abi kohase positsiooni II rühmale võsastikus paremal pool Kikku viivat teed 300 m Kiku teelahkkest (Kadrina-Udriku teel) lõuna poole. Kohe saatis ta maakuulaja Reiuga teate sellest patareipealikule. Patareipealik, ära kuulates kohale ratsutanud



Kahur positsioonil metsa veerul.

maakuulajalt Reiu teate II rühma positsiooni üle, saatis sama maakuulajaga käsu II rühma pealikule: „Asetage II rühm kohe positsioonile 300 m Kadrina-Udriku ja Kiku teeristist lõuna poole paremale poole teed võsastikku. Täpse koha näitab maakuulaja Reiu. Rühma algsuunaks kõrg. 90,3 (Kiku külast 1 km edela poole). Telefoniühendus luua minuga esimese kaabelliini töökonna poolt Kiku tee äärt mööda veetud juhtmetega. Rühm laskevalmis — minule teatada.“

Saanud maakuulajalt käsu positsioonile asumiseks, ratsutas II rühma pealik n.-leitn. Antso rühmaga pataljoni kolonnist vasakult poolt mööda ja asus kättejuhatatud positsioonile (vaata joonis lk. 203). Kaabelliini teine töökond lõi telefoniühenduse patareipealikuga. Patareipealik, saanud telefonilise ettekande II rühma tulevalmis olekust, andis telefoniteel I rühma pealikule käsu: „II rühm asub positsioonil 300 m Kiku teelahkmest lõuna poole. I rühmal lahkuda positsioonilt ja liikuda edasi pataljoni kolonniga.“

Hommikune päike hakkab juba sooja andma. Kõik on „vait ja vaga“. Eelkaitserühmast ei tule mingeid teateid vaenlase üle. Ta läheneb ettevaatlikult Pedja jõele. Juba on piilurid jõudnud üle silla ja mõne minuti pärast kostavad edela suunas püssipaugud ning siis kuulip. tra-ta-ta. „Nüüd algab,“ sähvatab mõnelgi võitlejal läbi pea.

Patareipealik ei viivita. Silmapilkselt on tal Rabasaunast põhja pool kõrgendikul vaadatud vaatluspunkt, kuhu veetakse telefoniliin. Juba ratsutabki eelkaitserühma juurest maakuulaja teatega: „Eelkaitserühm sai Loopealse talu juurest püssi- ja kuulip.-tuld ning ei pääse edasi.“ „Selle talu võtan tule alla,“ otsustab patareipealik, haardes vaatluseks binokli, ja suurema pingutuseta silmab ta Loopealse talust ida pool kõrgendikul kuulipildujat. Nüüd vaja tuld. Lühikese mõõtmise järele kaardil kõlab käsklus, mis telefoniteel antakse II rühma „Brisant-granaadiga. Busol 26-00. Lood 31-00. Sihik 35. Rühmaga paremalt, tuld!“ Korratatakse telefonis käsklus ja varsti kostab:

„Tuli oli.“ Suitsupilv tõuseb keset Kiku küla. Lõhkemised olid märgist paremal binokliga mõõtes 1-40. Kõlab uus käsklus: „Vasakule 1-40. Tuld!“ Jälle: „Tuli oli.“ Nüüd juba lõhkemised vaatlusjoonel, kuid tagalange. Uus käsklus: „Sihik 31. Tuld!“ Lõhkemised näiliselt kuulip. juures. Veel väikesed sihiku parandused ja rühm läheb üle turmamisele. Mürsud langevadki kuulip. ümbruses. Töötavad ka meie eelkaitserühma kuulipildujad. Punased vaikivad. Rühm kannab tule üle Kiku küla poole ja laseb sinna neli järjekorda taanduvate punaste „kiirustamiseks“.

Seal pole näha vaenlasi ja asjata vaatluseta patarei ei tulista. Lahingupäev seisab eel. Vaja kokku hoida laskemoona.

I pataljoni hargneb.

Oma rännakul 21. juulil kaitseliidu rügemendi osad pöörasid isearalise tähelepanu õhukaitsele. Päevane aeg ja ülekaal õhus soodustasid vaenlase lennukite tegevust, kes tegid katset meie rännakkolonne üles leida ja neid atakeerida. Teisest küljest suvine loodus võimaldas meie vägedele end peita vaenlase lendur-vaatleja silma eest. Pakub ju suvi selleks palju võimalusi oma kõrgete viljapõldudega, pöösastikega ja nende varjudega. Isegi maanteekraav aitab tunduvalt kaasa osade moondamiseks. Õhukaitse-vaatlejad, igas kompaniis, pataljoni- ja rühma juures, patareid- ja raskekuulip. saate ning eelkaitserühmas, arvult kaks, avastasid juba kaugel silmapiiril vaenlase lennukid ja võimaldasid seega meie kolonnidele õigeaegselt end vaenlase õhuvaate eest peita. Meie õhukaitse patarei ja r.-kuulip. saaterühmad oma tulevalmis olekuga ja tabava tulega ei lasknud vaenlase lendureid minna „hääbematuks“ ning atakeerida meie kolonne madalalt. Siiski langes üks pomm meie I pat. varjatud kolonni pihta, nõudes neli ohvrit. Üks pomm kukkus Udriku-Kadrina teele, sünnitades 1,5 m läbimõõduga ja 0,5 m sügavuse augu, mille aga pioneerid ära parandasid.

Kell 0505, kui rügemendi kolonn mööda Põima-Udriku teed kuusikust väljus ja lähenes raudtee ülesõidukohale, sai rügemendi pealik lennukilt mahavisatud väärtusliku teate. Lühikese mõtlemise järele oli olukord selge ja ta andis rüg. käsu hargnemiseks:

1. Punased asuvad Aruküla-Nõmme-kõrg. 98,51 joonel. Kell 0500 oli tulevahetus meie luure- ja punaste julgestusosade vahel Kiku külas ja Kruusamäe talu juures.

2. Rügement hargneb. Esijärgus II ja I pat. Teises järgus — III pat. liikuda 1 km distantstil II pat. Udriku as. ida pool olevasse metsa.
3. Vahejoon pataljonide vahel: mets 1 km Udriku as. ida pool, Kõrpse küla, kõrg. 90,3, Udriku-Saksi tee (kõik sisse arv. II pat.).
4. Esijärgu pataljonidel kell 0535 jõuda välja Udriku as.-kõrg. 90,2-Pedja jõe joonele.
5. Minu K. P. kell 0535 Udriku as.

Kella 0500 ajal, kui pat. kolonn Udriku teelt Kiku poole oli pöörnud, selgus olukord ka I pataljonile. Pataljoni pealik, saanud teate tulevahetuse kohta eelkaitserühma ja punaste osade vahel, ratsutas eelkaitsekompanii juure, et ise olukorra üle jõuda selgusele. Püstitule vahetusele järgnes ka suurtükituli. Meie patareid tule peale vastas ka punaste patareid, tulistades teed Rabasauna ümbruses ja Pedja jõe ülekäiku. Vao as. jõudis eelkaitsekomp. juure ratsanikuga patül II/3 R. teade: Vao as. kogub taandunud II/3 R. osad. Arukülas on punased.

Ootamata rügemendi pealiku käsku andis I pat. pealik käsu hargnemiseks, mis komp. pealikud suusõnaliselt vastu võtsid, esiteks eelkaitsekomp. pealik ja siis 2., 3. ning r.-k. komp. pealik pataljoni kolonni juures, kuhu pat. pealik tagasi ratsutas.

Saanud pat. pealikult käsu, andis 1. komp. pealik kapt. Tõnisson kell 0520 kompaniile järgmise suusõnalise käsu, esiteks II ja III, siis I (eelkaitse) rühma pealikule (v. topograafiline õppeplaan).

1. Punaste julgestusosad on Kiku külas. Arukülas on punased. II/3 R. osad kogunevad Vao as.
2. Pataljon hargneb. Esijärgus 1. komp. Teises järgus liiguvad astmena paremalt 2. komp. ja astmena vasakult 3. komp.
3. Lähene misriba piirjoon: paremalt — kõrg.

90,2 — Kiku ja Nõmme küla läänepoolsed majad; paremal meid kogunevad II/3 R. osad.

4. R.-k. rühmal toetada tulega lähenemist. Esimesele positsioonile asuda Pedja jõe võsastiku edelapoolsele äärelle 200 m Rabasauna-Kiku teest ida poole.
5. Kompaniis esijärku määran I ja II rühma, I rühm paremal. Vahejoon rühmade vahel: Rabasauna-Kiku tee, teerist Kiku külas, Nõmme küla põhjapoolne tala. III rühmal liikuda teises järgus Rabasauna-Kiku tee suunas.

6. Kui II rühm jõuab I rühma joonele, alata edasilikumist.

II rühmast saata kohe luure Nõmme küla suunas. Kas on Nõmme külas punaseid?

7. Lähene mis tõe tab 1. patareid.
8. Mina olen III rühma juures.

See kompanii pealiku käsk tõi I rühma pealikule ülesandes muutuse. Ta pole enam „eelkaitserühma“ pealik, vaid „rühma pealik“ lähenevas kompaniis. Ta ei saa enam niivõrd iseseisvalt tegutseda, vaid peab kasutama ära r.-kuulip. tuld ja oma tegevuse kooskõlastama naaberrühmaga. Esiteks peab ta aga piilurid saatma välja Nõmme küla suunas. Iseäralist tähelepanu nõuab vasaku tiiva kaitsele.

Ülesanne 3. Missugused korraldused andis I rühma pealik leitn. Tiiger jagudele pärast seda, kui oli saanud kompaniipealikult käsu kompanii hargnemiseks ja lähene miseks?

Ülesanne 4. Kuidas korraldas leitn. Tiiger oma vasaku tiiva kaitse, missugused käsud selleks andis ja kuidas viidi need täide?

Ülesanne 5. Kuidas liikus 1. komp. II rühm üle Pedja jõe ja asetus I rühma joonele? Missugused korraldused andis II rühma pealik oma rühma asetamiseks I rühma joonele?

Esietenduskinno **Modern** Telefon 304-68.

S. Tartu mnt. 4.

20. veebruarist ja edasi esimene Prantsuse kõne-, laulu- helisuurfilm

„Pariisi katusekambrites“

(Sous les toits de Paris)

Draama linna elust, milline ei tunne ööd. Võluv muusika. . .

Lööklaulud, milliseid laulab kogu Euroopa.

Algus ärip. kell 5, pühap. kell 2.

Platside hinnad 25—80 senti.

Suurim
PEEGLITÖÖSTUS
Eestis

E. Loderaud

TARTUS, Uueturu tän. 11.
Telefon 501.

Aknaklaasi

igas mõõdus, suurel ja väikesel arvul.

Suures valikus kõiksuguseid

peegleid
ja
klaase.

Kaitseliitlasile

Narva Kalevi Manuf. kaitse-
väediagonaal ja kalevid.

Naiskaitseliitlasile

A.-S. Kanguri naiskaitseliit-
laste vormiriie, uus parim
sort, saadaval kõigis kaup-
lustes üle maa.

Suurmüük kaupmeestele:

A/s. **Vennad Tofer**

TALLINN, Suur Karja 10.

EESTI ELEKTRIMASINATE-EHITUSE A/S.
END.

„VOLTA“

TALLINNAS, SOO 27.

Telef.: 426-12 kella 8—16
426-13 pärast kl. 16 dir. C. Stark.
426-14 „ „ 16 töökojad.

ESINDAJAD:

Tartus Paul Lall, Promenadi 7.
Viljandis Tõnis Parri, Lossi 31.

Generaatorid, dünamo-
masinad, elektrimootorid,
lülitusseaded, ventilaato-
rid, kütteaparaadid, rauast
ribitorud, põletispuude
saed, automaatselt töö-
tavad veepumbad, piima-
pumbad.

„Estonia“ villavabrik

Tartus, Kivi tän. 1. Kõnetr. 58.

Kraasib, ketrab, korrutab lõnga, värvib, vanutab,
pressib, käärib riidet võistlematus headuses.

Müüa suures valikus:

head kodu- ja välismaa lõngast villast riidet, vil-
last lõnga, sokke, sukki, käpikuid, kampsonid
ning kodu- ja välismaa lambavillu.

Ostetakse igasugusel arvul kodumaa lambavillu.

Häid küttepuid

ostate soodsate hindadega

Vennad Veisenberg'i

KÜTTEPUUDE LADUDEST

V. Tartu mnt. 12 ja Liivalaia 34,

telefon 22-98.

METALLITÖÖSTUSE
A/S. «ILMARINE»

TALLINNAS

(end. F. WIEGAND) asut. 1859. a.

Rannavärava puistee 21. Tel. 42640.

Jaoskonnad: malmi-, terase- ja vasevalamine, sepa- ja katelsepa-, tislari-, treimistökojad ja metallide autogeeniline ning elektriline kokkukeetmine.

Töökojad teevad: igasuuguseid laevamasinate ja mehhanismide parandustöid, kella ja selle osade parandusi, mootorite ja nende osade parandusi ja uuendusi, propellereid pronksist ja terasest, igasuugust teras-, malmi- ja vasevalu, võllide õiendamist ja kokkukeetmist ka kõige vastutusrikkamates kohtades ning igasuugustes mõõtudes kui ka igasuuguseid muid töid metallitööstuse alal.

**ISEÄRALIST RÕHKU PANNAKSE TOO HEADUSELE JA KIIRUSELE.
TERMINITE JA HEADUSE EEST TÄIELINE VASTUTUS.**



Ainult Riigi Turbatööstuse
kütteturvas

suudab anda Teile odavat soojust külmal ajal ning ainult Riigi Turbatööstuse purustatud ning pallidesse pressitud alusturvas hoiab Teile
:: loomad terved ning lauda puhta. ::

Proovige ning otsustage.

Müük suurel ja väikesel arvul.

Telef. nr. 26-16
" 9-71

Riigi Turbatööstuse juhatus
Tallinnas Tatari nr. 1.

KAUBA PANK TARTUS

Suurturg 12, oma majas

Asutatud 1905. a.

Avatud äripäeviti kella 9—2 p. l.

Telefonid nr. nr. 9 ja 209

Võtab raha hoiale jooksvale arvele ja tähtaja peale
ja maksab ajakohaseid protsente

Annab laene ja võtab 12⁰/₀ aastas

Toimetab kõiki pangaoperatsioone

KINDLUSTUS A-S. EESTI LLOIDI PEAAGENTUUR

Telefon nr. 183

Tule-, elu-, veo-, klaasi-, murdvarguste ja õnnetusjuhtumite kindlustus

JUHATUS

Plekitööstus

„G. LINHOLM“

Tallinn, V. Kalamaja 32. Telefon 26-83.

Suurim ja täielikem oma sisseseadelt Eestis.

Valmistab igasugu plekk-artikleid ja teeb kõik-
sugu väljastantsimise töid nii trükitud, värvilises
kui ka valgest plekist.

Hinnad viimasel ajal märksa alandatud.

PRIIMA RAFFINEERITUD
PETROOLEUM

◆
„DAPOLIN“-BENSIIN.

STANDARD MOTOR OIL
MÄÄRDEÕLID,
NAFTA, NUJOL,
FLIT.

A.-S. EESTI-PETROL

TALLINN, S. KARJA 4,
TELEF. (20)6-72.

Koõvik

H. Feischner

*Tallinn,
Karja 45
Telef. 19-50*

*Alati saada suures valikus torte,
kooke, küpsist, kollast saia ja mit-
mesuguseid Viini saia. Šokolaadi-
kompvekke. Mee- ja siirupikooke.
Jäätist.*

*Võetakse vastu tellimisi kõiksugu
magusate roogade peale igal ajal.*